

U V O D

Prostorni plan Republike Srbije kao strateški razvojni dokument za period do 2010. godine utvrđuje:

- ?? dugorocne osnove organizacije, korišćenja i uređenja prostora Republike Srbije;
- ?? pravce urbanizacije i osnovne kriterijume uređenja naselja;
- ?? planska nacela i kriterijume korišćenja prirodnih resursa i zaštite životne sredine;
- ?? uslove za zaštitu i korišćenje podrucja od posebnog znacaja; i
- ?? koridore osnovnih infrastrukturnih sistema.

Prostornim planom se prvenstveno usmerava i kontroliše organizacija i uređenje prostora Republike ali su u njemu sadržane i propozicije iz drugih oblasti razvoja (ekonomskog, socijalnog i dr.). Utoliko je Plan do određenog stepena integrativan. Razlog je u neodvojivosti raznih aspekata razvoja, što je narocito izraženo u delu o sprovođenju Prostornog plana. Naime, planske propozicije o uređenju i korišćenju prostora na nacionalnom nivou ne mogu biti sprovedene primenom samo prostornih politika, mera i instrumenata u užem smislu, vec i pokretanjem i primenom složenijeg instrumentarijuma, koji obuhvata i politike iz naznacenih drugih oblasti razvoja.

Prostorni plan obuhvata sledece oblasti/sektore: zaštita i korišćenje prirodnih resursa (poljoprivredno i šumsko zemljište, vode, mineralne i energetske sirovine); osnove razmeštaja stanovništva; razvoj i uređenje gradskih i seoskih podrucja; nacela prostorne organizacije javnih službi; lokacioni uslovi i usmeravanje razmeštaja industrije; razvoj i razmeštaj infrastrukture (vodoprivreda, energetika, saobraćaj i telekomunikacioni sistemi); razvoj i organizacija turističkih podrucja; zaštita životne sredine i prirodnih dobara i zaštita nepokretnih kulturnih dobara. Regionalni razvoj obraden je na dva nivoa: (i) pojedinačnih sektora i (ii) funkcionalnih podrucja. Dati su pojedinačni sektorski bilansi planiranog korišćenja prostora i opšti bilans za kraj planskog perioda. U kartografskom delu, planska rešenja su prikazana na cetiri referalne planske karte.

Prostorni plan Republike Srbije sadrži i blok o primeni i sprovođenju: opšte mere; posebne politike, mere i instrumenti za ostvarivanje Prostornog plana; smernice za primenu Prostornog plana u prostornim i urbanistickim planovima; spisak prostornih i urbanistickih planova od republickog znacaja; odredbe o programskoj, institucionalno-organizacionoj, informatickoj i istraživackoj podršci ostvarivanju Plana.

Prostornim planom su obuhvacene sledece vrste planskih propozicija: (i) ciljevi razlicitog stepena opštosti/posebnosti i vremenskog dosega, po pojedinačnim

oblastima/sektorima; (ii) planski iskazi o buducem razvoju (projekcije, prognoze, planske strategije, planske koncepcije itd.); i
(iii) skup mera o implementaciji.

U Prostornom planu postignut je stepen sinteze planskih rešenja moguc u datim okolnostima. Bice neophodno da se dugorocne koncepcije Plana razrade za srednjeročni period i usaglase instrumenti primene Prostornog plana sa politikama i merama koje ce biti korišćene u drugim oblastima razvoja. Problem uskladjivanja raznih interesa (cesto oprecnih i konfliktnih) u korišćenju prostora, u institucijama politickog sistema, zahtevace potpuniju strucnu i naucnu podršku, kako informaticku i istraživacku, tako i institucionalno-organizacionu i programsku. U tom smislu, prioritarno ce se pristupiti izradi i donošenju posebnog Programa za ostvarivanje Prostornog plana Republike Srbije.

U posebnoj knjizi pod nazivom Prostorni plan Republike Srbije - Planska i analiticko dokumentaciona osnova izloženi su (a) ciljevi i planska rešenja sa objašnjenjima, obrazloženje pristupa i koncepcija planskih rešenja (deo I), (b) osnovni nalazi iz analiticko dokumentacione grade Prostornog plana i dokumentacione karte, i (v) podaci o radnom timu i institucijama angažovanim u izradi Plana (deo II).

I. CILJEVI I OSNOVNE POSTAVKE PROSTORNOG PLANA REPUBLIKE SRBIJE

1. OPŠTI CILJEVI

Osnovni opšti cilj je postizanje racionalne organizacije i uredjenja prostora, uskladjivanjem njegovog korišćenja sa mogućnostima i ograničenjima u raspolaganju prirodnim i stvorenim vrednostima, i sa potrebama dugorocnog socijalnog i ekonomskog razvoja. Ostvarivanje ovog cilja postici ce se:

- (1) zaustavljanjem dalje degradacije prostora, ugrožavanja i uništavanja prirodnih resursa i dobara, suzbijanjem neplanske izgradnje i nenamenskog korišćenja prostora, revitalizacijom ugroženih podrucja narocito onih koja imaju perspektive razvoja;
- (2) ravnomernijim razmeštajem stanovništva, privrednih i drugih aktivnosti u skladu sa prednostima pojedinih delova Republike, odnosno sa potrebama skladnijeg i prostorno, energetski i ekološki racionalnog razvoja proizvodnje i drugih delatnosti, usporavanjem koncentracije stanovništva, privrednih i drugih aktivnosti u podrucjima intenzivnog naseljavanja, podsticanjem razvoja u emigracionim i nedovoljno razvijenim podrucjima i obezbeđivanjem uslova za povratak stanovništva u populaciono malobrojna i nenaseljena podrucja;
- (3) uskladenijim regionalnim razvojem, narocito nedovoljno razvijenih, brdskih, planinskih i pograničnih podrucja;
- (4) uskladjivanjem dinamike između procesa deagrarizacije, industrijalizacije i urbanizacije: globalnim usporavanjem deagrarizacije; racionalnim i umerenijim nastavljanjem procesa industrijalizacije i bržim razvojem seoskih podrucja, kroz razvojne programe i projekte sa tzv. cistom tehnologijom (u oblastima industrije, turizma, poljoprivrede, zanatstva, trgovine, ugostiteljstva, saobraćaja i dr.); kvalitativnim poboljšanjima uslova života u najurbanizovanim podrucjima;
- (5) uskladjivanjem organizacije, uredjenja i korišćenja prostora sa potrebama zaštite od elementarnih i drugih većih nepogoda i zaštite državne teritorije, stanovništva, aktivnosti, prirodnih i stvorenih resursa;
- (6) zaštitom životne sredine.

2. OSNOVNA UPORIŠTA I POSTAVKE PROSTORNOG PLANA

Osnovno strategijsko opredeljenje je da se postigne veći stepen ukupne funkcionalne integrisanosti prostora Republike Srbije. Istovremeno, da se obezbede uslovi za znatno veće saobraćajno i ekonomsko povezivanje Republike sa susjednim i ostalim evropskim zemljama (u tome posebno korišćenjem prednosti položaja i planiranih tehničkih sistema čija realizacija predstoji u ovom delu Evrope); poseban značaj za Republiku Srbiju ima povezivanje sa mediteranskim zemljama, preko luke u Baru, železničke pruge i koridora puta Beograd-Bar, saobraćajnog koridora koji povezuje Metohiju sa Republikom Crnom Gorom, kao i pravcem prema Solunu.

Postizanje većeg stepena integrisanosti prostora Srbije podrazumeva ublažavanje/smanjenje regionalnih disproporcija, odnosno kvalitativne promene u prostornoj,

ekonomskoj i socijalnoj strukturi, narocito podrucja sa izraženim disfunkcijama socijalnog i ekonomskog razvoja. Uporišta ravnomernijeg regionalnog razvoja su: (a) uvažavanje realnih faktora razvoja; (b) preduzimanje podsticajnih mera od strane državnih i drugih fondova i drugih vidova podrške programima lokalnih zajednica i privrednih aktera; (c) uspostavljanje tržišnih principa i formiranje odgovarajućeg institucionalnog okvira u kome ce tržišne institucije moci da funkcionišu; (d) stvaranje regionalno (teritorijalno) diferenciranog ambijenta privredivanja, putem odgovarajućih politika.

U razvoju sistema gradova u Republici težište je na smanjenju relativne koncentracije stanovništva i aktivnosti u republickom i pokrajinskim centrima, odnosno na kvalitativnim promenama njihovih privredne i socioekonomske strukture, uz intenzivnije korišćenje građevinskih fondova, zemljišta i lokacionih pogodnosti, stručnih, naučnih i razvojnih potencijala kojima raspolažu. Deo ove strategije je podsticanje odgovarajućih programa za poboljšanje kvaliteta života u makro- i regionalnim centrima, kao i stimulisanje razvoja manjih gradova. Demetropolizacija (selektivno prenošenje pojedinih funkcija i aktivnosti - upravno-administrativnih, ekonomskih, kulturnih, posredničkih itd. - iz republickog i makroregionalnih centara u druge gradove) ne oznacava zaustavljanje razvoja, već neophodnost kvalitativnog preobražaja njihove prostorne i socio-ekonomske strukture. U okviru aglomeracionog sistema Beograda to se posebno odnosi na male gradove u njegovim rubnim zonama.

Rešenja u Prostornom planu polaze od postojeće koncentracije stanovništva i aktivnosti u dunavsko-savskom pojasu i zoni Velike, Zapadne i Južne Morave. Istovremeno, delom planskih propozicija teži se smanjenju prevelike koncentracije stanovništva i aktivnosti u dunavsko-savskom pojasu i u moravskoj zoni, kroz primenu principa policentričnog razvoja. Suština ove koncepcije je selektivno podsticanje privrednog razvoja uskladenog sa razvojem zajedničkog i individualnog standarda u manje razvijena i podrucja prioriternog razvoja.

Razvoj seoskih naselja i podrucja, kao više-funkcionalnih proizvodnih, socijalnih i kulturnih prostora i jasanje ekonomske snage seoskih domaćinstava, zato što se cilj ravnomernijeg razvoja u prostoru Republike može da ostvari samo kvalitativnim promenama na seoskom podrucju. Zbog toga se razvoj poljoprivrede i seoskih podrucja posmatra kao jedno od najznacajnijih pitanja budućeg razvoja Republike.

Nužno je aktivirati i uciniti privlacnim za lociranje privrednih kapaciteta i naseljavanje više zona u odnosu na današnje stanje i tendencije. Ovo se u prvom redu odnosi na delove Republike koji imaju znacajne potencijale (prirodne i stvorene) i relativno dobar saobraćajni položaj i dostupnost (deo Pomoravlja, Podunavlja, Branicevo, Timocka krajina i dr.).

Razvoj nedovoljno razvijenih, brdskih, planinskih i prigraničnih podrucja zasniva se na integralnom razvoju, koji podrazumeva kombinaciju faktora kao što su: prirodni resursi,

demografski procesi, saobraćajna i druga infra i suprastrukturalna opremljenost.

U investicionim odlukama o materijalnoj proizvodnji striktno će se poštovati lokacioni, tehno-ekonomski i kriterijumi zaštite životne sredine, koji su usvojeni na nacionalnom nivou. Programi javnih službi i valorizacija postojeće mreže bice usklađeni sa privrednim razvojem, finansijskim mogućnostima i osobenostima lokalnih zajednica, kao i sa ciljevima razvoja pojedinih područja. Programi razvoja javnih službi podrazumevaju i odgovarajuću podršku u drugim sektorima (u prvom redu u saobraćajnoj infrastrukturi).

Jedno od osnovnih uporišta Prostornog plana odnosi se na štednju, racionalno korišćenje i zaštitu prirodnih resursa, naročito deficitarnih i strateški značajnih za razvoj i kvalitet življenja u Republici. Ukupan bilans vodnih resursa, kao i njihov prostorni i vremenski razmeštaj zahteva izuzetno pažljivo korišćenje i u potpunosti obezbeđen sistem zaštite od zagađenja i neplanskog korišćenja. Među prioritarnim opredeljenjima Prostornog plana je zaštita poljoprivrednog zemljišta, a naročito striktno ograničavanje pretvaranja zemljišta I-IV bonitetne klase u nepoljoprivredne namene, kao i očuvanje kvaliteta i prirodne plodnosti zemljišta. Isti značaj pridaje se pošumljavanju, obnavljanju i poboljšanju kvaliteta šuma. Neophodno je uspostaviti efikasnu kontrolu korišćenja i uređivanja građevinskog zemljišta i utvrditi norme i standarde gradnje i komunalnog opremanja naselja. Radi blagovremenog rezervisanja prostora za racionalnu izgradnju i korišćenje objekata/područja od javnog interesa, utvrđuje se zaštita koridora za izgradnju infrastrukture, područja eksploatacije ruda, prostora za izgradnju akumulacija, kao i prostora zaštićenih prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara.

U zaštiti prirodnih i kulturnih vrednosti i nastojanju da se unapredi kvalitet življenja u Republici posebno težište je na unapređenju i zaštiti životne sredine, čiji stepen ugroženosti i

degradacije je nesrazmerno veći u odnosu na postignuti nivo privrednog i socijalnog razvoja. Stanje životne sredine i ekološki zahtevi su bitan faktor ograničenja u planiranju privrednih aktivnosti. Poseban značaj imaju zaštita i promocija vredne prirodne baštine i očuvanje većih područja posebne namene sa prirodnim vrednostima od značaja za biodiverzitet i kvalitet životne sredine. U domenu zaštite i promocije kulturno istorijskog nasleđa zalaganje je za promenu dosadašnje prakse koju je karakterisala regionalna relativizacija, zanemarivanje odnosa prema okruženju u merama zaštite spomenika i sužen izbor u odnosu na istorijske periode i vrste nasleđa.

Prostornim planom se blagovremeno rezervišu koridori za infrastrukturne sisteme. Imajući u vidu troškove izgradnje infrastrukturnih sistema i date ekonomske mogućnosti, težište je na tehničkom poboljšanju postojećih sistema, kao i na poboljšanju uslova njihovog funkcionisanja.

Predložen je novi oblik teritorijalne organizacije, iskazan u funkcionalnim područjima sa regionalnim centrima kao težištima, radi racionalizacije upravljanja i organizacije javnih službi, kvalitetnijeg zadovoljavanja potreba zajedničke potrošnje i efikasnijeg koordiniranja aktivnosti lokalnih zajednica.

Osnovu strategije u organizaciji i korišćenju prostora, u smislu podrške strategiji razvoja privrede Republike, čine takva rešenja u prostoru koja omogućavaju:

1. veću atraktivnost prostora i širi izbor rešenja, sa lokacionog stanovišta, za ulaganje domaćeg i stranog kapitala;
2. teritorijalno diferenciranje razvojnih politika, mera i instrumenata;
3. zaštitu prirodnih i stvorenih resursa i dobara, sa stanovišta ekonomskih interesa i interesa očuvanja kvaliteta životne sredine;
4. podsticanje naučnog i tehnološkog razvoja;
5. saobraćajno, informatičko i upravljačko povezivanje kao predušlov za efikasniju proizvodnju i socijalni razvoj;
6. razvijanje informacionog sistema o prostoru i životnoj sredini;
7. lokacionu fleksibilnost u donošenju investicionih odluka.

II. KORIŠĆENJE I ZAŠTITA PRIRODNIH RESURSA

1. KORIŠĆENJE I ZAŠTITA POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA

1.1. Ciljevi

U oblasti zaštite i korišćenja poljoprivrednog zemljišta ciljevi su:

- (1) očuvanje površina i plodnosti poljoprivrednog zemljišta uporedo sa preduzimanjem celovitih i efikasnih mera očuvanja drugih prirodnih resursa za potrebe dugoročnog razvoja;

- (2) poboljšavanje bonitetne strukture obradivih površina strogom i delotvornom zaštitom najplodnijih zemljišta od preuzimanja u nepoljoprivredne svrhe, uz istovremeno vraćanje degradiranog zemljišta prirodnoj nameni i preduzimanje odgovarajućih meliorativnih zahvata;
- (3) prestrukturiranje korišćenja zemljišnih resursa radi jačanja strateške pozicije agrarnog izvoza na svetskom tržištu;
- (4) potpunije iskorišćavanje komparativnih pogodnosti pojedinih područja/gazdinstava za ekonomski racionalnu proizvodnju zdravstveno bezbedne hrane, kako za domaće tržište, tako i za izvoz;

(5) smanjivanje razlika u intenzitetu poljoprivredne proizvodnje, između pojedinih područja/tipova gazdinstava, sa punim uvažavanjem značaja porodičnih poljoprivrednih gazdinstava za uspostavljanje usklađenijeg razvoja poljoprivrede, kao i njihove mnogostrane uloge u korišćenju prirodnih resursa, ljudskog rada i materijalnih činilaca razvoja.

1.2. Planska rešenja (*Referalna karta 1*)

1.2.1. Opšti preduslovi

Za ostvarivanje ciljeva u korišćenju i zaštiti poljoprivrednog zemljišta, opšti preduslovi su:

1. povećanje stocnog fonda na celoj teritoriji Republike, a posebno na teritoriji Vojvodine; uspostavljanjem direktnih proizvodnih i ekonomskih veza između razvoja biljne i stocarske proizvodnje, obezbedice se uslovi za: uspešnije ocuvanje i poboljšanje plodnosti poljoprivrednog zemljišta; povećanje zdravstvenog kvaliteta hrane; elastičnije uključivanje gazdinstava u tržišne uslove privredivanja i za eliminisanje organizaciono-tehnoloških rešenja koja ugrožavaju životnu sredinu;
2. podsticanje procesa ukupnjavanja, specijalizacije i intenzifikacije radno sposobnih porodičnih poljoprivrednih gazdinstava;
3. podsticanje sitnih poljoprivrednih gazdinstava, kao i domaćinstava sa pretežno nepoljoprivrednim izvorima prihoda, pre svega, u pravcu povećavanja stepena robnosti putem intenzivne proizvodnje povrća, voca, grožđa, lekovitog bilja i drugih proizvoda; usvajanje i sprovođenje mera za ukupnjavanje parcela poljoprivrednog zemljišta, odnosno destimulisanje/sprecavanje daljeg usitnjavanja parcela;
4. stvaranje uslova za obnovu, opstanak i razvoj porodičnih poljoprivrednih gazdinstava na područjima od velikog geostrateškog i kulturno-istorijskog značaja, koja su zahvacena procesima depopulacije;
5. razvoj poljoprivrednog zadrugarstva i drugih oblika zajedničkog organizovanja proizvodnje, dorade, prerade i prometa poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, pri čemu preradivački, prehrambeni i skladišni kapaciteti agrarnog kompleksa imaju odlučujući uticaj na formiranje strukture primarne proizvodnje, a shodno tome i na način korišćenja poljoprivrednog zemljišta.

1.2.2. Osnove sistema zaštite i unapređivanja stanja poljoprivrednog zemljišta

Poljoprivredne površine su u procesima ekonomskog razvoja ugrožene zahtevima za prostorom drugih privrednih i društvenih aktivnosti, kao i nepovoljnim uticajima spoljnih zagadivaca prirodne sredine. Konfliktna situacija koje pri tome nastanu, rešavace se na osnovu kriterijuma globalne društveno-ekonomske racionalnosti. Nedovoljna istraženost pedoloških uslova i drugih elemenata ocuvanosti/zagadenosti prirodne sredine, stvara ozbiljne teškoce pri donošenju optimalnih rešenja, kako u pogledu neophodnih promena namene produktivnog prostora, tako i po pitanju unapređivanja stanja i načina korišćenja poljoprivrednog zemljišta. Stoga sledece mere, informaticko-dokumentacionog karaktera, cine sastavni deo neposrednih planskih rešenja:

1. sektorsko usklađivanje kriterijuma i metoda ocene pedoloških, bonitetnih, erozionih, meliorativnih i drugih ekoloških karakteristika prostora između poljoprivrede,

šumarstva, vodoprivrede, gradevinarstva, rudarstva i energetike; utvrđivanje jedinstvene metodologije, obavezne za sve sektore na svim nivoima planiranja i programiranja razvoja;

2. inoviranje katastarskog premera i ažuriranje podataka o korišćenim površinama po katastarskim kulturama i vlasnicima zemljišta;
3. temeljno ispitivanje pedoloških osobina, položaja, nagiba, ekspozicija, stepena erodibilnosti, kontaminiranosti i drugih osobina poljoprivrednog zemljišta, uz istovremenu izradu odgovarajucih pedoloških i bonitetnih kartografskih podloga po naseljima/katastarskim opštinama;
4. poboljšavanje organizacionih i sistemskih uslova za operativno uključivanje podataka o stanju/promenama životne sredine i živog sveta u razvojne programe poljoprivrede.

1.2.3. Biološke mere zaštite i druga ekološka poboljšanja

Do 2010. godine planiraju se sledece promene namena korišćenja poljoprivrednih površina:

1. pošumljavanje oko 105 hilj.ha plitkih i erodibilnih oranica VI bonitetne klase, kao i dela oranica II-V bonitetne klase koje su zahvacene ekscisivnom erozijom (Vojvodina - 15 , središnja Srbija - 75, Kosovo i Metohija - 15);
2. pošumljavanje oko 114 hilj.ha niskoproduktivnih pašnjaka VI i VII bonitetne klase (Vojvodina - 36; središnja Srbija- 63; Kosovo i Metohija-15);
3. isključivanje iz poljoprivredne proizvodnje oko 93 hilj.ha razlicitih zemljišta za potrebe podi-zanja šumskih pojaseva u zaštitnim zonama iznad hidro-akumulacionih bazena, duž vecih saobraćajnica i oko drugih aero zagadivaca; u tome oko 60% ovih površina ili 55 hilj.ha otpada na oranice (Vojvodina - 5, središnja Srbija - 45, Kosovo i Metohija - 5), a preostali deo cine, uglavnom, pašnjaci;
4. podizanje prigradskih šuma (ukupno 30 hilj.ha) zasnivace se na prethodnom ispitivanju svih mogućnosti iskorišćavanja i rekultivacije slobodnog prostora na obodu gradskih i industrijskih zona, koji je u minulom periodu oduzet poljoprivredi; time se ostvaruje oko 30% potreba; odgovarajuce ukupno smanjenje oranica za ove potrebe procenjeno je na 20 hilj.ha (Vojvodina - 14, središnja Srbija - 5, Kosovo i Metohija - 1);
5. podizanje šumskih poljozaštitnih pojaseva na površini od oko 10 hilj. ha u ravnickim područjima (Vojvodina - 8,2, Stig, Macva i Pomoravlje - ukupno 1,8); ove površine ostaju u kategoriji poljoprivrednog zemljišta, a prioritet pri izvođenju odgovarajucih radova imaju komasirani potesi i priobalni delovi vecih vodotoka;
6. zatavljanje oko 180 hilj.ha oranica VII i VIII katastarske klase (130 hilj.ha pašnjaci i 50 hilj.ha livade) na brežuljkastim i brdovitim terenima središnje Srbije;
7. uključivanje višegodišnjih zasada odgovarajucih poljoprivrednih kultura u programe antierozivne i ekološke zaštite, kao i šira primena konturne obrade, terasiranja i drugih agrotehnickih mera u skladu sa prirodnim uslovima pojedinih lokaliteta; pri osnivanju poljozaštitnih pojaseva i drugih zaštitnih šuma, obavezno je programiranje razvoja proizvodnje autohtonih/ekološki pogodnih vrsta i sorti voca.

1.2.4. Tehnicko-tehnološka poboljšanja poljoprivrednog zemljišta

Postizanje proizvodnog i ekonomskog napretka u oblasti korišćenja poljoprivrednog zemljišta, uz istovremeno cuvanje sposobnosti agrocenoza za obnavljanje, zasnivace se na sledecim principima i planskim zadacima do 2010. godine:

1. u razradi i realizaciji organizacionih, hidrotehnickih i agrotehnickih programa, prioritet ima ukрупnjavanje i uređivanje površina poljoprivrednih gazdinstava, uz istovremeno vodenje racuna o ocuvanju/uspostavljanju optimalnih odnosa između oranica, višegodišnjih zasada, livada, pašnjaka, šuma, voda, putne mreže i naseljenih mesta na nivou opština;
2. izgradnja sistema za navodnjavanje na površini od oko 463,5 hilj.ha i unapređivanje sistema za odvodnjavanje, a narocito osavremenjavanje cevne drenaže na površini od oko 154 hilj. ha, kao i mere zaštite od plavljenja i bujicnih tokova, omogucice poboljšanje produktivnosti poljoprivrednog zemljišta;
3. melioracije planinskih livada i pašnjaka kao znacajna antierozivna mera i osnovni faktor povećanja fizicke produktivnosti i ekonomske efektivnosti stocarske proizvodnje na skoro jednoj trecini poljoprivrednih površina Republike; pri njihovom sprovođenju narocito uvažavati ekološka ogranicenja, a odgovarajuće mere obavezno razradivati u sklopu kompleksnog uređivanja poljoprivredno-šumskog prostora;
4. ocuvanje prirodne plodnosti pedološkog pokrивaca u procesima intenzifikacije poljoprivredne proizvodnje, kao i preduzimanje efikasnih mera popravke nisko produktivnih i degradiranih zemljišta.

1.3. Glavni pravci prestrukturiranja poljoprivredne proizvodnje

Prostorne osnove za uskladjivanje razvojno - proizvodnih programa u oblasti poljoprivrede, sa potrebama domaceg tržišta i izvoznim mogućnostima, obezbedice se sledecim planskim smernicama do 2010. godine:

1. na oranicnim površinama, za oko 10% smanjenim i znatno poboljšanim, (Vojvodina -3%; središnja Srbija - 19%; Kosovo i Metohija - 4,5%), bice moguće osetno povećanje prinosa, uz istovremenu izmenu strukture useva povećanjem učešća industrijskog, krmnog i povrtnog bilja, na racun odgovarajućeg smanjenja učešća površina pod žitima;
2. poboljšanje produktivnosti prirodnih travnjaka, povećanje proizvodnje kabastog krmnog bilja sa oranica, rast prinosa krmnih žitarica, šire korišćenje industrijskih smeša i razlicitih uzgrednih proizvoda, osavremenjavanje tehnologije cuvanja/pripremanja krmiva i nacina ishrane stoke;
3. ocuvanje/obnavljanje salaša, zaselaka i malih sela predstavlja jednu od strateških odrednica za postizanje prostorno uskladenijeg korišćenja poljoprivrednog zemljišta i za preusmeravanje nepovoljnih strukturnih tendencija u okviru porodicne poljoprivrede;
4. proširenje šaranskih ribnjaka na oko 26 hilj.ha produktivne vodne površine; izgradnja selektivnog centra za proizvodnju larvi toplovodnih riba; unapređenje proizvodnje mladi; osnivanje novih pastrmskih ribnjaka manjeg kapaciteta, rekonstrukcija postojećih šaranskih i

pastrmskih ribnjaka; amortizovani ribnjaci osposobice se za intenzivnu ratarsku/povrtarsku proizvodnju;

5. povećanje površina vocnjaka za oko 38 hilj.ha, zasniva se pretežnim delom na zauzimanju oranica, koje su nepogodne za ratarsku proizvodnju;
6. povećavanje površina plantažnih vinograda, tako da do kraja planskog perioda ukupne površine vinograda iznose oko 100 hilj.ha;
7. intenziviranje proizvodnje i proširenje asortimana tržišne ponude povrca, lekovitog bilja i drugih specijalizovanih poljoprivrednih kultura;
8. uključivanje racionalnog korišćenja geotermalnih voda, šumskih plodova, samoniklih biljaka i drugih prirodnih izvora u razvojne/izvozne programe poljoprivrede i ribarstva i ekonomska valorizacija specifičnih agro-ekoloških rejona; doneti program zaštite područja vanrednih prirodnih pogodnosti za ostvarivanje efekata fleksibilnog uklapanja u konkurentne i komplementarne odnose na svetskom tržištu hrane, kao što su Metohija, Stig, Branicevo, deo Macve kao i područja ocuvane ekološke ravnoteže, koja su pogodna za uključivanje u biodinamicke i druge tehnologije po razlicitim linijama proizvodnje zdravstveno bezbedne hrane.

1.4. Rejonizacija poljoprivredne proizvodnje

Osnovna obeležja i pravci efikasnijeg korišćenja proizvodnog potencijala poljoprivrednih makrorejona Republike Srbije su:

1. Ratarsko-stocarski rejon obuhvata nizijske i uravnjene abrazione oblasti, veće recne doline, kao i druge terene na kojima prevladaju plodna zemljišta, bez većih ogranicenja za intenzivnu obradu i navodnjavanje. Odlikuje se relativno visokim učešćem krupnih poljoprivrednih organizacija u strukturi korišćenja obradivih površina, dosta dobrom saobraćajnom infrastrukturom i razvijenom prehrambenom industrijom. Znacajni delovi ovog rejona zahvaceni su sukcesivnim pogoršavanjem strukture oranicnog sloja. Ove nepovoljne tendencije su povezane sa zapostavljanjem razvoja stocarstva. Planski prioritet je ponovno uspostavljanje direktnih veza između razvoja biljne i stocarske proizvodnje na nivou poljoprivrednih gazdinstava/preduzeca, sa osloncem na obezbedenje sopstvene krmne baze. Zbog dugorocne dominantne orijentacije na ratarstvo, prelazna rešenja su: zao-ravanje zelenih organskih đubriva i žetvenih ostataka; uvođenje plodoreda; poboljšavanje tehnoloških postupaka obrade zemljišta i drugo.

Ratarsko-stocarski rejon ima, posebno u uslovima navodnjavanja, izvanredne potencijale za vodenje ekonomski efikasne i raznovrsne ratarske, povrtarske i stocarske proizvodnje. Trajnu odrednicu njegove osnovne proizvodne orijentacije cine društvene potrebe za pšenicom, krmnim žitima i industrijskim kulturama, kao i za svinjskim i živinjskim mesom. On ima i znacajnu ulogu u snabdevanju stanovništva/prehrambene industrije povrćem. Ovo usmerenje treba i dalje podržavati, posebno na terenima koji imaju tradiciju u proizvodnji pojedinih vrsta povrca, odnosno uslove za razvoj zdravstveno bezbedne hrane. Istu poziciju treba da dobiju specijalizovani proizvodni sistemi (hmelj, lekovito bilje, cvece itsl.), kao i intenzivni zasadi voca na manjim površinama. U pogledu uspostavljanja optimalnih odnosa između biljne i stocarske proizvodnje, prioritetni znacaj ima razvoj mlecnog govedarstva, narocito na terenima blizu

šecerana, kao i potpunije iskorišćavanje mogućnosti pojedinih gazdinstava/užih područja za rentabilnu proizvodnju juneceg i ovcijeg mesa.

2. Stocarsko-vocarsko-vinogradarski rejon prostire se pretežnim delom na brežuljkastim i brdovitim terenima sa razlicitim klimatskim, konfiguracijskim i pedološkim uslovima. On se odlikuje visokom izdiferenciranošću nacina korišćenja poljoprivrednog zemljišta. I pored relativno visoke zastupljenosti prirodnih travnjaka i vocnjaka, a po pojedinim područjima i vinograda, oranice samo u izuzetnim slučajevima cine manje od polovine ukupnih poljoprivrednih površina. Širi prostori ovog makrorejona su zahvaceni izraženom erozijom, što predstavlja glavno ograničenje za širenje ratarske proizvodnje. Optimalne kombinacije proizvodnih struktura moraju se ovde zasnivati na intenziviranju razvoja stocarstva, uporedo sa potpunijim iskorišćavanjem komparativnih pogodnosti za rentabilnu proizvodnju voca, grožda i drugih specijalizovanih kultura, odnosno zdravstveno bezbedne hrane.

U celini uzev, u ovom makrorejonu ne postoji potreba bitnijeg menjanja nasledene proizvodne orijentacije. Prioritet ima zaustavljanje procesa erozije primenom napred iznetih mera biološke zaštite. Odgovarajuca pažnja se mora pokloniti poboljšavanju ekonomskih uslova proizvodnje na porodicnim gazdinstvima, koja ovde drže apsolutno dominantan deo obradivog zemljišta i drugih poljoprivrednih fondova. U stocarskoj proizvodnji težište treba staviti na intenzivniji razvoj govedarstva, ovcarstva i kozarstva, i to pretežno mešovitog tipa (mleko-meso), sa osloncem na veće korišćenje proizvodnog potencijala livada i pašnjaka, kao i na širenje proizvodnje leguminoza i drugih krmnih kultura na oranicama.

S obzirom na trajnu vezanost prirodnih travnjaka, vocnih zasada i vinograda za konfiguracijske uslove i određene tipove zemljišta, za potpunije i racionalnije korišćenje ukupnog poljoprivrednog potencijala ovog makrorejona, odlucujuci uticaj imaju mere agrarne politike usmerene na eliminisanje nepovoljnih tržišnih uticaja. Posebna pažnja se poklanja stabilizaciji ekonomskih uslova razvoja stocarske proizvodnje, kao i obezbedenju isplativog plasmana voca i grožda.

3. Stocarski rejon obuhvata planinske krajeve, u kojima prirodni travnjaci cine pretežan deo poljoprivrednog zemljišta. Manjim delom on se prostire i na druga područja sa vecom zastupljenošću šumsko-travnih površina. Stocarstvo je ovde apsolutno dominirajuca grana, a sve ostale proizvodnje imaju dopunjujuci karakter. Na skromno zastupljenim oranicama mogu se primenom odgovarajuće agrotehnikе ostvarivati dobri proizvodni rezultati u proizvodnji krmnog

bilja, semenskog i merkantilnog krompira, adekvatnih sorti jare pšenice, jecma i raži. Mestimicno postoje izvanredne pogodnosti za proizvodnju malina i drugih vrsti voca, lekovitog i aromaticnog bilja itsl. Širi prostori ovog područja odlikuju se nezagadenošću hemijskim sredstvima, što pruža povoljne uslove za proizvodnju hrane visokog biološkog kvaliteta. U tom pogledu posebne prednosti ima pašnjacko stocarstvo. Znacajni dodatni izvor prihoda poljoprivrednog stanovništva može da predstavlja sakupljanje šumskih plodova, seoski turizam, domaca radinost i druge vrste uzgrednih delatnosti. Planinska poljoprivreda cini poseban proizvodni sistem i pri razradi programa njenog daljeg razvoja, mora se krenuti od verifikacije rešenja koja su se pokazala uspešnim u svetu, a koja ne zavise samo od obima finansijske podrške iz javnih fondova. Slicno kao i u drugim zemljama, procesi depopulacije su osnovni ogranicavajući faktor potpunijeg iskorišćavanja poljoprivrednih resursa vecine planinskih oblasti Republike.

1.5. Rekapitulacija planiranih promena

Sprovođenje planskih rešenja dovešće do znacajnih promena u raspoloživim poljoprivrednim površinama. Povećanje stepena šumovitosti prostora Republike, odrazice se na smanjenje ukupnog poljoprivrednog zemljišta za oko 342 hilj.ha (Vojvodina - 83; središnja Srbija - 216; Kosovo i Metohija - 43), cime ce se podmiriti i odgovarajuće potrebe razvoja vodoprivrede. Obaveza zaustavljanja izražene erozije, nalaže da se na brdovitim terenima središnje Srbije deo najugroženijih oranica naknadno zatravi, što u zbirnom bilansu daje povećanje površina pašnjaka za oko 32 hilj.ha. U ostalim delovima Republike doci ce do smanjenja površina pašnjaka (Vojvodina - 49,2 hilj.ha; Kosovo i Metohija - 22,3 hilj.ha), uglavnom, u korist povećanja površina pod šumama, a u Vojvodini se planira i njihovo mestimicno prevodenje u oranice.

Podizanje vocnjaka, vinograda i sejanih livada, kao i sprovođenje drugih mera biološke zaštite i ostalih planskih rešenja, rezultirace smanjenjem površina oranica i bašta za oko 400 hilj.ha (Vojvodina - 50; središnja Srbija - 334; Kosovo i Metohija - 16).

Ukupne promene površina poljoprivrednog u šumsko zemljište iznose 342 hilj.ha (Vojvodina-82,9; središnja Srbija - 215,8; Kosovo i Metohija - 43,3). Planirano ukupno smanjenje poljoprivrednih površina za potrebe drugih (infrastruktura, industrija itsl.) oblasti iznosi svega 11,2 hilj.ha (Vojvodina - 2,1; središnja Srbija - 9,4; Kosovo i Metohija - povećanje za 0,3).

Tabela II-1 Aproksimacija planiranih promena u korišćenju poljoprivrednog zemljišta u periodu 1993-2010. god.

1	Ora-nice i bašte	Voc-njaci	Vino-gradi	Liva-de	Svega obradivo (2+3+4+5)	Paš-njaci	Ribnjaci bare i trstici	Svega poljopri-vredno ze-mljište	Nacin korišćenja	
									Inten-zivan (2+3+4)	Eksten-zivan (5+7+8)
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
Površina u 000 hektara										
REPUBLIKA										
1993.	3.670,1	257,0	84,9	668,6	4.680,6	1.011,9	35,7	5.728,2	4.012,0	1.716,2
2010.	3.280,0	295,0	100,0	680,0	4.345,0	980,0	50,0	5.375,0	3.665,0	1.710,0
Vojvodina										
1993.	1.579,7	16,5	12,2	32,3	1.640,7	119,2	30,1	1.790,0	1.608,4	181,6
2010.	1.530,0	30,0	20,0	15,0	1.595,0	70,0	40,0	1.705,0	1.580,0	125,0
središnja Srbija										
1993.	1.799,4	228,7	63,3	547,9	2.639,3	710,4	5,5	3.355,2	2.091,4	1.263,8
2010.	1.465,0	250,0	70,0	585,0	2.370,0	750,0	10,0	3.130,0	1.785,0	1.345,0
Kosovo i Metohija										
1993.	291,0	11,8	9,4	88,4	400,6	182,3	0,1	583,0	312,2	270,8
2010.	275,0	15,0	10,0	80,0	380,0	160,0	0,0	540,0	300,0	240,0
Bilansi u 000 ha (1993-2010.)										
REPUBLI-KA	-400,1	38,0	15,1	11,4	-340,6	-31,9	14,3	-353,2	-347,0	-6,2
Vojvodina	-49,7	13,5	7,8	-17,3	-50,7	-49,2	9,9	-85,0	-28,4	-56,6
središnja Srbija	-334,4	21,3	6,7	37,1	-269,3	39,6	4,5	-225,2	-306,4	-81,2
Kosovo i Metohija	-16,0	3,2	0,6	-8,4	-20,6	-22,3	-0,1	-43,0	-12,2	-30,8
Struktura korišćenja ukupnih poljoprivrednih površina u %										
REPUBLIKA										
1993.	64,1	4,5	1,5	11,6	81,7	17,7	0,6	100,0	70,0	30,0
2010.	60,8	5,5	1,9	12,7	80,8	18,2	0,9	100,0	68,2	31,8
Vojvodina										
1993.	88,2	0,9	0,7	1,8	91,6	6,6	1,7	100,0	89,8	10,2
2010.	89,7	1,8	1,2	0,9	93,5	4,1	2,3	100,0	92,6	7,4
središnja Srbija										
1993.	53,6	6,8	1,9	16,3	78,7	21,2	0,1	100,0	62,3	37,7
2010.	46,3	8,0	2,2	18,7	75,7	23,9	0,3	100,0	57,0	43,0
Kosovo i Metohija										
1993.	49,9	2,0	1,6	15,2	68,7	31,2	0,02	100,0	53,5	46,5
2010.	50,9	2,8	1,8	14,8	70,4	29,6	0	100,0	55,6	44,5

2. KORIŠĆENJE I ZAŠTITA ŠUMA, ŠUMSKIH ZEMLJIŠTA I LOVNIH PODRUČJA

2.1. Ciljevi

Ciljevi uredjenja i korišćenja šuma i šumskih zemljišta su:

- (1) unapređenje stanja šuma: prevodenjem izdanackih šuma u visoke, melioracijom degradiranih šuma u visokoproduktivne sastojine, melioracijom izdanackih šuma lošeg kvaliteta, rekonstrukcijom nekvalitetnih degradiranih visokih šuma u kvalitetnije i intenzivnom negom i zaštitom postojećih šuma u svim fazama razvoja;
- (2) povećanje površina pod šumom (pošumljavanjem) u skladu sa globalnom rejonizacijom i kategorizacijom prostora;
- (3) teritorijalno diferenciranje ciljeva unapređivanja stanja šuma i pošumljavanja: na teritoriji Vojvodine prioritarno je pošumljavanje; na području središnje Srbije i narocito Kosova i Metohije prioritarno je unapređivanje stanja i funkcija postojećih šuma i pošumljavanje;
- (4) uredjenje i povećanje šumskih kompleksa oko velikih gradskih centara i proizvodnih kompleksa.

2.2. Plan šuma i šumskih zemljišta (Referalna karta 1)

2.2.1. Unapređivanje postojećih šuma

Unapređivanje stanja postojećih šuma obezbedice se:

1. prevodenjem - konverzijom izdanackih šuma u visoke na 20.000 ha do 2000. i 40.000 ha do 2010. god.;
2. melioracijom degradiranih šuma u visokoproduktivne sastojine na 22.200 ha do 2000. i 50.000 ha do 2010. godine;
3. melioracijom izdanackih šuma lošeg kvaliteta na 15.000 ha do 2000. i 40.000 ha do 2010. godine;
4. rekonstrukcijom nekvalitetnih degradiranih visokih šuma u kvalitetnije na 1.810 ha do 2000. godine i 16.000 ha do 2010. godine;
5. rekonstrukcijom, popunjavanjem i obnavljanjem neobnovljivih površina u visokim šumama u uzgojnim grupama 2. i 3., na površini od 88.000 ha do 2000. i 112.000 ha do 2010. godine;
6. sanitarnim secama, zaštitnim sanitarno uzgojnim merama, prirodnim obnavljanjem i popunjavanjem površina ugroženih procesima sušenja ublažice se posledice sušenja šuma na 50.000 ha do 2000. i 100.000 ha do 2010. godine;
7. intenzivnom negom i zaštitom postojećih šuma u svim fazama razvoja i uskladjivanjem stanja sa prioritarnim funkcijama.

Radovi na unapređivanju stanja postojećih šuma u najvećem obimu su planirani u središnjoj Srbiji, u skromnom obimu na teritoriji Kosova i Metohije i neznatno u Vojvodini.

2.2.2. Pošumljavanje

1. Granicno područje u korišćenju (poljoprivreda i šumarstvo) predstavlja V klasa boniteta zemljišta, a lošija zemljišta (VI, VII, i delom VIII klasa) predodređena su za šumsku proizvodnju.

Tabela II-2 Površine koje ce se pošumiti

Bonitetna klasa zemljišta	2000. god.	2010. god.
VI	344 km ²	836 km ²
VII	350 km ²	850 km ²
U K U P N O :	694 km ²	1.686 km ²

2. Od ukupne teritorije Republike, vodnom erozijom, razlicitom po vrsti i intenzitetu, zahvaceno je 60.000 km². Od toga zahvaceno erozijom prvog, drugog i trećeg stepena u II, III, IV, i V bonitetnoj klasi je 1.808 km² (obešumljene) površine, a ugroženo jacom erozijom je 30% od ukupne teritorije. Pošumljavanje ce se izvršiti na celoj neobrasloj površini 200 km² do 2000. godine, odnosno 500 km² do 2010. godine.
3. Pošumljavanjem i podizanjem poljozaštitnih pojasa do 2000.godine bice obuhvacena površina od 40 km², odnosno 100 km² do 2010. godine. Prioritetno podizanje navedenih pojasa izvršice se na području opština Subotica, Sombor, Becej, Backa Topola, Vršac, Cantavir, Srpski Miletic¹, kao i na području opština Srednje-banatskog i Severno-banatskog okruga.
4. U okviru izvorišta voda, vodnih akumulacija i recnih tokova, izvršice se (pored rekonstrukcije postojećih šuma) pošumljavanje golih površina, melioracija pašnjackih i livadskih površina i podizanje i melioracija vocnjaka. Pošumljavanje ce se izvršiti na površini od 320 km² do 2000., odnosno 680 km² do 2010. godine. Prioritetno pošumljavanje obuhvata slivove postojećih vodnih akumulacija²: Toplica-Selova (32,29 km²), Veternica (16,89 km²), Rovni (13,71 km²), Vrnjaska reka-Vrnjaska banja (5,00 km²), Veliki Rzav (20,00 km²), Celije (45,00 km²), Timok Grlšte (11,44 km²), Lopatnica-Ibar (10,00 km²), Bovan - Aleksinacka Moravica (10,00 km²).
5. U okviru jalovišta i pepelišta procenjena aktivna površina je 339 km². Pošumljavanje ce se izvršiti na oko 40 km² do 2000. i na 299 km² do 2010. godine.
6. Zbog povećanja stepena zagađenosti životne sredine rastom industrije i podizanjem infrastrukturnih objekata, neophodno je i podizanje zaštitnih (imisionih) šuma u granicnim zonama industrijskih postrojenja i saobraćajnica. U tom smislu za pošumljavanje je planirana površina od 47 km² do 2000., odnosno 154 km² do 2010. godine.
7. U zavisnosti od procene rasta broja stanovnika, uglavnom, velikih gradova, ocenjena je minimalna površina šuma prigradskih naselja, a s tim u vezi i potrebno podizanje novih šuma. Pošumljavanje je planirano na 150 km² do 2000. godine i na 300 km² do 2010. godine.
8. U okviru izgrađenih i projektovanih saobraćajnica neophodno je podizanje novih šuma zaštitnog karaktera; 20 km² do 2000. godine i 100 km² do 2010. godine.

Do 2000. godine uredice se snegobrani pojasi na trasi puta Beograd - Kraljevo (na Rudniku- 3,2 ha), na trasi puta Novi Pazar - Sjenica na površini od 14,09 ha, vetrobrani

¹ Planom su obuhvaćene opštine za koje postoje konkretni projekti, kojima su ustanovljene površine za podizanje vetrozaštitnih pojasa.
² Za navedene lokalitete postoje izrađeni projekti podizanja pojasa.

pojasi na putevima opštine Sombor 143 ha, vetrobrani i snegobrani pojas na auto-putu Beograd-Niš (prevoj Mecka) 50 ha i put Paracin-Zajecar (Cestobrodica) 32 ha.

Ukupna površina šuma prema ovim procenama povećala bi se sa sadašnjih 24.129 km² na 25.640 km² do 2000. god. i na 27.948 km² do 2010. godine. Stepen šumovitosti u 2010. godini bio bi 31,6% na nivou Republike - Vojvodina 11,0%, središnja Srbija 37,2%, Kosovo i Metohija 43,6%.

Sa ekološkog aspekta, planirani radovi su jednakog značaja po rangu, a kako je teritorija Vojvodine izrazito deficitarna šumama, to pošumljavanja na ovom području i podizanje svih navedenih kategorija šuma imaju apsolutni prioritet.

Uvećanjem stepena šumovitosti, kroz sanaciju opšteg stanja šumskog fonda, osiguranje potpunije obraslosti, a time zaštitom biološke i mehanicke stabilnosti šuma u odnosu na sve ugrožavajuće faktore, obezbedio bi se doprinos šumarstva razvoju uslova života i privrednih odnosa.

Tabela II-3 Plan šumovitosti

Područje / okrug	Ukupna površina okruga, km ²	Površina šuma, 1993. ha	Šumovitost %	Optimalna šumovitost %	Površina šuma, 2000.g. ha	Površina šuma, 2011.g. ha
REPUBLIKA	88.361	2.412.940	27,3	41,4	2.564.040	2.794.840
Severno - backi	1.781	8.432	4,7	10,1	11.132	14.832
Srednje - banatski	3.257	6.668	2,0	13,1	10.968	17.268
Severno - banatski	2.328	3.459	1,5	10,1	7.059	11.959
Južno - banatski	4.248	26.837	6,3	17,9	35.837	48.237
Zapadno - backi	2.406	13.188	5,5	10,1	17.188	20.088
Južno - backi	4.018	30.602	7,6	12,2	37.102	48.602
Sremski	3.480	57.216	16,4	19,8	66.016	76.516
Vojvodina	21.506	146.402	6,8	14,3	185.302	237.502
Grad Beograd	3.222	35.984	11,2	27,3	41.784	53.484
Macvanski	3.270	79.938	24,4	37,0	83.138	91.738
Kolubarski	2.475	61.841	25,0	34,0	64.341	70.841
Podunavski	1.244	7.633	6,1	15,5	9.033	11.833
Branicevski	3.855	113.951	29,6	35,5	116.251	126.851
Pomoravski	2.614	75.895	29,0	37,5	80.195	86.495
Šumadijski	2.387	54.055	22,6	30,0	57.955	63.655
Moravicki	3.016	106.322	35,3	39,0	112.222	120.822
Zlatiborski	6.141	230.262	37,5	70,5	244.662	258.762
Raški	3.917	176.247	45,0	60,2	183.947	195.147
Rasinski	2.957	98.459	33,3	42,7	104.259	112.259
Zajecarski	3.625	132.530	36,6	51,0	138.330	148.230
Borski	3.506	164.298	46,9	60,0	169.998	179.398
Nišavski	2.440	64.087	26,3	45,4	67.787	73.287
Toplicki	2.230	93.978	42,1	50,1	97.278	102.378
Pirotski	2.764	101.229	36,6	53,2	105.829	111.729
Jablanicki	2.771	106.007	38,3	66,4	112.307	121.107
Pcinjski	3.519	134.701	38,3	66,4	142.701	153.901
središnja Srbija	55.968	1.837.417	32,8	49,8	1.932.017	2.081.917
Kosovsko - mitrovacki	2.051	92.222	45,0	60,4	95.622	101.522
Pecki	2.420	95.328	39,4	50,1	99.128	104.928
Prizrenski	1.909	67.915	35,6	46,2	70.915	75.415
Kosovsko - pomoravski	1.412	53.948	38,2	53,9	55.948	58.948
Kosovski	3.120	119.708	38,4	52,2	125.108	134.608
Kosovo i Metohija	10.887	429.121	39,4	52,7	446.721	475.421

Tabela II - 4 Neobraslo šumsko zemljište

Područje	Svega (ha)	Namenjeno pošumljavanju (ha)	Neplodno (ha)	Ostalo (ha)
REPUBLIKA	294.177	162.224	58.892	73.061
Vojvodina	42.326	22.351	15.718	4.257
središnja Srbija	184.015	117.755	24.364	44.896
Kosovo i Metohija	64.836	22.118	18.810	23.908

Tabela II - 5 Struktura šumskog fonda

Područje	Š U M E (km ²)					Ukupna zapremina 000 m ³	Ukupni prirast 000 m ³
	Ukupno	Visoke	Izda- nacke	Šikare i šiblje	Plan-tažne		
REPUBLIKA	23.217	10.365	10.705	2.058	368	235.631,6	6.180,3
Vojvodina	1.026	636	389	1	279	14.744,7	507,7
središnja Srbija	17.900	8.707	7.678	1.426	89	190.503,0	4.719,9
Kosovo i Metohija	4.291	1.022	2.638	631	-	30.383,9	952,7

Tabela II-6 Pregled površina koje treba pošumiti do 2000. godine (km²)

Područje	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
	Bonit. klase		?	Zahvac. erozijom	Z a š t i t n e š u m e				Razna jalo- višta	?	Prigrad. šume	?
	6	7	(1+2)	II-V kl.	saobr.	imis.	polj.	vode	(4-9)	(4-9)	šume	3+10+11
REPUBLIKA	344	350	694	200	20	47	40	320	40	667	150	1511
Vojvodina	105	105	210	-	8	-	33	31	-	72	107	389
središnja Srbija	197	196	393	170	12	21	7	275	36	521	32	946
Kosovo i Metohija	42	49	91	30	-	26	-	14	4	74	11	176

Tabela II-7 Pregled površina koje treba pošumiti do 2010. godine (km²)

Područje	Bonit. klase		?	Zahvac. erozijom	Z a š t i t n e š u m e				Razna jalo- višta	?	Prigrad. šume	?
	6	7	(1+2)	II-V kl.	saobr.	imis.	polj.	vode	(4-9)	(4-9)	šume	3+10+11
	REPUBLIKA	836	850	1.686	500	100	154	100	680	299	1.833	300
Vojvodina	254	255	509	-	40	-	82	66	-	188	214	911
središnja Srbija	480	476	956	425	60	69	18	584	269	1.425	64	2.445
Kosovo i Metohija	102	119	221	75	-	85	-	30	30	220	22	463

2.3. Plan lovnih područja (Referalna karta I)

2.3.1. Ciljevi uzgoja divljaci i razvoja lovstva

Osnovni ciljevi u planskom periodu su:

- (1) značajno povećanje brojnosti populacije sitne divljaci, naročito na ravničkim i brdskim staništima;
- (2) višestruko povećanje brojnosti krupne divljaci, naročito autohtonih i ekonomski najvrednijih vrsta (jelen, srna, divlja svinja);
- (3) poboljšanje strukture (polne i starosne) populacije krupne divljaci i kvaliteta trofeja;
- (4) očuvanje retkih i ugroženih vrsta lovne divljaci (medved, divokoza, tetreb, droplja i dr.) i ostale faune (orlovi, sokolovi, rode i dr.).

2.3.2. Prostorno - funkcionalno rejoniranje lovnih područja

Rejoniranje staništa osnovnih vrsta divljaci i prostorno - funkcionalni razmeštaj lovno - uzgojnih centara i nelovnih kompleksa u Republici utvrđeni su na sledeći način:

1. Sitna divljac

1. Vojvodina: celo područje osim Fruške Gore, šuma Gornjeg Podunavlja i posavskog dela Srema;
 2. Šumadijsko - podunavska zona;
 3. Podrinjsko - kolubarska zona;
 4. Južnomoravska zona;
 5. Kosovsko - metohijska zona: obradive poljoprivredne površine do 600 m nadmorske visine i kserotermne šume brežuljkastog i brdskog dela regiona;
- ##### 2. Krupna divljac
1. Podunavska šumska lovišta Gornjeg Podunavlja (?Karadordevo?, ?Ristovaca?, Apatin, Backi Monoštar);
 2. Posavska sremska lovišta (?Morovic?, ?Klenak?);
 3. Suboticka i Deliblatska pešcara;
 4. Vršacki breg;
 5. Potiske ritske šume;
 6. šume timockog, užickog, kraljevačkog i podrinjsko-kolubarskog regiona, sa područjem Tare;
 7. šume planinskih masiva Prokletije i Šar-planine;
 8. Lovište Lipovica - Lipljan;
- ##### 3. Nelovni kompleksi - parkovi divljaci
1. Goc (Kraljevo);
 2. Lipovica (kod Beograda), Bosut (Morovic), Brestovacka banja (Bor).

3. KORIŠĆENJE I ZAŠTITA VODA I VODOPRIVREDNA INFRASTRUKTURA

3.1. Ciljevi i osnovne postavke

Utvrduju se sledeci ciljevi i osnovne postavke korišćenja i zaštite voda i razvoja vodoprivrede:

- (1) u snabdevanju naselja vodom, prioritetno i maksimalno bice korišćena lokalna izvorišta podzemnih i površinskih voda, a nedostajuće količine bice obezbeđivane iz velikih regionalnih sistema, sa oslanjanjem na izvorišta koja su zakonom zaštićena od zagađenja; izvorišta podzemnih voda i akumulacione prostore za regionalne sisteme dimenzionisati na obezbeđenost od 97%; striktno ih štiti od zagađivanja;
- (2) dugoročne potrebe za vodosnabdevanjem zasnivace se na izgradnji integralnih vodoprivrednih sistema, s posebnim osloncem na velika izvorišta podzemnih voda i višenamenske akumulacije (u prvom redu ceone akumulacije u gornjim delovima sliva), kao i na korišćenju metoda veštackog prehranjivanja i regulisanja režima podzemnih voda radi povećanja eksploatacionih rezervi izvorišta podzemnih voda;
- (3) voda za tehnološke potrebe bice zahvatana, po pravilu, iz vodotokova (korišćenjem za to odgovarajućih akumulacija), i uz to obavezno recirkulisana; akumulacione prostore za obezbeđenje tehnološke vode dimenzionisati na obezbeđenost od 97%;
- (4) u oblasti hidrotehnickih melioracija, prioritet ce imati revitalizacija postojećih sistema i izgradnja najracionalnijih tipova novih sistema, pre svega na zemljištima prve i druge klase pogodnosti za navodnjavanje, uz pretpostavljenu obezbeđenost funkcionisanja od 80%;
- (5) odbrana od poplava bice ostvarivana u okviru integralnih sistema, putem: aktivne odbrane u okviru akumulacionih basena, kojima se ublažavaju talasi velikih voda i velikih kanalskih sistema (HS DTD); pasivne odbrane, kroz realizaciju linijskih zaštitnih sistema; planskom kontrolom izgradnje u ugroženim zonama (uz diferencirane stepene zaštite, u skladu sa znacajem područja koja se štite);
- (6) prioritet u korišćenju voda ima planska racionalizacija potrošnje i višekratno korišćenje voda u tehnološkim procesima, na pretpostavkama intenzivne recirkulacije i izmene tehnologija u mnogim industrijama;
- (7) zaštita i unapređenje kvaliteta voda do nivoa propisanih klasa kvaliteta površinskih voda i potpuna zaštita kvaliteta podzemnih voda, a prioritetno: površinskih i podzemnih voda namenjenih vodosnabdevanju stanovništva (postojećih i potencijalnih izvorišta i za navodnjavanje; termomineralnih voda na područjima banja; voda koje pripadaju područjima zaštićenih prirodnih dobara (nacionalni parkovi i rezervati prirode);
- (8) unapređivanje vodenih ekosistema ocuvanjem mocvara i drugih vlažnih zona (prirodnih ribljih plodišta u forlandu i priobalju reka, revitalizacijom degradirane prirodne vegetacije u ovim zonama, kao i povećanjem malih voda na rekama upuštanjem čistih voda iz vodnih akumulacija u periodu malih voda;
- (9) celovito iskorišćenje hidropotencijala, u okviru kompleksnih sistema višenamenskog karaktera, uključiv i iskorišćenje malih padova i manjih vodnih potencijala; male hidroelektrane se mogu nesmetano graditi na

mestima gde svojim položajem i dispozicijom ne ugrožavaju uslove za realizaciju ili performanse nekih većih vodoprivrednih, energetskih ili drugih sistema;

- (10) plovidba na unutrašnjim plovnim putevima imace prioritet kao vid transporta; u skladu s tim, u okviru integralnog vodoprivrednog rešavanja donjih tokova većih reka (Velika Morava, donji tok Drine), kao i u okviru daljeg razvoja velikih kanalskih sistema (HS DTD), bice proširena mreža plovnih puteva i ubrzan razvoj neophodne prateće pristanišne infrastrukture;
- (11) zaštita od vodne i eolske erozije radi sprečavanja gubitka zemljišta, zaštita od poplava, sprečavanja mehanickog zasipanja vodnih akumulacija, mehanickog i hemijskog zagađivanja vodotoka; protiverozioni radovi prioritetno ce se izvoditi radi sprečavanja vodne erozije (tehnickim i biološkim merama), na slivovima na kojima su izgradene vodne akumulacije i u zonama rezervisanim za potencijalna izvorišta vodosnabdevanja, na slivovima podložnim velikim štetama od poplava i u zonama posebnih prirodnih vrednosti, a od eolske erozije na području Vojvodine podizanjem šumsko-zaštitnih vegetacijskih pojasa.

3.2. Opšta koncepcija rešenja (Referalna karta I)

Bazni principi na kojima se zasniva rešenje razvoja vodoprivredne infrastrukture jesu:

1. okosnicu budućih regionalnih sistema za vodu najvišeg kvaliteta cine zaštićena izvorišta podzemnih i površinskih voda; princip je da se najpre do racionalnih, ekološki prihvatljivih granica iskoriste lokalna izvorišta podzemnih i površinskih voda, pa da se tek nakon toga regionalnim sistemima doprema samo nedostajuća količina vode; prioritet u lokalnim izvorištima daje se podzemnim vodama, ukoliko su kvalitetne i ako se mogu zaštititi od zagađivanja;
2. sporo obnovljive zalihe podzemnih voda visokog kvaliteta koriste se samo za snabdevanje naselja i onih tehnoloških procesa u industrijama koje zahtevaju vodu najvišeg kvaliteta; dinamika njihovog korišćenja mora se primeriti dugoročnim zahtevima, bez pogoršanja kvaliteta; istražni radovi se moraju intenzivirati, radi utvrđivanja stvarno iskoristivih kapaciteta izvorišta podzemnih voda, uključiv i mogućnosti veštackog povećanja njihovih eksploatacionih kapaciteta;
3. ključni objekti za korišćenje površinskih voda su akumulacije, koje se planiraju i koriste višenamenski, ali se prioritet u slučaju nesklada između raspoloživih voda i potražnje daje snabdevanju stanovništva;
4. zaštita prostora i slivnih područja podzemnih voda, postojećih i planiranih akumulacija, posebno onih regionalnog znacaja ;
5. u ravničkim predelima na severu, koji su oslonjeni na korišćenje tranzitnih voda, razvijace se sve složeniji regionalni kanalski sistemi, čiji je zadatak da izvrše prostornu preraspodelu voda i stvore uslove za njihovo višenamensko korišćenje, zaštitu, kao i zaštitu od voda;
6. transport vode obavlja se zavisno od kvaliteta i vrste korisnika: (a) voda najvišeg kvaliteta transportuje se od izvorišta do mesta potrošnje magistralnim cevovodima; (b) tehnološka voda i voda namenjena potrebama navodnjavanja transportuje se vodotocima, pošto se prethodno po potrebnoj dinamici ispusti iz akumulacija;

7. obezbedenost isporuke vode prilagodena je zahtevima korisnika; obezbedenost snabdevanja vodom naselja je vrlo visoka, reda 95-97%; tolika je obezbedenost isporuke vode onim industrijama i energetici, kod kojih bi nedostatak vode izazvao teške posledice (bazna hemija, termoenergetika); obezbedenost navodnjavanja je reda 80%;
8. popravljavanje režima malih voda, namenskim ispuštanjem ciste vode iz akumulacija u periodima malovoda; garantovani protoci nizvodno od akumulacija ne smeju da budu manji od kolicina koje su potrebne za zadovoljenje potreba nizvodnih biocenoza; zato se sve akumulacije, posebno one u gornjim delovima slivova, racunaju i za te potrebe, a opremaju se selektivnim vodozahvatima, kako bi se i za potrebe vodenih ekosistema ispuštala voda najpoželjnijeg kvaliteta;
9. vraćanje voda i vodotoka Republike u I i II klasu kvaliteta; izuzetak bi bile samo neke deonice malih vodotoka, nizvodno od velikih urbanih i industrijskih centara, na kojima bi se kvalitet vratio u III ili III/IV klasu; nijedan vodotok ne može biti u stanju kvaliteta "van klasa";
10. sanacija svih erozionih i bujicnih žarišta i konzervacija i rekultivacija slivova; kod zaštite slivova prednost imaju slivovi akumulacija, posebno onih koje služe za snabdevanje stanovništva.

3.3. Regionalni sistemi za snabdevanje stanovništva vodom

Regionalni sistemi za snabdevanje stanovništva vodom prikazani su na tabeli II-8:

Tabela II-8 Regionalni sistemi za snabdevanje stanovništva vodom

	Regionalni sistem/ podsystem	izvorište			opštine potrošaci	napomena
		podzemne vode	izgrađene akumulacije	planirane akumulacije		
1.	<i>Gornje-južnomoravski sistem</i>	H	Vlasinsko jezero, Lisi-na, Prvonek	Prohor na Pcinji	Bosilegrad, Vranje (deo)	
	1. Pcinjski	H	Prvonek	Prohor na Pcinji	Bujanovac, Preševo, Trgovište, Vranje (deo)	
	2. Vlasinsko jezero	H	Vlasinsko jez., Lisina		Vladicin Han, Surdulica	
2.	<i>Donje-južnomoravski sistem</i>	H	obuhvata sliv Južne Morave nizvodno od Grdelicke klisure			
	1. Toplicki	H	Selova		Kuršumlja, Blace, Prokuplje, Žitorada, Merošina, Doljevac, Niš (deo)	
	2. Nišavski	H	Zavoj		Niš	Niš se snabdeva sa dve strane
	3. Vlasinski	H		Svode	Vlasotince	
	4. Jablanicki	H	Barje, Brestovac	Grgurevac	Leskovac i Bojnik; Medveda i Lebane (u pl.)	
	5. Moravicki	H	Bovan		Aleksinac, Sokobanja i Ražanj	
3.	<i>Zapadnomoravsko-rzavski sistem</i>	H	obuhvata gornji deo sliva Zapadne Morave, kao i sliv reke Uvac; to je najveće potencijalno izvorište vode, koje po kapacitetu prevazilazi potrebe, te je predviđeno prevođenje prema slivu Kolubare i dalje prema Beogradu			
	1. Rzav	H		Arilje, Roge, Orlovaca	Arilje, Lucani, Požega, Cacak, Gornji Milanovac	povezivanje sa podsystemom Uvac
	2. Đetina		Vrutci		Užice i Sevojno	
	3. Uvac	H	Uvac i Kokin Brod;	Seca Reka i Rokci	Nova Varoš, Prijepolje i Priboj; Kosjeric i Ivanjica	veza sa Rzavskim podsystemom
	4. Ibarsko-šumadijski sistem	H	Gruža	Bela Stena, rezervacija voda Studeni-ce; Vucinice	Kraljevo, Vrnjacka Banja i Trstenik; Kragujevac, Raca, Topola i Arandelovac; Novi Pazar i Raška	obuhvata slivove Ibra, srednjeg toka Zapadne Morave i veci deo Šumadije
	5. Rasinsko-pomoravski sistem	H	Celije	Ravna Reka, Zabrege	Kruševac, Aleksandrovac, Cicevac, Varvarin, Paracin, Cuprija, Jagodina i Despotovac	obuhvata nizvodni deo toka Zapadne Morave i uzvodni deo toka Velike Morave
6.	<i>Metohijski sistem</i>	H	akumulacije na tom području uglavnom se grade da omoguce korišćenje ovih voda na pravcu prema Kosovu			
	1. Pec - Istok - Klina	H		Mova na Klini, na Peckoj Bistrici	Pec, Istok, Klina	veza prema Kosovu
	2. Radonjic - Decane	H	Radonjic		Đakovica, Orahovica, Decane	
	3. južna Metohija	H			od Prizrena do Suve Reke	

nastavak table II-8

	Regionalni sistem / podsistem	izvorište			opštine potrošači	napomena
		podzemne vode	izgrađene akumulacije	planirane akumulacije		
7.	Prištinsko-mitrovacki sistem	H	Gazivode, Batlava i Gracanka		Zubin Potok, Kosovska Mitrovica, Zvečan, Vucitri i Srbica, Priština, Obilic, Kosovo Polje i Glogovac	u perspektivi ce biti neophodno dovodenje vode iz Belog Drima, što ce omogućiti rasterećenje akumulacije Gazivode i upucivanje njenih voda prirodnim pravcem; za dovodenje vode iz Metohije bice potrebno više akumulacija
8.	Južnokosovski - binacki sistem	H		Slatina, Carici i Kremenata	Uroševac, Štrpce, Štimlje, Vitina, Gnjilane (deo), Novo Brdo i Kos. Kamenica	obuhvata sliv Binacke Morave
9.	Timocki sistem	H	Grište	Bogovina; Žukovac; Okolište	Zajecar, Boljevac, Bor i Negotin; Knjaževac; Svrlijig	obuhvata citav sliv Timoka
10.	Mlavsko - moravski sistem	H		Vitman i Gradac; Kucevo; Dubocica	Petrovac, Malo Crnice, Požarevac, Žabari, Velika Plana i Smederevska Palanka; Kucevo, Majdanpek	postoji mogućnost povezivanja, radi pouzdanosti, sa Smederevom, Velikom Gradištem i Golubcem
11.	Kolubarski sistem	H	Rovni;	Ribnica; Gornja LJubovida	Valjevo, Ub, Mionica, LJig, Lajkovac, Lazarevac; LJubovija, Osecina	obuhvata sliv Kolubare
12.	Savsko-beogradski sistem	H izvorišta iz savskog aluviona	Savsko jezero - PPV ?Makiš?		sve beogradske opštine do Mladenovca	u buducnosti ce biti neophodno dovodenje dodatnih kolicina vode iz sistema Rzav - Uvac, ili, alternativno, iz aluviona u Macvi i aluviona Šalinac - Godomin
13.	Macvanski sistem	vode aluviona Macve i Posavine			Bogatic, Šabac i Loznica	postoji mogućnost povezivanja sa Savsko-beogradskim sistemom

Stanje snabdevanja vodom Vojvodine je najnepovoljnije u Republici. Voda se danas obezbeduje prevelikom eksploatacijom aluvijalnih izvorišta i osnovne izdani, što je dovelo do velikog sniženja nivoa podzemnih voda osnovne izdani. Ujedno, voda u vojvodanskim vodovodima je najlošijeg kvaliteta u Republici. Zato se vodosnabdevanje Vojvodine mora povezati sa okolnim sistemima, kao i sa radikalnim merama prikracivanja eksploatacije podzemne vode za bilo koje druge potrebe osim za snabdevanje naselja. Može se izdvojiti pet regionalnih sistema.

14.	Sremski sistem	drinski aluvion, na ušcu Drine i savski, na sektoru Jarak - Grabovac			voda ce se upucivati preko Bogatica i Sremske Mitrovice do Rume	postoji mogućnost povezivanja sa Savsko-beogradskim sistemom
15.	Novosadski sistem	H			Novi Sad, Beocin, Backi Petrovac, Backa Palanka, Temerin, Žabalj, Zrenjanin	Postoji mogućnost povezivanja sa Sremskim i Backim sistemom
16.	Backi sistem	okosnica sistema je aluvion Dunava			Apatin, Sombor, Odžaci, Bac, Kula, Mali Idoš, Backa Topola, Vrbaš, Srbobran, Becej i Novi Becej	bice neophodno korišćenje i voda Dunava, bilo preradom preko PPV ili upuštanjem u podzemlje
17.	Sistem gornje Tise	H			Subotica, Kanjiža, Novi Kneževac, Senta, Coka, Ada, Kikinda, Nova Crnja	bice neophodna prerada recne vode, a alternativa je dovodenje voda sa vecih udaljenosti
18.	Južno-banatski sistem	lokalna izvorišta i aluvion regionalnog znacaja Kovin - Dubovac			Pancevo, Kovin, Opovo, Kovacica, Alibunar, Vršac, Plandište i Bela Crkva	kasnije se može prebacivati određena kolicina vode iz aluviona sa desne obale Dunava

3.4. Regionalni sistemi korišćenja, uredjenja i zaštite recnih voda

Na teritoriji Republike razlikuju se sledeci regionalni sistemi za korišćenje i zaštitu voda:

1. Južnomoravski sistem obuhvata citav sliv Južne Morave; pored 13 akumulacija za vodosnabdevanje planira se i više akumulacija koje su namenjene ostalim korisnicima, a pre svega uredjenju vodnih režima, od kojih u prvi planski horizont ulaze Konculj na Binackoj Moravi, Zebica na V. Kosanici i Odorovci na Jermi; u sistemu je i niz planiranih PPOV, sa predtretmanima za industrije, pri cemu je na

određenom broju PPOV predvideno produženo biološko precišćavanje;

- Zapadnomoravski sistem cine pored 15 akumulacija za vodosnabdevanje još i akumulacije za popravlanje vodnih režima za potrebe korisnika voda (Orlovaca na Velikom Rzavu, Ribarici na Ibru, kasnije: Smedraž na Dicini); za potrebe industrija i termoenergetike na Kosovu predvida se korišćenje voda Belog Drima; u taj sistem bi se ukljucila i kaskada na Zapadnoj Moravi za hidroenergetsko i plovidbeno korišćenje tog vodotoka;
- Sistem Velike Morave imace cetiri akumulacije za vodosnabdevanje (Zabrege, Beljanica, Vitman, Gradac),

dok se na tom slivu ne predviđaju posebne akumulacije za uređenja vodnih režima, već se taj posao obavlja na uzvodnim slivovima; predviđa se izgradnja niza PPOV, pri čemu za više gradova (Mladenovac, Arandelovac, Raca, Topola) predviđa produženo biološko precišćavanje, kako bi se omogućilo dalje korišćenje tih voda; u tom sistemu treba da bude i kaskada kojom se omogućava hidroenergetsko korišćenje Velike Morave i ostvarenje plovnog puta; realizacija kaskada kaskada uslovljena je odgovarajućim nivoom zaštite kvaliteta voda;

4. Kolubarski sistem je u vodnim bilansima jedan od najnapretnijih; pošto su jako sužene mogućnosti za izgradnju novih akumulacija mora se ostvariti prevođenje vode iz Drine; na svim PPOV (osim Obrenovca, gde je PPOV opšteg tipa) predviđa se produženo biološko precišćavanje otpadnih voda;
5. Sistem Drine sa Limom predviđa više krupnih objekata za korišćenje voda i uređenje vodnih režima; to su objekti na srednjoj Drini, gde će se rešenje tražiti sa dve, tri i više stepenica (Tegare, Dubravica), zatim Brodarevo na Limu (varijanta Brodarevo - uzvodno i nizvodno), Klak na Uvcu, radi omogućavanja nove RHE na potezu Lim - Uvac itd; na donjem toku Drine se planira kaskada od 4 stepenice, kojim se energetske koristi taj potez Drine i omogućava uspostavljanje plovnog puta do Zvornika;
6. Timocki sistem ima pored 4 akumulacije za vodosnabdevanje, još dve manje akumulacije, (Brestovacka reka, kao i Krivelj na Kriveljskoj reci), za uređenje vodnih režima za druge korisnike; predviđa se realizacija PPOV na svim koncentrisanim zagadivacima;
7. Sistem Belog Drima cinice pored akumulacija za vodosnabdevanje, još i objekti koji treba da omoguće korišćenje voda Belog Drima na pravcu prema Kosovu; to su akumulacije na Pečkoj Bistrici uzvodno od Rugovske klisure, Krstovac na Bindži, Ponoševac na Lebnici, Ripaja na Travi itd.; pored PPOV opšteg tipa, za neke koncentrisane zagadivace (Pec, Istok, Srbica, Orahovac, Suva Reka) predviđa se produženo biološko precišćavanje, kako bi se omogućilo korišćenje tih voda za druge svrhe;
8. Backi sistem čini postojeci backi deo HS DTD, koji će se u budućnosti postepeno proširivati i na severni deo Backe (pod sistemi Tisa - Palic, Plazovic, Telecka, Mali Idoš itd); sistem se rekonstruiše (povećanje protocnosti delova OKM, povećanje kapaciteta vodozahvata itd.), a kompletira se i sa nizom PPOV, kojima se štiti kvalitet vode u sistemu; na ovaj sistem će pozitivno delovati planirana HEPS Beocin, jer će eliminisati ograničenje za zahvatanje vode u Bezdanu i Bogojevu; planira se povećanje protocnosti tog sistema, što će omogućiti i izgradnju mHE na nekim cvorovima sistema, kao i poboljšanje ekoloških uslova u OKM;
9. Banatski sistem čini već postojeci HS DTD na području Banata, koji će se proširivati na nekim područjima novim elementima, kao i nizom PPOV za očuvanje kvaliteta vode;
10. Sremski sistem će se ubrzano razvijati sa realizacijom kanalskih sistema koji treba da omoguće korišćenje tranzitnih voda na području Srema (kanal Sava-Bosut-Sava, Sava-Dunav i drugi kanalski sistemi za navodnjavanje); predviđa se realizacija PPOV svih većih koncentrisanih zagadivaca; posebno se predviđa zaštita izvorišta podzemnih voda Klenak - Jarak derivacijom i precišćavanjem otpadnih voda Sremske Mitrovice i Rume.

3.5. Hidrotehnicke melioracije

U planskom periodu daje se prioritet realizaciji hidromelioracionih sistema. U domenu odvodnjavanja daje se prioritet rekonstrukciji nedovoljno efikasnih postojećih sistema, pre svega na površinama I i II drenažne klase. U I drenažnoj klasi ima oko 380.000 ha, od čega je preko 281.000 ha na području JVP "Dunav", dok u II klasi ima oko 390.000 ha. Realizacija novih sistema za odvodnjavanje planira se u sklopu integralnog uređenja teritorija u zoni velikih vodoprivrednih sistema. Najvažniji sistemi za odvodnjavanje, čija se realizacija očekuje do 2010. godine: priobalje Dunava u zoni uspora od HE Đerdap, pod sistemi u okviru HS DTD, priobalje Save, kasete u dolini Velike i Južne Morave; priobalje Mlave; Podrinje-Macva. Planira se osavremenjavanje sistema za odvodnjavanje do 2011.god. uvođenjem cevne drenaže na oko 154.000ha (ok10.000ha/god). Ukupno se predviđa da se raznim sistemima za odvodnjavanje pokrije oko 1.150.000ha. Sistemi za odvodnjavanje će se realizovati tako da se uklapaju u rešenja integralnog uređenja prostora, vodeći računa o potrebi kasnije dogradnje i sistema za navodnjavanje.

Planirano je da se do 2011. godine novim sistemima obuhvati oko 463.500ha (JVP "Dunav" 282.400ha, JVP "Sava" 53.200 ha i JVP "Morava" 127.900 ha), pretežno na zemljištima I i II klase po pogodnosti za navodnjavanje. Prioritetni sistemi na području JVP "Dunav" bili bi pod sistemi u okviru Regionalnog sistema "Severna Backa": "Plazovic"-22.100 ha, "Tisa-Palic"-10.300ha, "Mali Idoš"-5.600ha, zatim regionalni hidrosistemi "Crnja-Žitište"(11.800 ha), "Kikinda" (18.800ha), "Novi Kneževac" (8.000 ha) i "Negotin" (6.500ha). Neophodna je rekonstrukcija HS DTD (dogradnja CS "Bezdan", rekonstrukcija nekih deonica OKM). Izgradnjom hidrosistema "Severna Backa" postojeci HS DTD se proširuje i na to plodno, ali veoma aridno područje Vojvodine.

Na području JVP "Sava" planiraju se veoma obimni zahvati na realizaciji sistema za navodnjavanje. To su sistemi: "Istocni Srem-donja zona i gornja zona", "Zapadni Srem-donja zona i gornja zona", "Posavski" (istocna i zapadna zona), dve zone "Kolubarskog sistema", "Tamnavski sistem", sistemi "Macva", "Jadarski", "Pocersko-posavski". Za realizaciju ovih sistema planira se realizacija tri kanalska sistema: Hidrosistem "Drina-Sava-Dunav" sa magistralnim kanalom na relaciji Loznica, Petlovaca, Jarak, Stari Banovci; kanal "Sava-Bosut-Sava" (Jamena, Gibarac, Ruma, Surcin) i sistem "Sava-Tamnavska-Kolubara". Prioritetni bi bili radovi kojima se postojeci sistemi za odvodnjavanje preraduju da služe za obe namene, pri čemu se i postojeće CS adaptiraju ugrađivanjem reverzibilnih agregata koji pumpaju u oba smera.

Na području JVP "Morava" planira se razvoj novih sistema za navodnjavanje, pre svega osposobljavanjem za tu funkciju već realizovanih "kasete" za odvodnjavanje duž većih reka (kasete duž sve tri Morave), zatim razvoj sistema u gornjem toku Južne Morave, na Kosovu i Metohiji (dalji razvoj sistema "Radonjic" i HS "Ibar-Lepenac"). Razvoj sistema na slivovima Morave i Belog Drima je utoliko složeniji što se samo manje površine (oko 20.000 ha u dolini Velike Morave) mogu da navodnjavaju zahvatanjem iz toka, dok će za ostale površine biti neophodne ceone akumulacije, kao i precišćavanje otpadnih voda, kako bi se vode upotrebljene u naseljima mogle da koriste za navodnjavanje. U tom pogledu veoma su važne akumulacije Konculj na Binackoj Moravi, dve akumulacije na Lepencu i akumulacije u Metohiji za korišćenje voda prema Kosovu. Čak se i na

Drini ne mogu realizovati planirani sistemi bez izravnavanja vode u ceonim akumulacijama, kao ni na akumulaciji na srednjoj Drini.

Pored vecih akumulacija, kao komplementarna dopuna sistema radi što potpunijeg iskorišćenja vodnih i zemljišnih resursa, gradice se i male akumulacije sa višenamenskim korišćenjem.

3.6. Hidroenergetika

Ukupni hidroenergetski potencijal Republike iznosi oko 25TNJh (miliardi kNjH). Od toga oko 17TNJh spada u tehnicki iskoristiv potencijal. Iskorišćeno je oko 10,3 TNJh (od toga je oko 6,6 TNJh samo u sistemu "Đerdap"), tako da je za korišćenje preostalo oko 6,7 TNJh. Neophodno je rezervisati prostore za realizaciju hidroelektrana: Dunav: HEPS Novi Sad (1.056 GNJh); Drina: potez Tegare-Bajina Bašta (1.025 GNJh); HE Dubravica (431 GNJh), Kozluk (374 GNJh), Drina I, II i III (3?380 GNJh); Lim: Brodarevo uzvodno i nizvodno, Prijepolje, Priboj; Veliki Rzav: Arilje, Roge i Orlovaca; Ibar: kaskada od osam HE sa malim padovima duž citavog toka, kao i HE Ribarice; Vlasina: Boljare/Svode; Nišava: Crnoklište i Bela Palanka; Odorovci na Jermi; Pakleštica na Paklešćici; kaskada HE sa malim padovima na Velikoj Moravi: Paracin, Cuprija, Bagrdan, Svilajnac, Velika Plana, Vlaški Dol i LJubicevo; kaskada HE sa malim padovima na Zapadnoj Moravi: Vitanovac, Stubal, Trstenik, Medveda i Kukljin I i II.

Uslovi realizacije pojedinih delova sistema su sledeci:

1. Dunav - HEPS Beocin (Novi Sad) omogućava iskorišćenje preostalog potencijala Dunava, uzvodno od uspora HE Đerdap do madarske granice; uspor od 80 mnm uglavnom se zadržava u granicama postojećih nasipa; veoma povoljno deluje i sa gledišta zahvatanja vode za backi deo hidrosistema DTD;
2. Drina - rešenje kaskade na srednjem toku Drine tražice se naknadno, optimizacijom varijanti sa 2 i 3 akumulacione i više manjih protocnih hidroelektrana, uz detaljno razmatranje svih ograničenja; do tada se rezerviše prostor do kote 220 mnm nizvodno od Bajine Bašte do Tegara, i 224 mnm uzvodno od Bajine Bašte do hidroelektrana; za HE Dubravica 175 mnm donji tok Drine rešava se sa 4 protodne hidroelektrane (Kozluk, Drina I, II i III);
3. Lim - rešenje Lima zasniva se na dve stepenice u zoni Brodareva (uzvodno (-547 mnm) i nizvodno), kako bi se izbeglo potapanje naselja; u zoni Prijepolja potapanje se sprečava realizacijom kanalske HE, dok se u zoni Priboja predviđa niska stepenica HE Priboj;
4. Ibar - rešenje na Ibru se zasniva na kaskadi od osam niskih stepenica, zbog ograničenja nametnutih nisko položenom prugom i magistralnim putem;
5. kaskada na Velikoj Moravi predviđa sedam niskih stepenica, sa usporom koji ostaje uglavnom u granicama postojećih nasipa; energetske performanse (preko 700 GNJh/god) su značajne, a kaskadiranje bi omogućilo ostvarivanje i plovnog puta do Stalaca; na slican način, sa šest niskih stepenica, planirano je kaskadiranje Zapadne Morave, što bi plovni put dovelo do Kraljeva; sa objektima na donjem toku Južne Morave može se realizovati plovidba do Niša;
6. pored ovih elektrana cije su performanse značajnije, predviđa se da se uz većinu vodoprivrednih akumulacija sagrađe mHE, kao objekti koji preraduju garantovane protoke koji se ispuštaju iz akumulacija; na već postojećim

objektima HS DTD predviđa se dogradnja mHE (Vrbas, Becej, Kajtasovo, itd.); značaj ovih mHE bio bi vrlo veliki i u sferi ekološke zaštite, jer se njihovom realizacijom znatno povećava sada mala protocnost hidrosistema DTD;

7. poseban energetski problem Republike je obezbeđivanje potrebne vode za hlađenje termoelektrana; najveće zalihe uglja su upravo u najmalovodnijim područjima (Kolubara, Kosovo), tako da se do potrebne vode za hlađenje može doći samo velikim akumulacijama; mogućnosti za njihovu realizaciju su ograničene, što postaje sve ozbiljnija prepreka za razvoj velikih termoelektraničkih sistema; za potrebe termoelektrana na Kosovu moraju se dovesti vode iz sliva Belog Drima, a ispituje se režim rada i dispozicija sistema novih TE na Savi, uzimajući u obzir termicki kapacitet Save i ekološke probleme u zoni beogradskog izvorišta.

3.7. Zaštita voda od zagađivanja

Dugoročni programski cilj je da se najveći broj reka i deonica na njima održi u I, IIa i IIb klasi kvaliteta, odnosno, da se vrati u te klase, ukoliko su sada u gorećem stanju. Izuzetak su samo neke male reke na kojima su izgrađeni veliki urbani i industrijski centri, kod kojih bi održavanje vode u tim klasama zahtevalo ne samo produženo biološko precišćavanje, sa dodatnim uklanjanjem fosfora i azota, već i kompletno tercijalno precišćavanje, što i u daljoj perspektivi neće biti ekonomski moguće. No, i u tim slučajevima, koji se svode samo na pojedine deonice (npr. Lug nizvodno od Mladenovca, Lepenica nizvodno od Kragujevca, Prištinka nizvodno od Prištine i deo Sitnice do ušća Laba, Đetina između Sevojna i ušća Rzava, Bjelica nizvodno od Lucana, Borska reka itd.) zahteva se vraćanje reke i na tim deonicama u III, eventualno u III/IV klasu. Posebno je utvrđena zaštita izvorišta podzemnih voda.

3.8. Zaštita od erozije i bujica i ostale vodoprivredne grane

Planira se da se antieroziona zaštita sprovodi kao mera integralnog korišćenja voda i uredjenja prostora. Postavlja se zahtev da se slivovi blagovremeno antieroziono uređuju, kako bi se postigli efekti smirivanja erozije i smanjenja produkcije nanosa pre realizacije akumulacionih basena i drugih objekata koji se štite od erozije i bujica. Posebna pažnja ce se posvecivati biološkoj zaštiti: pošumljavanju degradiranih terena, melioraciji šuma, zatravljanju i melioraciji pašnjaka.

Ribarstvo - planira se izgradnja novih oko 14.500 ha šaranskih ribnjaka. Te površine su rasporedene uglavnom u najdubljim depresijama i na slatinastim terenima u blizini većih reka, pre svega kraj Dunava, Save, Tise, HS DTD, Drine, Velike, Južne i Zapadne Morave. Predviđa se osavremenjavanje i proširenje postojećih hladnovodnih (salmonidnih) ribnjaka, i izgradnja samo 4 nova, jer se ti ribnjaci mogu plasirati samo na rekama I klase kvaliteta (Raška, Studenica, reke Starovlašćkih planina, karstni izvori istocne Srbije itd.). Ne dozvoljava se kavezni uzgoj riba u akumulacijama koje su predviđene kao izvorišta snabdevanja vodom naselja.

3.9. Planirane akumulacije

Sastavni deo Prostornog plana je spisak akumulacija, sa osnovnim pokazateljima (kote uspora, zapremine, namena). Date su dve tabele: (II-9) spisak lokacija koje su potrebne za

realizaciju planiranih regionalnih sistema, i (II-10) spisak ostalih lokacija, koje treba rezervisati za razvoj vodoprivrednih sistema u daljim vremenskim preseccima. Tokom daljih planiranja definisace se optimalni uslovi njihove

realizacije, sa adekvatnim uklapanjem u okruženje. Neki su potezi naznaceni samo kao zone koje se rezervišu, jer ce se tek naknadno utvrditi optimalne dispozicije sistema, u skladu sa svim ogranicenjima koja se postavljaju.

Tabela II-9 Akumulacije potrebne za realizaciju planiranih regionalnih sistema

Br.	Akumulacija	Reka	Najbliže naselje	V_{max} ($10^6 m^3$)	KNU (mm)	Namena
1	Binac	Golema reka	Vitina	22	595	V,R,T
2	Kremenata ³	Kremenata	K. Kamenica	23	590	V,R,T
3	Konculj	Bin. Morava	Bujanovac	230	445	O,N,R,T
4	Prohor Pcinjski	Pcinja	Trgovište	58	510	V,O,N,R,T
5	Svode	Vlasina	Crna Trava	80	400	V,E,R,T
6	Kljuc	Šumanka	Lebane	21	495	V,O,N,R,T
7	Zebice	V. Kosanica	Kuršumlja	17	560	O,N,R,T
8	Odorovci (rez. zona)	Jerma	Dimitrovgrad	48	595	O,N,R,T
9	Seca Reka	Skrapež	Kosjeric	17	465	V,I,R,T
10	Rokci	Nošnica	Ivanjica	83	640	V,O,N,E,R,T
11	Orlovaca	Rzav	Arilje	80	580	O,N,E,R,T
12	Roge	Rzav	Arilje	106	500	V,O,N,E,R,T
13	Arilje / Svrackovo	Rzav	Arilje	20	400/414	V,O,N,E,R,T
14	Slatina + Carici	Lepenac	Štrpce	19	742	V,O,N,R,T
15	Dobroševac	Drenica	Glogovac	45	574	V,I,R,T
16	Ribarici	Ibar	Tutin	51	780	V,O,N,E,R,T
17	Vucinice	Ljudska reka	Novi Pazar	45	667	V,O,N,R,T
18	rezervisana zona ⁴	Studenica	Ivanjica		665	V,E,R,T
19	Bela Stena	Lopatnica	Kraljevo	65	460	V,R,T
20	Zabrege	Crnica	Paracin	25	335	V,E,R,T
21	Beljanica	Resava	Despotovac	40	560	V,R,T
22	Vitman + Gradac ⁵	Mlava	Petrovac	12.5	203/251	V,R,T
23	Kucevo	Bukovska r.	Kucevo	28	250	V,R,T
24	Okolište	Okoliška r.	Svrljig	15	520	V,R,T
25	Žukovac	Aladinacka r.	Knjaževac	17	330	V,R,T
26	Bogovina	Crni Timok	Boljevac	102	280	V,O,N,E,R,T
27	Brodarevo	Lim	Prijepolje	21	530	E,R,T
28	Klak ⁶	Uvac	Nova Varoš	30	815	E,R,T
29	Tegare (rez. zona) ⁷	Drina	Bajina Bašta	590	224/220	V,O,N,E,R,T
30	Dubravica	Drina	Ljubovija	141	176	E,R,T
31	Gornja Ljubovida	Ljubovida	Ljubovija	11	535	V,R,T
32	Struganik	Ribnica	Mionica	30	300	V,O,I,R,T
33	Mova	Klina	Klina	50	560	V,R,T

Tabela II-10 Prostori za akumulacije potrebne za realizaciju dugorocnih vodoprivrednih ciljeva

Br.	Akumulacija	Reka	Najbliže naselje	V_{max} ($10^6 m^3$)	KNU (mm)	Namena
1	Zlatic	Obnica	Valjevo	20	265	N,O,P,R,T
2	Kumanica	Moravica	Ivanjica	21	710	V,E,O,R,T
3	Dubrava	Grabovica	Ivanjica	30	535	V,I,P,R,T
4	Rošci	Kamenica	Cacak	58	380	V,P,R,T
5	Semedrež	Dicina	G. Milanovac	40	345	V,P,R,T
6	Tutin	Vidrenjak	Tutin	26	1030	V,P,R,T
7	Makovac	Prištevka	Priština	13	720	N,P,R,T
8	Palatna	Lab	Podujevo	52	785	V,N,P,R,T
9	Majance	Kacandolska r.	Priština	35	633	V,N,P,R,T
10	Cecilija	Crvena reka	Vucitrn	26	635	V,N,P,R,T
11	Bistrica	Bistrica	K. Mitrovica	31	600	V,I,E,O,P,R,T
12	Dubocica (rez. zona)	Dubocica	Kraljevo	2.2	470	E,V,P,R
13	Pleš	Rasina	Brus	50	610	V,P,R,T
14	Krivelj	Kriveljska r.	Bor	18	375	I,P,R
15	Kucište	Pecka Bistrica	Pec	95	1070	N,E,P,R
16	Krstovac	Bindža	Klina	55	440	N,I,P,R
17	Ponoševac	Lebenica	Đakovica	43	462	N,P,R
18	Ripaja	Trava	Đakovica	44	395	N,I,P,R
19	Recane (rez. zona)	Prizrenska Bis.	Prizren	85	660	V,O,P,R,T
20	Žegra	Žegranska r.	Gnjilane	20	560	V,P,R,T
21	Drezga	Uglješnica	Kragujevac	9	280	N,P,R,T
22	Pakleštica	Dojkinacka r.	Pirot	25	972	E,P,R,T

³ Alternativa, Ajnovce na Krivoj reci.

⁴ Rezerviše se prostor na potezu 9.5 km uzvodno od manastira do blizu sela Pridvorica za donošenje odluke u budućnosti.

⁵ Kao i prostor na Dubrovoj reci, levoj pritoci Mlave.

⁶ Brana za realizaciju RHE Uvac - Lim.

⁷ Rezerviše se zona duž srednje Drine: od kote 224 mnm uzvodno od Bajine Bašte, do kote 220 mnm na potezu Bajina Bašta - Tegare. Razmatra se alternative sa 3 i višim manjih stepenica.

23	Dubocica	Dubocica (Mlava)	Petrovac	17	258	V,P,R,T
24	Lopuška	Plavska				
25	Brodsko r.	Brodsko r.				

Legenda: V - vodosnabdevanje stanovništva, I - snabdevanje vodom industrije, O - oplemenjivanje malih voda, N - navodnjavanje, E - energetika, P - odbrana od poplava, R - ribarstvo, T - turizam

Pored rezervisanja i zaštite zona za navedene akumulacije, u Vojvodini, u okviru sistema "Severna Backa", planirano je nekoliko akumulacija manjih zapremina, koje se moraju uklopiti u okruženje. To su akumulacije (u zgradama se daju kote uspora): Stanišić (99 mnm), Panonija (100 mnm), Pacir (103 mnm), Moravica (98,7 mnm), Tavankut (116,5 mnm), Backa Topola (98 mnm), Srbobran (83 mnm), Sveticevo (93,5 mnm), Velebit (94,4mnm), Mali Idoš (95mnm), Conoplja (102mnm). Radi ekološki i ambijentalno odgovarajućeg uklapanja vodoprivrednih sistema u okruženje i procene uticaja na sredinu, obavezna je izrada prethodnih i detaljnih analiza uticaja i utvrđivanja uslova i mera zaštite za sve predviđene akumulacije.

4. KORIŠĆENJE MINERALNIH SIROVINA

4.1. Ciljevi

Utvrđuju se sledeći osnovni ciljevi eksploatacije ruda metala i nemetala:

- (1) iskorišćavanje komparativnih prednosti Republike u ovoj oblasti;
- (2) racionalno iskorišćavanje ruda, uz nastojanje da se izbegne raubovanje ležišta i degradacija drugih resursa u neposrednoj blizini ležišta;
- (3) poboljšanje tehnološke opremljenosti rudnika;
- (4) zaštita od neplanske izgradnje iznad ležišta;
- (5) smanjenje degradacije sredine u procesu eksploatacije i prerade rude; sanacija i rekultivacija degradiranog zemljišta.

Radi ostvarivanja navedenih ciljeva eksploatacije mineralnih sirovina nužno je blagovremeno izvršiti potrebna osnovna i druga geološka istraživanja.

4.2. Korišćenje mineralnih sirovina (Referalna karta 1)

4.2.1. Metalne mineralne sirovine

Zone eksploatacije metalnih mineralnih sirovina su:

1. Timocka zona
2. Podrinjska zona
3. Kopaonicka zona
4. Gracanicko-novobrdaska zona
5. Besno-Kobiliska i Pasjacko-Osogovska
6. Rudnici obojenih metala izvan rudnih zona.

1. TIMOCKA ZONA (A), pripada Timockom rudnom rejonu gde je razvijena proizvodnja bakra i zlata. U ovoj zoni aktivno je nekoliko modernih rudnika i to:

Majdanpek, Južni i Severni revir, Krivelj-Cerovo, Borska reka i Brezonik (Bor), gde je u primeni površinska eksploatacija.

Znacajne rudne rezerve skoncentrisane su u reviru Borska reka, koje se jednim delom eksploatiše podzemnim putem.

Perspektivnost ovog basena otvorena je daljim istraživanjima u basenu i okolnim rudnim rejonima, kako na

rudama bakra i zlata, volframa tako i na ostalim pratećim metalima (molibden, germanijum, selen, platina). Dalji razvoj i unapređenje proizvodnje prate neophodni napor za savladavanje ekoloških problema koji su u ovoj zoni prisutni. Nije samo rec o eliminisanju postojećih izvora zagađenja sredine, već i onih, koje će naročito generisati znatne količine primarne (otkrivka kopova) i sekundarne (flotacijske) jalovine pojedinih rudnika.

U okruženju ove zone istražena su i brojna ležišta nemetalnih sirovina: krecnjaka (Zagrad, Kucevo), kvarcnog peska (Rgotina) i kvarcnih sirovina (Postojka Coka, Rajkova Cuka, Veliki Strnjak i dr.). Poznata su i istražena brojna ležišta ukrasnog kamena u ataru Boljevca, na Rtnju i okolini. Ova ležišta su bila u eksploataciji ali je ona iz više razloga zamrla.

2. PODRINJSKA ZONA (B), u istoimenom rudnom rejonu koju karakteriše proizvodnja antimonovih i olovo-cinkovih ruda. Specifičnost ove zone je koncentracija rudnika manjeg kapaciteta godišnje proizvodnje, sa podzemnom eksploatacijom i to:

Rudnici antimona: Brasina, Zavorje-Štira, Dolic, Kik, Rujevac, sa malim rezervama, i postrojenjima za pripremu ruda u Brasini i Stolicama i sa topionicom u Zajaci. Proizvodnja antimona zbog iscrpljenosti ležišta je zamrla, a status postrojenja u Zajaci je neizvestan.

Rudnici olova i cinka: Veliki Majdan, Bobija, Tisovik i Ravnaja, sa flotacijom u Velikom Majdanu. Postojeće bilansne rezerve ne omogućavaju povećanje proizvodnje, ali s obzirom da ovaj rudni rejon spada u perspektivnu grupu, realno je održavanje postojećeg nivoa u narednoj deceniji i dalje.

U ovoj zoni istraženo je nekoliko ležišta nemetalnih sirovina. Tu spada ležište fluorita Ravnaja kod Krupnja, ležište dijabaza Selenac (Ljubovija), kaolinska glina u lokalitetu Iverak, ležište oniksa Boranja (kod Krupnja), barita Bobija kod Krupnja, tehničkog kamena Gajica stene, Bucevski potok i Sokoline, daciti (Krš) kod Ljubovije i ukrasni kamen u lokalitetu Boranja kod Krupnja itd.

U Kosjericu se razvija snažna industrija cementa, koja po svom kvalitetu i položaju racuna na dalji perspektivni razvoj.

3. KOPAONICKA ZONA (V) ili Ibarski basen je okosnica proizvodnje olovo-cinkovih ruda u Republici, sa aktivnim rudnicima: Belo Brdo, Žuta Prlina, Crnac, Koporic, Sastavci-Kiževak, Rajiceva gora (Pb-Zn, Sb), Stari Trg, Zijaca. Eksploatacija se vrši jamskim i površinskim otkopavanjem: kop Koporic je u likvidaciji, Sastavci-Kiževak u fazi otvaranja, dok površinski kop Zijaca u sastavu Trepce treba da se razvije u neposrednoj budućnosti. Proizvodnju rude u ovoj zoni karakteriše stalno opadanje procenta korisnih komponenti u rudi pa to iziskuje povećanje proizvodnje u rudnicima.

4. GRACANICKO-NOVOBRDASKA ZONA (G), koju čini grupa aktivnih rudnika olovo-cinkove rude (bogate srebrom), na prostoru između Gracanice i Novog Brda i to: Ajvalija, Kižnica, Kižnica-površinski kop, Badovac i Novo Brdo (Farbani potok).

5. PASJACKO-KUKAVICKA ZONA (D), sa Besnokobilsko-osogovskim rudnim rejonom u kome je aktivan rudnik Blagodat i istraženim bilansnim ležištem Podvirovi-Karamanica. U ovoj zoni poznate su rezerve molibdena, koje su po sadašnjim uslovima neekonomske za eksploataciju.

Na širem prostoru ove zone postoje brojne pojave vrednih nemetalnih sirovina kao što su kvarcne sirovine - Svrlište kod Bosilegrada, bentonit u lokalitetima Donji Prisjen i Breznica, ležišta feldspata Samoljica i Borovac, rude zeolita Zlatokop, i kaolini Vrtogoš kod Vranja, ležišta tufova Duge njive, Korbevac kod Vranjske Banje. U eksploataciji je i mermerni oniks kod Sijerinske Banje. U okolini Bosilegrada istražene su veće rezerve fosfatne rude ali njihova ekonomska eksploatacija još uvek nije potvrđena.

Na prostorima Nišavskog okruga registrovane su i istražene rezerve kvalitetnog kvarca, dolomita, a u ataru Gadžin Han i ležišta kalcita visokog kvaliteta.

6. RUDNICI OBOJENIH METALA IZVAN RUDNIH ZONA

U ovu grupu rudnika spadaju: Rudnik, Lece u Leckom rudnom rejonu (olovo-cinkova ruda). Eksploatacija u ovom rudniku je prekinuta ali se cine napori za njeno obnavljanje. Ovo ležište je inace poznato po povecanoj kolicini plemenitih metala zlata i srebra. U grupu perspektivnih spada i lokalitet Dražaja kod Podujeva.

Na podrucju Glogovca aktivni su površinski kopovi Cikato i Glavica sa postrojenjima za proizvodnju nikla. Eksploatacione rezerve ovih ležišta primicu se fazi iscrpljenja.

U zone sa perspektivnim pojavama i uslovima za razvoj novih proizvodnih kapaciteta u periodu posle 2010. god. spadaju: Šumadijski, Golijski, Podrinjski i Polimski rudni rejoni.

Tabela II-11 Pregled stanja bilansnih rezervi ruda metala do 2010.god.

Ruda	Bil.rezerve, 000 t	Stanje do 2010.	Napomena
Antimon	1000	+	Treba intezivirati istraživanja
Bakar	943000	+++	Au,Pt,Ge,Mo
Nikal	9500	++	Intez. istraž. i tehnol.
Olovo+Cink	62388	++++	Ag,Au,Bi,Cd
Gvožđe	5455	++	Rešiti tehnologiju
Kalaj	5455	+	Treba istraživati
Molibden		+	Dobija se uz rudu bakra
Boksit (Aluminijum)	895	+	Potencijalnost postoji
Zlato + Srebro	1440	+++	Dobija se i uz druge rude

Legenda:

++++ Veoma velike rezerve, +++ Velike rezerve,
 +++ Dovoljne do 2010.g., ++ Nedovoljne do 2010.g
 + Male rezerve

4.2.2. Nemetalicne mineralne sirovine

Moguće je izdvojiti nekoliko karakterističnih eksploatacionih zona nemetalnih sirovina, bilo da se radi o određenoj vrsti mineralnih sirovina (tipično za magnezite) ili o regionalnoj koncentraciji raznorodnih ruda.

U tom pogledu izdvajaju se sledeće zone:

1. Zlatiborska zona,
2. Šumadijska zona sa kolubarskim basenom,
3. Fruškogorska zona,
4. Dunavski i Moravski aluvioni,
5. Ibarski basen u sastavu kopaonice zone.

1. ZLATIBORSKA ZONA (1), obuhvata grupu rudnika u Zlatiborskom rudnom rejonu koji eksploatišu ležišta magnezita u pogonima: Liska, Krive Strane, Konjske Torine, Stublo, Slovici a zatim Kose i Bele vode kod Nove Varoši. U ovoj zoni istraženi su ili se nalaze u fazi istraživanja lokaliteti: Begluk, Cavlovac, Masnice, Bakica kolibe i Semegnjevo. U ovoj zoni eksploatišu se ležišta kvalitetnog krecnjaka kao tehničkog kamena (Bistrica i Surduk).

2. ŠUMADIJSKA ZONA, (2)

U okolini Pranjana, Cacka i Kraljeva istražena su brojna ležišta magnezita na kojima su otvoreni aktivni rudnici: Brezak, Koviljaca, Veliki Jelen, Petrov Do, Bacevci LJuljaška, Stara Kuca i Orljevac. Brojna su ležišta mrežastih magnezita van eksploatacije ili u fazi istraživanja. U ovoj zoni su aktivni rudnici Bogutovac i Lazac u regionu Kraljeva.

Na površinskim kopovima Jelen Do kod Požege, eksploatišu se visokokvalitetni krecnjaci. Karbonatne sirovine eksploatišu se u lokalnosti Nepričava (kod Lajkovca), sela Ba i LJiga.

Veliki je broj pojava i ležišta tehničkog kamena, kao daci kod Slavkoviće.

Šumadijska zona raspolaže sa brojnim ležištima vatrostalnih i keramičkih glina. Na ovom prostoru su aktivni rudnici Rudovci, Krušik, Vrbica, Cumurac a zatim Plocnik, Košarno, Dren i Slatina kod Uba. U ovu zonu spadaju i ležišta kvarcnih peskova kolubarskog lignitskog basena (Polje D), kao i ležišta Slatina i Curuge kod Uba.

Na lokalitetu Baroševac (Polje B), nalazi se jedino ležište diatomita u zemlji.

U blizini Gruže, na lokalitetu Lipnica, u povremenoj eksploataciji je jedino ležište gipsa u Republici.

3. FRUŠKOGORSKA ZONA, (3) sa aktivnim površinskim kopovima sirovina za proizvodnju cementa u Beocinu. Ležište tehničkog kamena u lokalitetu Rakovac nalazi se na podrucju nacionalnog parka pa ce shodno zakonskoj regulativi na ovom rudniku eksploatacija biti obustavljena. Usled prodora voda došlo je do obustave eksploatacije u rudniku uglja Vrdnik, sa kojim je zajedno otkopavana prirodno aktivna montmorijonitska glina vrhunskog kvaliteta. U ovoj zoni postoje indicije o slojevima ovih vrednih glina.

4. ALUVIONI DUNAVSKO-MORAVSKOG KORITA, (4) odnose se na ležišta šljunka i peska dobrog kvaliteta, duž korita Južne, Zapadne i Velike Morave i Dunava. Eksploatacija ovih materijala može se obavljati samo na osnovu dokumentacije kojom se dokazuje da se ovim radovima neće pogoršati morfološke karakteristike reke i njenog priobalnog pojasa.

5. IBARSKI BASEN, (V) u sastavu Kopaonice zone, gde se eksploatišu ležišta azbesta (Korlace), dolomita za proizvodnju magnezijuma u Lipnici i najnovijim pojavama rude bora kod Boljevca na Ibru (Pobrdski potok i Piskanja). U ovu zonu svrstavaju se ležišta i volastonita na Kopaoniku u lokalitetima Jaram i Duboka koja do sada nisu eksploatisana. U Korlacu kod Raške eksploatišu se ruda hrizotil azbesta a u lokalitetu Poljane duniti i olivinit. U Koprivnici kod Jošanice banje u istraživanju su pojave ruda fluorita.

U ležištu Dreljska klisura eksploatišu se ukrasni kamen, dok je ležište Tikvice u probnoj eksploataciji.

Ostala značajnija ležišta nemetalnih sirovina i proizvodni objekti, više nego metalnih sirovina, rasejani su na teritoriji Republike kao samostalni objekti sa sopstvenim

pogonima za preradu ili koncentraciju. U ovu grupu spadaju rudnici kvarcnog peska Rgotina, zatim rudnik magnezita Strezovci kod Kosovske Kamenice i rudnik Goleš-Magura kod Lipljana.

Tabela II-12 Pregled stanja bilansnih rezervi ruda nemetala do 2010.god.

Ruda	Bil. rezerve, 000 t	Stanje do 2010.	Napomena
Arhitekt. i ukrasni kamen	101477	++++	
Azbest	955	++++	
Barit	30763	+++	
Bentonit	1088	++++	Kvalitet nije dobar (kalc.tip)
Bor	14500	++++	
Dijabaz	200	++++	
Dijatomi	69147	++++	
Duniti	12997	++++	

Feldspat	1297	+++	
Gips	52669	+++	
Gline keramicke	8527	++++	Kvalitet nije najbolji
Gline vatrostalne	106659	+++	
Kamen tehnicki	62357	++++	
Kaolin	437296	++++	Kvalitet je problem
Krecnjak	26992	++++	
Kvarc	135367	++++	Treba usavršiti tehnol.preciš.
Kvarcni pesak	213900	++++	
Laporac za cement	13083	++++	
Magneziti	150000	+++	
Opekarske gline	16747	++++	
Tuf	131	++++	
Volastonit	419	++	Nije u eksploataciji
Zeoliti		++++	

Legenda:

++++ Veoma velike rezerve, +++ Velike rezerve, ++ Dovoljne, + Nedovoljne, + Kriticne

5. KORIŠĆENJE ENERGETSKIH IZVORA I ENERGETSKA INFRASTRUKTURA

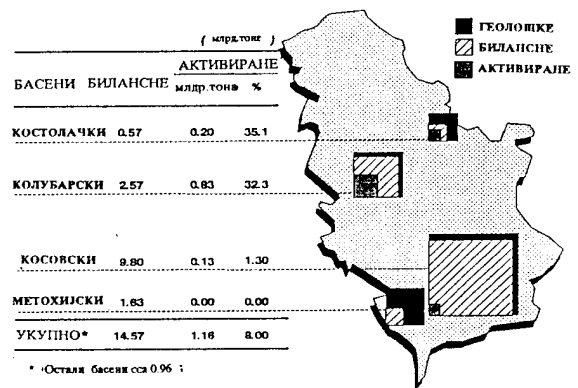
5.1. Planski ciljevi

Utvrđuju se sledeci ciljevi korišćenja energetskih izvora i postrojenja i razvoja energetike:

- (1) povećanje proizvodnje energije i oslanjanje na sopstvene izvore zasniivace se prevashodno na korišćenju lignita i hidropotencijala; manji deo iskopanog lignita (najviše 10%) bice korišćen za proizvodnju sušenog lignita i za druge potrebe; za veće korišćenje uglja u industriji i širokoj potrošnji neophodno je povećati kapacitete postrojenja za oplemenjivanje lignita i otvoriti nove rudnike sa podzemnom eksploatacijom;
- (2) povećanje proizvodnje i istraženosti rezervi nafte i prirodnog gasa; intenziviranje istraživanja nafte i prirodnog gasa; intenziviranje istraživanja i povećanje proizvodnje u inostranstvu (putem koncesija); poboljšanje stepena iskorišćenja nafte iz postojećih i novih ležišta (primenom savremenih sekundarnih i tercijarnih metoda eksploatacije);
- (3) istraživanje uljnih škriljaca kao i pracenje razvoja tehnologije eksploatacije ovog resursa u svetu;
- (4) korišćenje obnovljivih izvora energije, narocito od 2000., prevashodno za zadovoljavanje niskotemperaturnih toplotnih potreba (korišćenje za autonomne i lokalne svrhe, u okviru tzv. male energetike); prioritet ce imati razvoj malih sistema centralizovanog snabdevanja toplotnom energijom (u gradskim naseljima i/ili manjim centrma, poljoprivrednim kombinatima, banjama itd.), na bazi korišćenja geotermalne energije, biomase i celuloznih otpadaka iz poljoprivrede; rekonstruisanje/izgradnja stocnih farmi, radi proizvodnje

biogasa (biogoriva); korišćenje sunceve energije i energije vetra za specificne lokalne namene;

- (5) poboljšanje kvaliteta rada i pouzdanosti postojeće elektroprenosne mreže i magistralne naftne i gasne mreže, kao i dalji razvoj tih sistema/mreža;
- (6) primat u razvoju savremenih centralizovanih sistema toplifikacije, u okviru kombinovane proizvodnje toplotne i

elektricne energije, imace povezivanje gradova (Beograd, Požarevac, Smederevo, Priština itd.) sa obližnjim termoelektranama-toplanama, putem daljinskih toplovoda, kao i korišćenje otpadne toplote industrijskih i energetskih postrojenja u drugim naseljima (Lazarevac, Niš, Kraljevo, Vranje, Sokobanja, Svilajnac, Raška, Novi Pazar, Loznica itd.).

- (7) gasifikacija gradova u Republici, na bazi uskladenih koncepcija gasifikacije i toplifikacije, u svrhu zadovoljavanja potreba široke potrošnje;

- (8) racionalno korišćenje i štednja neobnovljivih resursa i štednja proizvedene energije i stimulisanje primene novih tehnologija proizvodnje energije, naročito onih koje doprinose racionalnom korišćenju, štednji energije i zaštiti životne sredine;
- (9) smanjenje konflikata između korišćenja energetskih resursa i zaštite životne sredine (naselja, stanovništvo, zemljište itd.) i preduzimanje odgovarajućih mera za saniranje negativnih posledica (programi rekultivacije/revitalizacije, otklanjanje šteta itd.).

5.2. Korišćenje energetskih resursa

(Referalna karta I - Pregledna karta 6)

Imajući u vidu raspoložive energetske izvore, uglj i dalje ostaje najznacajna sirovina u proizvodnji energije, sa učešćem od 88,0% u geološkim energetskim rezervama Republike (Slika 1).

Slika 1 Struktura geoloških rezervi primarne energije u Republici

Uglj

Pretežni deo rezervi uglja je koncentrisan u nekoliko velikih lignitskih basena - Kosovski, Metohijski, Kolubarski i Kostolacki (Slika 2). Relativno povoljni geomontanski uslovi omogućuju u ovim basenima obimnu i ekonomski racionalnu eksploataciju uglja primenom mocne mehanizacije za površinski otkop, transport i pripremu uglja.

Slika 2 Rezerve lignita u velikim basenima

Površinska eksploatacija niskokaloričnih ugljeva (lignita) ima za posledicu brojna ograničenja i konflikte sa neposrednim okruženjem, kao što su: zauzimanje poljoprivrednog i šumskog zemljišta, izmeštanje naselja, saobraćajne i druge infrastrukture, vodotokova, privrednih i drugih objekata, degradacija ekosistema i dr. Termoenergetski objekti imaju značajnog udela u zagađenju vazduha, vode i tla. Relativno velik obim degradacije prostora, kao posledice obimne eksploatacije lignita, upućuje na neophodnost blagovremenog i sveobuhvatnog rešenja tog problema u svim fazama planiranja, projektovanja i kontrole proizvodnje.

Tabela II-13 Procena prostiranja lignitskih ležišta i područja eksploatacije

	1991.	2011.
Produktivni deo basena	900,00 km ²	900,00 km ²
Površine zauzete površinskom eksploatacijom	100,00 km ²	210,00 km ^{2*}
Površine obuhvacene rekultivacijom	15,00 km ²	60,00 km ²
Bližu 200 naselja u produktivnom delu basena		
- Broj stanovnika	cca 220.000	cca 300.000
- Broj domaćinstava	cca 50.000	cca 75.000
Izmeštanje naselja		

- Broj stanovnika	cca 7.000	cca 20.000**
- Broj domaćinstava	cca 1.550	cca 5.000

* Procena je napravljena prema očekivanom povećanju proizvodnje uglja od 50,0%

** Procena je zasnovana na pretpostavci da će najveći deo planiranog povećanja proizvodnje uglja biti ostvarena u Kosovskom basenu, gde je naseljenost teritorije najveća (300-500 stanovnika po km²)

Sadašnja proizvodnja uglja u Kolubarskom basenu od oko 25-29 miliona tona godišnje odvija se u površinskim kopovima ?Polje B?, ?Polje D? i ?Tamnava-istocno polje?, a zapocinje proizvodnja na kopu ?Tamnava-zapadno polje?. Proizvodnja u ?Polju B? prestace 2000. god., a u polju ?Tamnava-istocno polje? 2005. godine. Posle 2000. god. bice otvoreni površinski kopovi ?Južno polje? a zatim ?Radljevo?. U narednom periodu predvida se korišćenje isključivo unutrašnjih odlagališta za smeštaj raskrivke, cime ce se obezbediti manje zauzimanje poljoprivrednih površina i stvoriti uslovi za efikasnu rekultivaciju oštećenog zemljišta u napuštenim površinskim kopovima.

Proizvodnja uglja u Kostolackom basenu od oko 8-9 miliona tona godišnje odvija se u površinskim kopovima ?Cirikovac? i ?Drmno?. Proizvodnja u površinskom kopu ?Cirikovac? prestace 2005. godine, a povecace se proizvodnja u kopu ?Drmno?.

Na teritoriji Vojvodine je zapoceto otvaranje i eksperimentalna eksploatacija površinskog kopa ?Kovin?, podvodnim nacinom otkopavanja, koji se primenjuje prvi put u svetu i kod nas. Ukoliko se potvrdi tehnoekonomska opravdanost takvog nacina eksploatacije, definisace se optimalan kapacitet i dinamika ulaska u pogon.

Proizvodnja uglja u Kosovskom basenu koja sada iznosi od 6-9 miliona tona godišnje, odvija se u površinskim kopovima ?Belacevac? i ?Dobro Selo? cije se zatvaranje predvida do 2005. godine. U periodu do 2010. godine, a i posle toga, predvida se otvaranje novih površinskih kopova ?Sibovac? kapaciteta 17 miliona tona, ?Sibovac-istok? kapaciteta 12 miliona tona i ?Kruševac? kapaciteta 14 miliona tona uglja godišnje. Eventualno otvaranje novih površinskih kopova u zoni tzv. ?Južnog Kosova? zavisiće od izabrane varijante dugoročne strategije razvoja energetike u Republici i SR Jugoslaviji, odnosno od odluke o izvozu energije u susedne zemlje koje su deficitarne u energetskim resursima.

Ograničenja buduće eksploatacije Kosovskog basena su izraženija nego u drugim basenima zbog visoke naseljenosti i izgrađenosti područja lignitskog basena, i relativno visoke zagađenosti sredine.

U Metohijskom lignitskom basenu se do 2010. godine ne predvida proizvodnja lignita. Postoji više varijanata za otvaranje ovog basena i njegovu podelu na eksploataciona polja, tako da treba nastaviti dalji rad na definisanju optimalnog rešenja.

Pored proizvodnje lignita površinskom eksploatacijom, za Republiku je važna i proizvodnja kvalitetnijih ugljeva podzemnom eksploatacijom, jer se taj uglj koristi u industriji i širokoj potrošnji. Od postojećih rudnika perspektivno veći značaj imaju rudnici Soko, Rembas, Lubnica i Štavalj u kojima može da se poveća i održi proizvodnja u dužem periodu. Dodatne količine kvalitetnijeg uglja moguće je dobiti otvaranjem prvo rudnika Melnica, a zatim Poljane i Kose (Zabele), pri čemu bi se ostvarila ukupna proizvodnja do 3 miliona tona kvalitetnijeg uglja. U međuvremenu ce se još

neko vreme održavati proizvodnja u postojećim rudnicima (Bogovina, Jasenovac, Vrška Cuka, Ibarski rudnici i dr.). Otvaranje manjih rudnika koji se nalaze u blizini nekih gradova treba rešavati na lokalnom nivou, za zadovoljenje u prvom redu potreba za grejanje.

Za zadovoljenje potreba u kvalitetnijim cvrstim gorivima veci znacaj može da ima proizvodnja sušenog lignita po "Fleissner" postupku. U našoj zemlji su izgrađena tri postrojenja, ukupnog kapaciteta oko 2 miliona tona, ali u radu je samo postrojenje u RB "Kolubara" od oko 850.000t, dok su dva postrojenja od po 600.000 t u okviru RB "Kosovo" van pogona. Za eventualne buduće potrebe kvalitetnijeg uglja neophodno je da se što pre osposobe dva postojeća postrojenja na Kosovu, kao i da se razmotri mogućnost gradnje novog postrojenja u Kolubari. Takođe treba razmotriti i mogućnost briketiranja naših ugljeva, sa ili bez dodatka veziva, jer bi se na taj način povećala ponuda kvalitetnijih cvrstih goriva.

Nafta i prirodni gas

Dosadašnjim istraživanjima definisani su tereni sa određenim rangom perspektivnosti za dobijanje nafte i gasa, pri čemu je u prvom rangu perspektivnosti (najveći deo Vojvodine) registrovano preko 97% ukupno otkrivenih geoloških rezervi. Daljim istraživanjem nafte i prirodnog gasa potrebno je osigurati da ne dode do pada proizvodnje i smanjenja udela domaće nafte i gasa u ukupnoj potrošnji energije u našoj zemlji. Istraživanje proizvodnje ugljovodoničara ima posledice na zauzimanje zemljišta tako da se to mora imati u vidu pri definisanju prostornih planova područja posebne namene.

Imajući u vidu značaj istraživanja i proizvodnje nafte i gasa, prirodnu uslovljenost prostora za istraživanje, proizvodnju, pripremu i transport nafte i prirodnog gasa, prirodu i veličinu ležišta nafte i gasa, rang perspektivnosti pojedinih područja, tehnologiju istraživanja i proizvodnje, zaštitu životne sredine itd., neophodno je ta područja zaštititi u skladu sa definisanim lokacijama na (*Referalna karta 1*).

Uljni škriljci

Prema sadašnjim uvidima, do 2010. godine ne planira se eksploatacija uljnih škriljaca za zadovoljavanje energetske potreba. Nastavice se sa geološkim i tehnološkim istraživanjima.

Uran

Prema sadašnjim uvidima, do 2010. godine ne planira se eksploatacija urana za zadovoljavanje energetske potreba. Nastavice se sa geološkim i tehnološkim istraživanjima.

Novi i obnovljivi izvori energije

U periodu do 2010. godine, novi i obnovljivi izvori energije (u nastavku: NOIE) bice korišćeni prvenstveno za zadovoljenje niskotemperaturnih toplotnih potreba (grejanje, priprema potrošne tople vode, sušenje, klimatizacija itd.), a znatno manje za visokotemperaturne potrebe (proizvodnja električne energije i procesna toplota). Samim tim, primena NOIE ce imati najveći značaj u sektoru lične i opšte potrošnje i poljoprivrede, a manje u domenu industrije i elektroenergetike. Uz neophodna ulaganja i intenzivniji naučno-istraživački rad, učešće novih i obnovljivih izvora u finalnoj potrošnji energije u Republici iznosilo bi oko 2 % u 2000. godini (oko 200.000 t_{en}), odnosno oko 10 % u 2010. godini (do 1.250.000 t_{en}).

U stalnom porastu ce biti korišćenje sunceve energije, najviše u niskotemperaturnim procesima. Takođe, pristupice se masovnijem tzv. pasivnom korišćenju sunceve energije,

kroz racionalizaciju korišćenja energije u zgradarstvu. U periodu do 2010. godine ne očekuje se znatnije korišćenje sunceve energije u proizvodnji električne energije (u solarnim elektranama).

Razvoj novih tehnologija sagorevanja i proizvodnja sintetičkih tečnih i gasovitih goriva povećavaju značaj korišćenja biomase (biljnih i životinjskih otpadaka), u prvom redu i najvećim delom za lokalne potrebe i za specifične namene. Međutim, imajući u vidu veličinu tih potencijala, njihovu obnovljivost i ekološku prihvatljivost, njihov značaj ce u našoj zemlji sve više rasti. Prema nekim procenama, sadašnje učešće tih izvora u ukupnoj primarnoj proizvodnji energije iznosi od 15-20 %, iako se sistematski ne prati u statistici. Imajući u vidu relativno nizak stepen šumovitosti u našoj zemlji (oko 27%), koji bi se sa planskim pošumljavanjem, posebno neiskorišćenih planinskih goleti, mogao povećati na oko 40%, a čime bi se povećali i šumski fond i drvna masa (za oko 30%), biomasa bi dobila još veći energetske značaj. Stoga, u svim energetske planovima i bilansima Republike energetske potencijal drveta i šuma mora imati adekvatno mesto i značaj.

Intenzivirace se proizvodnja sintetičkih tečnih goriva (tzv. biodizela iz repicnog, suncokretovog i sojinog ulja), čime bi se dobili korisni nuzproizvodi (sacme, glicerina, lecitina, masnih kiselina, površinski aktivnih materija itd.). Na osnovu uvida u razloge postojećeg zastoja u proizvodnji biogasa iz životinjskih (i biljnih) otpadaka, ova proizvodnja ce biti obnovljena, kako za zadovoljenje energetske potreba, tako i za dobijanje kvalitetnog đubriva. U periodu do 2010. godine bice izgrađen velik broj savremenih postrojenja za uklanjanje i tretman komunalnih i industrijskih otpadaka, odnosno za proizvodnju energije, u prvom redu u gradovima. U tu svrhu, bice intenzivirana tehnološka istraživanja i, na tim osnovama, povećana proizvodnja odgovarajućih sistema i postrojenja.

Znatno ce porasti korišćenje/primena geotermalne energije za toplotne i banjsko-rekreativne potrebe. Imajući u vidu da se danas od raspoloživog kapaciteta termalnih izvora koristi samo mali deo (u Vojvodini samo oko 9%, a slično je i u središnjoj Srbiji), realno je očekivati da bi se sa korišćenjem raspoloživih kapaciteta vec u periodu oko 2000. godine moglo godišnje supstituisati od 80.000 do 100.000 t ekvivalentne nafte. U ovom pogledu, primat ce imati gradovi i naselja koji su povoljno locirani sa stanovišta mogućnosti uvođenja centralizovanog korišćenja geotermalne energije. Geotermalna energija nižih temperatura bice korišćena za staklene bašte, tople leje i ribnjake najpre u odgovarajućim poljoprivrednim područjima (Vojvodina, Macva, Posavina, Tamnava, Podunavlje, Pomoravlje, pojedine kotline itd.). Bice u porastu primena toplotnih pumpi i korišćenje niskotemperaturnih termalnih voda, prevashodno za grejanje i pripremu potrošne tople vode, za klimatizaciju tokom leta i u banjsko-rekreativne svrhe. Tokom planskog perioda istraživace se moguća proizvodnja geoelektrične energije.

5.3. Energetski bilans i novi pogoni

(Referalna karta III)

Prognoza potrošnje elektricne energije u Republici data je u tabeli II-14:

Tabela II-14 Razvoj potrošnje elektricne energije u Republici

Vrsta/Dim	1990.	1995.	2000.	2005.	2010.
Potrošnja GNJh	27.721	30.900	32.499	37.065	42.067
Stopa rasta, %		2,19	1,01	2,66	2,56

Uzimajući u obzir postojeće dugoročne ugovorene isporuke elektricne energije potrošačima van Republike, uradene su analize elektroenergetskih prilika u EES Srbije za period do 2010. godine. Rezultati sprovedenih analiza, koje se odnose na potrebnu strukturu novih kapaciteta, dati su u tabeli II-15.

Tabela II-15 Potreban obim izgradnje novih kapaciteta, MW

Kapaciteti	G o d i n e		
	do 2000.	do 2005.	do 2010.
Termo *	0	1.050	700
Hidro	54	150	250
UKUPNO	54	1.200	950

* uključena TE-TO Kolubara B 2 x 250 MW koja je u izgradnji

Izgradnja novih termokapaciteta u ovom periodu se planira u okviru postojećih lokacija (TE-TO Kolubara B, TE Kosovo B, TE Kostolac B, TE Nikola Tesla B), kao i na novoj lokaciji TE Kosovo C. Velicine krajnjih kapaciteta na svakoj lokaciji će zavistveno od raspoloživih rezervi uglja i osnovnih tehničko-ekološko-ekonomskih pokazatelja. Posle 2010.god. racuna se na otvaranje novih, još neutvrđenih lokacija u blizini površinskih kopova lignita na teritoriji Kosova i Metohije.

Učešće nafte u ukupnoj potrošnji energije u Republici imalo je vrlo naglašenu tendenciju rasta sve do 1979. godine, a od tada uglavnom se održava na dostignutom nivou, a povremeno je i nešto niže. Budući rast u potrošnji naftinih derivata kretace se do 2 % godišnje (tabela II-16).

Tabela II-16 Procena potrošnje naftinih derivata u Republici (10³ t)

Godine	1990.	1995.	2000.	2005.	2010.
Potrošnja	5.438	2.900	5.603	6.096	6.571

Za prognoziranu potrošnju naftinih derivata u Republici i plasman na druga područja, odnosno za izvoz naftinih derivata do 2000. godine predviđa se sledeća struktura i dinamika prerade nafte u rafinerijama Pancevo i Novi Sad (tabela II-17)

Tabela II-17 Struktura i dinamika prerade nafte u Republici (10³ t)

Vrsta proizvoda	1990.	1995.	2000.	2005.	2010.
Domaca nafta*	1.074	1.120	1.380	1.685	2.140
Uvozna nafta	4.067	880	4.620	4.915	5.160
UKUPNO	5.141	2.000	6.000	6.600	7.300

* Uključuje ukupnu domaću proizvodnju u SRJ

Proizvodnja nafte predviđa se iz postojećih i perspektivnih ležišta u zemlji i zajedničkih ulaganja u inostranstvu (tabela II-18)

Tabela II-18 Proizvodnja nafte (10³ t)

Lokalitet	1990.	1995.	2000.	2005.	2010.
u Republici/SRJ	1.074	1.120	1.380	1.685	2.140
u inostranstvu	240	275	645	1.130	1.230
UKUPNO	1.314	1.395	2.025	2.815	3.370

Dosadašnja i procenjena potrošnja prirodnog gasa po područjima data je u tabeli II-19.

Tabela II-19 Potrošnja prirodnog gasa u Republici (mil. m³)

Godine	1990.	1995.	2000.	2005.	2010.
Potrošnja	2.749	2.400	4.663	6.240	7.287

Učešće domaće proizvodnje u potrošnji prirodnog gasa u 1985. godini iznosilo je 38 %, dok je u 1990. godini palo na 22 %, pri čemu se planira da se to učešće zadrži na tom nivou 2000. god. Najveći deo potreba zadovoljice se uvozom iz Rusije preko Mađarske, a kasnije i preko Bugarske izgradnjom gasovoda od Dimitrovgrada prema Nišu i spajanjem sa magistralnim gasovodom Horgoš-Batajnica-Paracin.

Proizvodnja prirodnog gasa se danas obavlja iz 22 gasna polja, koja su priključena na gasovodni sistem, iz nekoliko manjih gasnih polja koja se koriste samo za lokalnu potrošnju i iz naftnih ležišta (kaptazni gas). Proizvodnja gasa do 2000. godine u Republici stagniraće, ali će ukupna proizvodnja porasti, zbog proširenja istražnog prostora izvan Republike. Domaća proizvodnja i uvoz prirodnog gasa dati su u tabeli II-20.

Tabela II-20 Domaća proizvodnja i uvoz gasa (mil. m³)

Vrsta	1990.	1995.	2000.	2005.	2010.
Potrošnja	2.749	2.400	4.633	6.240	7.287
Domaca proizvodnja*	656	800	800	1.100	900
Uvoz	2.142	1.700	3.933	5.240	6.487

* ukupna domaća proizvodnja, koja je veća od isporučene u gasovodni sistem, za sopstvenu potrošnju i gubitak

5.4. Prenosna i transportna mreža

(Referalna karta III)

Prostornim planom se obuhvata prenosna mreža 220 i 400 kV elektroenergetskog sistema, dok se mreža od 110 kV, kao i nižeg napona, obrađuje kroz regionalne prostorne planove.

Prenosna mreža se planira u skladu sa:

1. sagledavanjem porasta potrošnje elektricne energije i snage, kako ukupne, tako i po pojedinim područjima;
2. izgradnjom novih proizvodnih kapaciteta;
3. postojećim i novim aranžmanima za isporuku elektricne energije izvan konzumnog područja EPS-a (veze sa susednim državama);
4. rezultatima studijskih istraživanja i dugoročnog sagledavanja mreže.

Na teritoriji Republike Srbije instalirano je 6550 MVA u TS 400/x kV i 6901 MVA u TS 220/x kV. Dalekovoda 400 kV izgrađeno je 1496 km, a 220 kV - 2.183 km. Do 2000. godine planira se novih 1.200 MVA u TS 400/x kV i 145 km dalekovoda 400 kV, kao i 30 km dalekovoda 220 kV. U periodu nakon toga planira se izgradnja mreže 400 kV, pri čemu će izgradnja novih dalekovoda 400 kV, koji pojavaju vezu sa kosovskim termoelektranama zavistveno od strategije daljeg razvoja tih proizvodnih kapaciteta za potrebe izvoza. U tabeli II-21 su navedeni planirani objekti 400 i 220 kV do 2020. godine, a na referalnoj karti III data je šema postojeće i buduće 400 kV i 220 kV elektroenergetske mreže.

**Tabela II-21 Nove trafostanice i dalekovodi
400 i 220 kV**

Nazivi	Napon, kV/kV	Snaga, MVA
NOVE TRAFOSTANICE 400/X kV		
Beograd 20	400/110	3 x 300
Jagodina 4	400/110	2 x 300
Sombor 3	400/110	2 x 300
Kikinda 4	400/110	2 x 300
Majdanpek 4	400/110	2 x 300
Kosovska Mitrovica	400/110	2 x 300
Pec	400/110	2 x 300
Vranje	400/110	3 x 300
Beograd 30	400/110	2 x 300
Požarevac	400/110	3 x 300
POSTOJEĆE TRAFOSTANICE 220/110 kV U KOJE SE UVODI TRANSFORMACIJA 400/X kV		
Beograd 17	400/110	3 x 300
Leskovac 2	400/110	2 x 300
Kraljevo 3	400/110+400/220	2x300+400
Smederevo 3	400/110	2 x 300
Kruševac 1	400/110	2 x 300
Sremska Mitrovica 2	400/110	2 x 300
Novi Sad 3	400/110	2 x 300
Pancevo 2	400/110	2 x 300
NOVE TRAFOSTANICE 220/X kV		
Loznica	220/110	2 x 150
Bistrica	220/110	2 x 150

NOVI DALEKOVODI 400 kV

Nazivi	Dužina, km
Priključak TS Beograd 20	20
Niš 2 - Leskovac	40
Novi Sad 3 - Sombor 3	85
Sombor 3-Subotica 3	60

Nastavak tabela II-21

NOVI DALEKOVODI 400 kV

Subotica 3 - Kikinda 4	60
Kikinda 4 - Drmno	130
Kolubara B - Beograd 8 I i II vod	60
Kolubara B - Beograd 30	30
Obrenovac - Kragujevac II vod	100
Kolubara B-Zvornik	85
Obrenovac B - Srem. Mitrovica	60
Drmno - Jagodina	90
Kragujevac - Kraljevo	50
Kraljevo - Kos. Mitrovica	90
Kos. Mitrovica - Kosovo B	35
Kosovo B - Ravna Rijeka II vod	75
Kosovo B - Skoplje II vod	75
Kosovo B - Vranje I i II vod	200
Kosovo B - Niš II vod	110
Vranje - Leskovac 2	60
Kraljevo 3 - RHE Bistrica-Pljevlja	90
Kikinda 4 - Rumunija	20
Kosovo B - Kruševac 1	100
Kruševac 1- Jagodina	50
Sombor 3 - Madarska	20
Vranje - Skoplje	50
NOVI DALEKOVODI 220 kV	
Srem. Mitrovica 2 - Šabac	40
Šabac 3 - Obrenovac B	35
Uvođenje vodova u TS Bistrica, Loznica i Valjevo	20
3	

Imajući u vidu trajanje objekata prenosne mreže 110, 220 i 400 kV, planira se značajni obim revitalizacije delova mreže, uz uvažavanje svih tehničkih kriterijuma i perspektive pojedinih postrojenja. Tako se planira uvođenje transformacije 400/X kV u osam postojećih trafostanica 220/110 kV.

Zbog potrebe da se poveća mogućnost razmene EES Srbije sa Republikom Crnom Gorom i susednim državama potrebno je izgraditi sledeće 400kV vodove: Sombor-madarska granica, Kikinda-rumunska granica, Kosovo B-Skoplje II vod, Vranje-Skoplje, Kolu-bara B-Zvornik, Kosovo B-Ravna Rijeka II vod i Kraljevo 3-RHE Bistrica-Pljevlja.

Za potrebe EPS-a od posebnog značaja je izgradnja telekomunikacionih prenosnih puteva i to: zapadna Srbija (pravac Bajina Bašta), istocna Srbija (pravac Đerdap) i pravac Kosovo. Ovo podrazumeva da se, gde je to moguće, koriste i magistralni pravci PTT Srbije.

U prostornim planovima nižeg reda bice rezervisan prostor za dalekovode i postrojenja prenosne i distributivne mreže 110 kV.

Ukoliko se predinvesticionom studijom potvrdi tehnokonomska opravdanost rekonstrukcije TE-TO Novi Sad i pokaže da je najekonomičniji transport goriva ugljovodom, ovo bi se postiglo kroz dopunu Prostornog plana. Isto se odnosi na ugljovod Kovin-Kostolac.

Za eventualnu gradnju naftovoda od Bara do Panceva predviđen je koridor u prostoru budućeg auto-puta za Republiku Crnu Goru. Time bi se obezbedio prostor i za gradnju varijantnog magistralnog gasovoda za Republiku Crnu Goru.

Pored već izgrađenih, predviđena je izgradnja naftovoda koji će povezati novootkrivena ležišta sa postojećim naftovodima, a to je u prvom redu naftovod Turija-sever-rafinerija Novi Sad. Izgradnja naftovoda Stig-Pancevo (kao i nekih potencijalnih u Vojvodini) treba da se tehnokonomski potvrdi, jer relativno male količine nafte sa tih ležišta za sada ne opravdavaju izgradnju naftovoda. Ukoliko se poveća proizvodnja, treba predvideti koridor do Smedereva i od njega se uklopiti u predviđeni koridor produktovoda Pancevo-Smederevo.

Predviđa se cevovodna veza energetskih rafinerija u Novom Sadu i Pancevu, putem jednog ili dva cevovoda za transport poluproizvoda, koji bi bili izgrađeni uz postojeću trasu naftovoda. Potrebno je izgraditi produktovode na pravcu Pancevo-terminal Smederevo u prvoj fazi, a zatim Smederevo-Jagodina -Niš-Priština-Skoplje u drugoj fazi, za transport derivata nafte.

Za dalji razvoj gasovodnog sistema predviđa se povećanje postojećeg transportnog kapaciteta sa 3,8 na 7,1 milijardi m³ gasa godišnje sa završetkom do 2000.god. To će se ostvariti izgradnjom sledećih deonica: Becej-Gospodinci, Gospodinci-Sombor-Apatin, Gospodinci-Backa Palanka-Odžaci, Gospodinci- Elemir-Banatski Dvor (dvosmerni), Ada-Backa Topola, Tilva-Bela Crkva, Gospodinci-Beocin, Horgoš-Subotica, Becej-Novi Becej, Backa Palanka- Šid, (kao i 19 glavnih merno-regulacionih stanica). Ukupna dužina navedenih magistralnih i razvodnih gasovoda iznosiće oko 420 km, dok će dalja izgradnja distributivnih mreža prirodnog gasa u prvom redu biti vezana za dalje proširenje snabdevanja potrošača široke potrošnje, čime će se omogućiti priključenje novih 175.000 potrošača do 2005. godine.

Zapoceti su sledeći programi: gasifikacija zapadnog dela Republike (Bresnica-Užice, paralelni gasovod Batocina-Cvetojevac), istocnog i južnog (magistralni gasovod Dimitrovgrad-Niš- Pojate, Niš-Knjaževac-Zajecar-Bor-Prahovo, Niš- Leskovac-Vranje i Niš-Prokuplje-Priština), program široke potrošnje i izgradnja poslovno-tehničkih i remontno-servisnih centara. Izgradnjom magistralnog pravca

Pojate-Niš-Dimitrovgrad obezbedice se drugi pravac snabdevanja prirodnim gasom iz Rusije preko Bugarske u obimu 1,8 milijarde m³ godišnje. Izgradnjom nove magistralne mreže Dimitrovgrad-Niš-Pojate i njenim daljim dogradivanjem stvaraju se pretpostavke za brži razvoj gasifikacije središnje Srbije i Kosova i Metohije, povezivanje sa Republikom Crnom Gorom, Republikom Srpskom i BJR Makedonijom.

Na postojecu gasovodnu magistralnu mrežu dogradice se mnogi razvodni gasovodi cime ce se znatno povecati broj gasificiranih gradova i naselja u središnjoj Srbiji .

Zbog potrebe povezivanja naftno-gasnih ležišta u Stigu i potrošača u Požarevcu, Kucevu, Golupcu i Majdanpeku, predvida se gradnja regionalnog gasovoda za te gradove.

Snabdevanje istocnog dela Republike predvideno je putem novog magistralnog gasovoda Dimitrovgrad-Niš-Pojate vezom Niš-Zajecar-Bor-Prahovo.

Snabdevanje južnog dela Republike i povezivanje sa sistemom BJR Makedonije predvida se gasovodom Niš-Leskovac-Vranje- Bujanovac-Preševo .

Za potrebe gasovodne mreže Kosova i Metohije i Republike Crne Gore, predvida se izgradnja magistralnog gasovoda Niš-Prokuplje-Priština- Kosovska Mitrovica-Berane, sa pripadajucim razvodnim gasovodima koji ce povezati naselja na Kosovu i Metohiji.

Povezivanje Republike Crne Gore se, za sada, predvida alternativno: putem vec pomenutog magistralnog gasovoda Niš-Prokuplje-Kosovska Mitrovica-Berane-Podgorica, gde bi se koristio predvideni koridor auto-puta Niš-Podgorica, ili izgradnjom magistralnog gasovoda Požega-Podgorica, koji bi bio u zoni buduceg auto-puta Beograd-Podgorica. Samim tim, dalje proširenje gasovodne mreže i povezivanje Cajetine, Priboja, Nove Varoši i Prijepolja, u funkciji je izgradnje gasovoda Požega-Podgorica.

U sklopu razvoja gasovodnog sistema zapadnog dela Republike, potrebno je izgraditi gasovod Valjevo-Kosjeric, jer bi se na taj nacin ostvario sigurnosni gasni prsten Beograd-Šabac-Valjevo Kosjeric-Bresnica-Batocina-Beograd, što bi imalo znacajan uticaj na ukupnu sigurnost gasovodnog

sistema Republike. Realizacijom tog gasovoda i predvidenog gasovoda Pojate-Kruševac-Vrnjacka Banja-Bresnica rasteretio bi se postojeci magistralni gasovod Beograd-Pojate i omogućilo snabdevanje središnje Srbije iz više pravaca.

Slican problem postoji za dalji razvoj gasovodnog sistema od Kraljeva na jug. Raspoloživi kapaciteti i tehnicke mogucnosti gasovoda Batocina-Kraljevo su ogranicene, ali potrebe povezivanja sa buducim magistralnim gasovodom za Republiku Crnu Goru i stvaranja novog gasnog prstena treba da omogući priključenje Baljevca, Raške i Novog Pazara.

U narednom periodu ce biti izvršena dogradnja postojećeg gasovodnog sistema i izgradnja gasovoda za Topolu, Svilajnac, Despotovac i neka druga mesta u blizini magistralne mreže.

Zbog tehno-ekonomskih ogranicenja koja se ticu, na jednoj strani, postojece mreže i nemogucnosti postizanja dovoljnog pritiska za transport gasa, te procenjenog malog konzuma i velike udaljenosti od gasovodne mreže pojedinih naselja, na drugoj strani, obavezno je za svako predvideno naselje uraditi tehno-ekonomsku analizu opravdanosti priključenja na gasovodnu mrežu.

Postojeci tranzitni gasovod (Batajnica-Šabac-Zvornik), kapaciteta 420 miliona kubika godišnje, i dalje ce biti u toj funkciji.

Ocenjuje se da ce do 2000. godine biti izgradeno još 1537 km gasovoda, tako da ce ukupna dužina svih (magistralnih, dovodnih i razvodnih) gasovoda biti 3050 km, cime ce se gasovodni sistem udvostruciti. U Planskoj i analiticko-dokumentacionoj osnovi (deo II) data je blok-šema postojece i buduce gasovodne mreže u Republici, sa karakteristiknim mestima potrošnje.

Radi izravnavanja neravnomerne potrošnje i ravnomerne proizvodnje, odnosno kontinuiranog uvoza, u Banatskom Dvoru ce biti izgradeno podzemno skladište prirodnog gasa kapaciteta 474 miliona m³ u 1998. god. (I faza), odnosno ukupnog kapaciteta 850 miliona m³ oko 2000.god. Porast potrošnje prirodnog gasa dovešće do potrebe da bude izgradeno još jedno skladište kapaciteta oko jedne milijarde kubika po ciklusu, u periodu koji još nije određen.

III. STANOVNIŠTVO, NASELJA, DELATNOSTI I REGIONALNA PODELA

1. STANOVNIŠTVO ⁸

1.1. Ciljevi

Sa stanovišta organizacije, uredjenja i korišćenja prostora Republike, osnovni cilj je ravnomerniji teritorijalni razmeštaj stanovništva i njegovo intenzivnije obnavljanje odnosno povećanje udela mladih kontingenata u emigracionim područjima i područjima sa visokim indeksom starenja. Ostvarivanje ovog cilja moguće je kombinovanjem i usklađenim merama demografske politike i politike regionalnog razvoja, u obe osnovne komponente demografskog razvoja (biodinamika i migracije).

1.2. Projekcije razvoja stanovništva u Republici (*Referalna karta II*)

U okolnostima velikih promena u broju, strukturi i osnovnim kontingentima stanovništva u Republici, koje su se dogodile posle 1990. godine, o čemu ne postoji pouzdana evidencija, osnove za izradu projekcija demografskog razvoja su u značajnoj meri nepotpune i nepouzdanе. Imajući ovo u vidu, urađene su dve varijante projekcija. U prvoj, prognoza promena u broju i osnovnim kontingentima stanovništva polazi od pretpostavke o nastavku dugorocnih tendencija iz prethodnog perioda (pre 1991. godine). U drugoj se, pored dugorocnih tendencija, racuna i sa promenama u prostornom razmeštaju i osnovnim kontingentima stanovništva pod uticajem mera demografske politike i regionalnog razvoja. Pri tome, ni jedna varijanta nije obuhvatila izbeglo i prognano stanovništvo sa teritorije bivših republika SFRJ, niti stanovništvo koje je napustilo Republiku Srbiju posle 1990. godine. Druga varijanta projekcija je usvojena kao osnova za prognozu osnovnih demografskih kontingenata do 2011. godine, u Prostornom planu.

Ova varijanta projekcija uključuje pretpostavke o delovanju većeg broja faktora endogenog i egzogenog karaktera, koji bi, u planskom periodu, uticali na ublažavanje ispoljenih nepovoljnih trendova u demografskom razvoju u Republici.

Najizraženiji uticaj na buduće demografske tokove, prema hipotezama ove varijante ostvarili bi kompleks demografske politike i planirane promene u regionalnom razvoju i uredjenju prostora Republike do 2011. godine. Kompleks demografske politike u ovoj varijanti projekcija,

podrazumeva uvođenje (najkasnije tokom 1996. godine) dugorocne, sveobuhvatne i efikasne politike populacionog razvoja, koja bi imala jedinstven cilj, ali i regionalno diferencirane aktivnosti za njegovu realizaciju.

Druga varijanta projekcija kao osnovu koristi rezultate prve varijante, s tim što značajnije modifikacije u budućim demografskim tokovima zasniva na pretpostavkama o dejstvu dve osnovne grupe faktora: onih izrazito demografskog (efekti eventualnih mera demografske politike) i onih prostornog karaktera (promene u distribuciji stanovništva kao efekt realizacije onih planskih postavki koje najuže koreliraju s demografskim razvojem: planirane promene u regionalnom razvoju, promene u osnovnim tokovima urbanizacije, proces demetropolizacije i dr.).

Prema usvojenoj varijanti projekcija, stanovništvo Republike poraslo bi sa 9.779 hiljada 1991. godine na 10.522 hiljade 2011. godine, ili za 7,6%. I dalje bi se zadržale velike meduregionalne razlike u tempu rasta, ali bi bile osetno blaže u poređenju s onim iz prve varijante. Trendovi demografskog razvoja u Vojvodini i dalje bi bili negativni, ali ne tako izrazito kao prema prvoj varijanti projekcija. Prvi osetniji efekti demografske politike manifestovali bi se krajem prognostickog perioda (2011.godine) neznatnim populacionim rastom, ali bi demografska velicina ovog makroregiona bila još uvek manja od one 1991. godine. Stanovništvo središnje Srbije u periodu 1991-2001. ostvarilo bi neznatan porast, a u dekadi 2001-2011. blaži rast (0,9%), kao najavu prvih efekata demografske politike. Usvojenom varijantom predviđa se zadržavanje dinamičkih karakteristika stanovništva Kosova i Metohije na nivou određenom prvom varijantom projekcija, jer je grupa osnovnih demografskih hipoteza (o mortalitetu, fertilitetu i migracijama) ostala praktično nepromenjena.

**Tabela III-1 Broj stanovnika u Republici
(1991-2011.)**

Područje	1991.	2001.	2011.
REPUBLIKA	9.779.000	10.104.500	10.522.400
Vojvodina	2.013.900	1.967.500	1.978.100
središnja Srbija	5.808.900	5.823.100	5.875.700
Kosovo i Metohija	1.956.200	2.313.900	2.668.600

**Tabela III-2 Apsolutni porast-pad stanovništva
(1991-2011.)**

Područje	2001-1991.	2011-2001.	2011-1991.
REPUBLIKA	325.500	417.900	743.400
Vojvodina	-46.400	10.600	-35.800
središnja Srbija	14.200	52.600	66.800
Kosovo i Metohija	357.700	354.700	712.400

⁸ U osnovnom izveštaju "Projekcija i razmeštaj stanovništva" date su projekcije broja, starosne strukture i kontingenata stanovništva za sve opštine Republike Srbije za 1991, 1996. i 2001.god.

Tabela III-3 Promene udela stanovništva po makrocelinama (1991-2011.)

Područje	1991.	2001.	2011.
REPUBLIKA	100,0	100,0	100,0

Vojvodina	20,6	19,5	18,8
središnja Srbija	59,4	57,6	55,8
Kosovo i Metohija	20,0	22,9	25,4

Tabela III-4 Promene u starosnoj strukturi stanovništva (1991-2011.)

Područje	1991.		2001.		2011.	
	Ukupno	%	Ukupno	%	Ukupno	%
REPUBLIKA	9.779.000	100,0	10.104.500	100,0	10.522.400	100,0
0-19	2.980.700	30,5	2.819.400	27,9	2.881.900	27,4
20-39	2.835.000	29,0	2.856.000	28,3	2.916.000	27,7
40-59	2.394.200	24,5	2.540.100	25,1	2.688.000	25,5
60 +	1.569.100	16,0	1.889.000	18,7	2.036.500	19,4
80 +	175.800	1,8	161.000	1,6	304.100	2,9
Vojvodina	2.013.900	100,0	1.967.500	100,0	1.978.100	100,0
0-19	520.400	25,8	475.500	24,2	486.000	24,6
20-39	579.000	28,8	528.900	26,9	513.000	25,9
40-59	545.100	27,1	551.800	28,0	543.300	27,5
60 +	369.400	18,3	411.300	20,9	435.800	22,0
80 +	41.400	2,1	36.100	1,8	62.900	3,2
središnja Srbija	5.808.900	100,0	5.823.100	100,0	5.875.700	100,0
0-19	1.515.100	26,1	1.391.100	23,9	1.421.900	24,2
20-39	1.669.000	28,7	1.542.100	26,5	1.498.300	25,5
40-59	1.562.100	26,9	1.605.800	27,6	1.592.300	27,1
60 +	1.062.700	18,3	1.284.100	22,1	1.363.200	23,2
80 +	117.700	2,0	104.800	1,8	211.500	3,6
Kosovo i Metohija	1.956.200	100,0	2.313.900	100,0	2.668.600	100,0
0-19	945.100	48,3	952.800	41,2	974.000	36,5
20-39	586.900	30,0	785.000	33,9	904.700	33,9
40-59	287.100	14,7	382.500	16,5	552.400	20,7
60 +	137.100	7,0	193.600	8,4	237.500	8,8
80 +	16.700	0,9	20.100	0,9	29.700	1,1

Tabela III-5 Promene osnovnih funkcionalnih kontingenata stanovništva (1991-2011.)

Područje	1991.		2001.		2011.	
	stanovnika	%	stanovnika	%	stanovnika	%
REPUBLIKA						
Predškolski i školski (0-14)	2.237.700	22,9	2.000.500	20,4	2.109.200	20,0
Kontingent fertilenog stanovništva (15-49)	2.346.700	24,0	2.475.300	24,5	2.546.000	23,5
Kontingent radnosposobnog stanovništva	6.242.100	63,8	6.406.800	63,4	6.754.100	64,2
Vojvodina						
Predškolski i školski (0-14)	388.400	19,3	332.500	16,9	340.200	17,2
Kontingent fertilenog stanovništva (15-49)	484.400	24,1	484.100	24,6	472.000	23,9
Kontingent radnosposobnog stanovništva	1.315.300	65,3	1.264.700	64,3	1.297.600	65,5
središnja Srbija						
Predškolski i školski (0-14)	1.117.700	19,2	989.900	17,0	1.016.500	17,3
Kontingent fertilenog stanovništva (15-49)	1.404.100	24,2	1.400.600	24,0	1.380.200	23,5
Kontingent radnosposobnog stanovništva	3.814.300	65,7	3.741.900	64,3	3.760.400	64,0
Kosovo i Metohija						
Predškolski i školski (0-14)	731.600	37,1	738.100	31,9	752.500	28,2
Kontingent fertilenog stanovništva (15-49)	458.200	23,4	590.600	25,5	693.800	26,0
Kontingent radnosposobnog stanovništva	1.112.500	56,9	1.400.200	60,5	1.696.100	63,6

Tabela III-6 Gustina naseljenosti po makrocelinama (1991-2011.)

Područje	1991.	2001.	2011.
REPUBLIKA	111	115	119
Vojvodina	94	91	92
središnja Srbija	104	104	105
Kosovo i Metohija	180	212	245

2. SISTEM GRADSKIH CENTARA I FUNKCIONALNA PODRUČJA

2.1. Ciljevi

Utvrđuju se sledeći ciljevi prvog i drugog reda u pogledu razvoja i prostorne organizacije mreže gradskih centara:

(1) brži razvoj onih gradskih centara koji će podstaci i usmeravati ravnomerniji i usklađeniji razvoj mreže naselja na ukupnoj teritoriji Republike i u okviru tri makroceline. U vezi sa tim, neophodno je jacati razvojne snage i podsticati funkcije onih gradova koji mogu da ostvare pozitivan uticaj na :

- (a) stvaranje protivteže snažnim polarizacionim uticajima aglomeracije Beograda;
- (b) ubrzaniji razvoj nerazvijenih područja;
- (v) racionalniju prostornu organizaciju privrednih, posebno proizvodnih, veza u mreži centara;
- (g) preobražaj i razvoj prigradskih naselja i racionalno korišćenje okolnog prostora.
- (d) razvoj gradova u prigranicnim regijama, kao centara razvoja i osnove za trajnije stacioniranje stanovništva;
- (2) racionalna prostorna organizacija centralnih funkcija, saglasno razmeštaju korisnika i usluga; u vezi s tim, nužno je :
 - (a) uravnoteženje hijerarhijsko-prostorne strukture gradskih centara;
 - (b) razvijanje sistema centralnih funkcija i njihovih kapaciteta u skladu sa ekološkim, saobraćajnim, ekonomskim i socijalnim potencijalima gradova;
 - (v) približavanje centara usluga korisnicima;
- (3) narocito znacajan cilj u razvoju mreže centara i naselja na teritoriji Republike predstavlja cvršće i racionalno povezivanje gradova u regionima i makrocelinama; u vezi sa tim, neophodno je:
 - (a) ojacati saobraćajnu infrastrukturu između susednih gradova (Beograd-Pancevo, Smederevo-Kovin, Šabac-Ruma, Jagodina-Cuprija-Paracin i dr.);
 - (b) ojacati privredne veze, međusobnu razmenu usluga i organizovanje zajednickih aktivnosti u susednim gradovima (formiranje zajednicke privredne zone Beograd-Pancevo, Smederevo-Kovin i dr.).

2.2 . Prostorni model mreže centara na teritoriji Republike u 2010. godini (Referalna karta II)

Prostorno rešenje mreže centara na teritoriji Republike do 2010. godini obuhvata:

1. hijerarhijsku strukturu gradskih centara;
2. prostorni sistem gradskih centara;
3. zone intenzivnih veza regionalnih centara i strategiju ostvarenja predložene skice prostornog modela mreže centara.

Okosnicu mreže gradskih centara na teritoriji Republike i na teritorijama makrocelina sacinjavaju sledeće kategorije gradskih centara:⁹

1. centar državnog i međunarodnog znacaja;
2. makroregionalni centri;
3. regionalni centri;
4. subregionalni centri.

Planira se znatno jasnije hijerarhijski diferencirana mrežogradova na teritoriji Vojvodine, kako u pogledu velicine centara, tako i u pogledu teritorije koju pokrivaju svojim uticajem i vezama. Pored makroregionalnog centra (Novi Sad), na ovoj teritoriji ce 2010. godine biti izraženi sledeći tipovi, nivoi gradskih centara: regionalni centri (7), subregionalni centri (4), razvijeniji gradski centri (8), veci gradski centri (5):

1. regionalni centri - sa gravitacionom zonom koja pokriva 3 i više opština i u kojoj opslužuju više od 150.000 stanovnika - ili oko 100.000 stanovnika ako su u prigranicnim regijama - (Subotica, Zrenjanin, Pancevo, Sombor, Kikinda, Vršac, i Sremska Mitrovica);
2. subregionalni centri - sa više od 25.000 stanovnika i sa gravitacionom zonom koja pokriva i delove područja susednih opština (Vrbas, Becej-Novi Becej, Backa Palanka i Ruma);
 - 3.1 razvijeniji gradski centri - sa izraženim centralnim funkcijama (Indija, Senta, Kula, Apatin, Backa Topola, Šid, Kovin i Bela Crkva);
 - 3.2 veci gradski centri sa razvijenijom strukturom delatnosti i kompleksnom strukturom usluga (Srbobran, Ada, Kanjiža, Odžaci i Crvenka);
 - 3.3 gradski centri sa razvijenom strukturom usluga (Žabalj, Novi Kneževac i Sremski Karlovci);
 - 3.4 naselja koja ce se do 2010. godine oformiti kao mali gradovi.

Mrežu gradova u središnjoj Srbiji ce sacinjivati centri sa vrlo razvijenom, stabilnom i uravnoteženom funkcijskom strukturom. U okviru mreže se pored Beograda (centra državnog i međunarodnog znacaja), izdvajaju sledeći niži nivoi, tipovi gradskih centara: makroregionalni centri (3), regionalni centri (17), subregionalni centri (5) i tri kategorije gradskih centara užeg teritorijalnog uticaja:

1. makroregionalni centri - sa gravitacionim područjem koje pokriva veci broj funkcionalnih područja (regionalnih sistema naselja) i u kome opslužuju po pravilu više od 1.000.000 stanovnika (Niš, Kragujevac i Užice);
2. regionalni centri - sa gravitacionom zonom koja pokriva teritorije najmanje tri opštine u kojima opslužuju više od 150.000 stanovnika ili 100.000 stanovnika ako je u prigranicnom ili populaciono stagnantnom području (Cacak, Smederevo, Leskovac, Valjevo, Kruševac, Kraljevo, Šabac, Loznica, Vranje, Novi Pazar, Požarevac,

⁹ Prognoza broja stanovnika u gradskim naseljima sa više od 10.000 stanovnika data je u dokumentaciji Prostornog plana.

Bor, Pirot, Zajecar, Prokuplje, Jagodina-Cuprija-Paracin kao jedinstven centar i Prijepolje);

3. subregionalni centri - sa razvijenim centralnim funkcijama i gravitacionom zonom koja obuhvata i delove susednih opština (Arandelovac, Mladenovac, Lazarevac, Smederevska Palanka i Negotin);

4.1 razvijeniji gradski centri - (4) - sa razvijenom privrednom komponentom u strukturi delatnosti, sa gravitacionom zonom koja po nekim funkcijama pokriva i delove susednih opština (Knjaževac, Priboj, Gornji Milanovac i Obrenovac);

4.2 veci gradski centri - (4) - sa razvijenijom strukturom delatnosti i kompleksnom strukturom usluga (Trstenik, Velika Plana, Aleksinac i Sjenica);

4.3 gradski centri - (23) - sa razvijenom strukturom usluga (Požega, Kuršumlija, Preševo, Bujanovac, Surdulica, Majdanpek, Ivanjica, Nova Varoš, Vrnjaska Banja, Kladovo, Veliko Gradište, Petrovac, Svilajnac, Lebane, Vlasotince, Tutin, Bajina Bašta, Sokobanja, Bela Palanka, Dimitrovgrad, Topola, Raška i Ub);

4.4 naselja koja ce se do 2010. godine oformiti kao mali gradovi.

Na teritoriji Kosova i Metohije pored Prištine, makroregionalnog centra, ce se, kao nastavak do sada ispoljenih procesa, razviti do 2010. godine sledeci nivoi gradskih centara: regionalni centri (4), subregionalni centri (1), veci gradski centri (4), gradski centri (5) i ostala gradska naselja:

1. regionalni centri - sa kompleksnom strukturom usluga i gravitacionom zonom koja pokriva naselja na teritoriji tri i više opština u kojoj opslužuju više od 150.000 stanovnika (Kosovska Mitrovica, Prizren, Pec i Gnjilane);

2. subregionalni centri sa gravitacionim zonom koja obuhvata mrežu naselja do tri opštine (Uroševac);

2.1 veci gradski centri - velicine oko 50.000 stanovnika (Đakovica, Orahovac, Podujevo, Vucitrn);

2.2 gradski centri - sa izraženom koncentracijom sekundarnih i tercijarno-kvartarnih delatnosti (Lipljan, Kacanic, Suva reka, Klina i Vitina);

2.3 naselja koja ce se do 2010. godine oformiti kao mali gradovi.

Osim navedenih kategorija naselja javljaju se i naselja sa specifičnim (specijalizovanim) funkcijama. Osnove za izdvajanje ovakvih naselja su: (a) da je centar podruca sa posebnim prirodnim vrednostima, društvenim, kulturnim, istorijskim, obrazovnim i drugim funkcijama, i/ili (b) da je središte funkcija od posebnog interesa za Republiku.

U prostornom modelu mreže naselja u Republici predviđaju se do 2010. godine sledeci vidovi i efekti uticaja procesa urbanizacije:

1. Beogradska aglomeracija ce jacati svoje funkcionalne veze sa centrima u okruženju, a narocito sa Pancevom, Starom i Novom Pazovom i dr.;

2. gradovi Vojvodine ce postici stabilnu funkcionalnu strukturu uz minimalan porast broja stanovnika i jacanje veza u okviru podsistema naselja;

3. nastavice se, uz izvesno usporavanje, intenzivan rast centara na teritoriji Kosova i Metohije uz brži rast malih gradova (oko 5.000 stanovnika);

4. procesi deagrarizacije nastavice se u zonama oko makroregionalnih i oko pojedinih regionalnih i subregionalnih centara;

5. naselja oko razvijenijih gradskih centara bice pod njihovim uticajem, zbog cega je neophodno celovito usmeravanje razvoja gradova sa naseljima u gravitacionoj zoni;

6. jacanje nerazvijenih opštinskih centara, sekundarnih centara i centara zajednica sela doprinece uskladenijem razvoju mreže naselja na teritoriji opština; dnevne migracije zaposlenih, a pre svega korisnika usluga u gradovima, i dalje ce biti izražene.

Proces širenja gradova i njihovih prigradskih naselja, koji je snažno i spontano ispoljen u proteklom periodu, u narednom periodu je neophodno planski usmeravati i usporiti. Planira se kod blisko lociranih gradova izraženija tendencija u funkcijskom i prostornom povezivanju (Smederevo-Mala Krsna-Požarevac-Kostolac, Jagodina-Cuprija-Paracin, Smederevska Palanka-Velika Plana, Cacak-Kraljevo-Trstenik).

Treba ocekivati jacanje uloge povoljnog geografskog položaja kao potencijala/faktora razvoja, za nekoliko gradova u pograničnoj zoni prema Madarskoj i Rumuniji (Subotica, Vršac, Kikinda, Kladovo), Bugarskoj (Zajecar, Negotin, Pirot) i prema Albaniji (Prizren).

2.3. Funkcionalna podruca (Referalna karta II)

Prostorno-funkcionalna organizacija Republike uradna je sa ciljem da se obezbedi (a) racionalizacija upravljanja i efikasnije obavljanje poslova iz domena svakodnevnih potreba gradana; (b) organizacija javnih službi uskladenija sa potrebama, mogucnostima i interesima lokalnih zajednica; i (v) efikasnije koordiniranje aktivnosti i programa lokalnih zajednica. Prostor Republike, u skladu sa utvrđenim kriterijumima, organizuje se u okviru 34 funkcionalna podruca (sa regionalnim ili centrom višeg reda kao centrom datog podruca) kako je dato u tabeli III-7:

Tabela III-7 Funkcionalna područja regionalnih sistema naselja

	Br. stanovika	Učešće	Br. stanovika	Učešće	Br. stanovika	Učešće
	1991. godine		2001. godine		2011. godine	
1. BEOGRAD	1.602.226	16,41%	1.683.100	16,69%	1.729.700	16,47%
2. ZAJECAR Boljevac, Zajecar, Knjaževac, Sokobanja	158.131	1,62%	143.600	1,42%	141.300	1,35%
3. BOR Negotin, Kladovo, Bor, Majdanpek	178.718	1,83%	174.700	1,73%	179.800	1,71%
4. VRANJE Bosilegrad, Bujanovac, Vladicin Han, Vranje, Preševo, Surdulica, Trgovište	243.529	2,49%	250.500	2,48%	256.900	2,45%
5. LESKOVAC Bojnik, Vlasotince, Lebane, Leskovac, Medveda, Crna Trava	255.011	2,61%	248.400	2,46%	244.500	2,33%
6. KRALJEVO Vrnjaska Banja, Kraljevo, Raška	180.394	1,85%	182.100	1,81%	186.400	1,77%
7. KRUŠEVAC Aleksandrovac, Brus, Varvarin, Kruševac, Trstenik, Cicevac	283.108	2,90%	277.100	2,75%	277.700	2,64%
8. CACAK Gornji Milanovac, Lucani, Cacak, Ivanjica	230.748	2,36%	227.800	2,26%	230.200	2,19%
9. NIŠ Aleksinac, Gadžin Han, Doljevac, Merošina, Niš, Ražanj, Svrlijig	396.043	4,06%	389.900	3,87%	385.400	3,67%
10. PIROT Babušnica, Bela Palanka, Dimitrovgrad, Pirot	116.926	1,20%	104.100	1,03%	98.500	0,94%
11. PROKUPLJE Blace, Žitorada, Kuršumlja, Prokuplje	111.813	1,15%	102.800	1,02%	97.100	0,92%
12. VALJEVO Valjevo, Lajkovac, LJig, Mionica, Osecina, Ub	200.560	2,05%	193.500	1,92%	191.200	1,82%
13. LOZNICA Krupanj, Loznica, LJubovija, Mali Zvornik	141.174	1,45%	140.300	1,39%	141.300	1,35%
14. ŠABAC Bogatic, Vladimirci, Koceljeva, Šabac	198.470	2,03%	197.300	1,96%	196.200	1,87%
15. POŽAREVAC Veliko Gradište, Golubac, Žabari, Žagubica, Kucevo, Malo Crnice, Petrovac, Požarevac	253.492	2,60%	242.800	2,41%	236.000	2,25%
16. SMEDEREVO Velika Plana, Smederevo, Smederevska Palanka	226.589	2,32%	229.700	2,28%	236.100	2,25%
17. NOVI PAZAR Novi Pazar, Sjenica, Tutin	153.561	1,57%	163.800	1,62%	172.200	1,64%
18. UŽICE Arijlje, Bajina Bašta, Kosjerić, Požega, Užice, Cajetina	197.857	2,03%	196.400	1,95%	197.200	1,88%
19. PRIJEPOLJE Nova Varoš, Priboj, Prijepolje	104.288	1,07%	100.700	1,00%	100.700	0,96%
20. KRAGUJEVAC Arandelovac, Batocina, Knic, Kragujevac, Raca, Topola, Lapovo	312.160	3,20%	318.300	3,16%	320.300	3,05%
21. JAGODINA-CUPRIJA-PARACIN Despotovac, Paracin, Rekovac, Jagodina, Svilajnac, Cuprija	264.108	2,71%	255.900	2,54%	256.800	2,44%
22. NOVI SAD Bac, Backa Palanka, Backi Petrovac, Beocin, Becej, Vrbas, Žabalj, Novi Sad, Temerin, Indija, Titel, Stara Pazova, Irig, Srbobran	658.665	6,75%	660.100	6,54%	674.600	6,42%
23. KIKINDA Kikinda, Nova Crnja, Novi Kneževac, Coka	113.368	1,16%	106.100	1,05%	105.100	1,00%
24. ZRENJANIN Novi Becej, Žitište, Zrenjanin, Secanj	206.815	2,12%	199.300	1,98%	196.500	1,87%
25. PANCEVO Alibunar, Kovacica, Kovin, Opovo, Pancevo	231.912	2,38%	224.700	2,23%	225.800	2,15%
26. VRŠAC Bela Crkva, Vršac, Plandište	96.516	0,99%	91.400	0,91%	89.400	0,85%
27. SREMSKA MITROVICA Ruma, Pecinci, Sremska Mitrovica, Šid	196.809	2,02%	194.800	1,93%	196.300	1,87%
28. SUBOTICA Ada, Backa Topola, Kanjiža, Mali Idoš, Senta, Subotica	286.354	2,93%	273.900	2,72%	271.600	2,59%
29. SOMBOR Apatin, Kula, Sombor, Odžaci	215.916	2,21%	209.800	2,08%	211.200	2,01%
30. GNJILANE Gnjilane, Vitina, Kosovska Kamenica	213.117	2,18%	255.400	2,53%	295.000	2,81%
31. KOSOVSKA MITROVICA Vucitrm, Kosovska Mitrovica, Leposavic, Srbica, Zubin Potok, Zvecan	265.874	2,72%	305.500	3,03%	341.900	3,25%
32. PEC Istok, Klina, Pec, Decani, Đakovica	401.420	4,11%	477.200	4,73%	545.600	5,19%
33. PRIZREN Gora, Opolje*, Orahovac, Prizren, Suva Reka, Štrpce	377.138	3,86%	428.100	4,24%	508.500	4,84%
34. PRIŠTINA Glogovac, Lipljan, Podujevo, Priština, Obilic, Kosovo Polje, Novo Brdo, Mališevo**, Kacanik, Uroševac, Štimlje	710.478	7,28%	837.700	8,30%	967.700	9,21%
REPUBLIKA	9.761.427	100,00%	10.086.800	100,00%	10.504.700	100,00%
Vojvodina	2.006.355	20,55%	1.960.100	19,43%	1.970.500	18,76%
središnja Srbija	5.808.906	59,51%	5.822.800	57,73%	5.875.500	55,93%
Kosovo i Metohija	1.946.166	19,94%	2.303.900	22,84%	2.658.700	25,31%

* Opština pripojena Prizrenu, ** Opština ukinuta posle Popisa stanovništva 1991. godine

3. RAZVOJ I UREĐENJE SEOSKIH PODRUČJA

3.1. Ciljevi

- (1) stvaranje društveno-ekonomskih i tržišnih uslova za ubrzani ekonomski i socijalni razvoj sela;
- (2) zaustavljanje depopulacije i pogoršanja demografske i socijalne strukture seoskih područja;
- (3) aktiviranje lokalnih potencijala i podizanje motivacije seoskog stanovništva da razvija i uređuje seosko područje kao dugoročnu perspektivu i izbor za život i privređivanje;
- (4) poboljšanje komunalnog i socijalnog standarda i kvaliteta življenja na selu;
- (5) obezbeđivanje ekonomske i socijalne sigurnosti seoskih domaćinstava;
- (6) očuvanje i unapređenje ekoloških, kulturoloških i drugih vrednosti u seoskim naseljima.

3.2. Konceptija razvoja sela

Prva pretpostavka za oživljavanje sela i njegovu kvalitativnu transformaciju je sprovođenje koordiniranih aktivnosti koje obuhvataju: (a) institucionalnu i organizacionu podršku, (b) efikasno fizičko i komunikaciono povezivanje seoskih naselja u mrežu naselja i (v) povezivanje seoskog stanovništva i organizacija sa državnim službama i tržišnim subjektima, posebno na planu uslova privređivanja, razmene, zadovoljavanja potreba i podizanja nivoa kvaliteta življenja na selu.

Konceptija razvoja sela i unapređenja kvaliteta življenja u seoskim područjima polazi od nacela višefunkcionalnog/integralnog razvoja seoskog područja. Ova konceptija pretpostavlja uspostavljanje odgovarajućeg stepena koordinacije i kombinovanog razvoja poljoprivrede i drugih privrednih, uslužnih i posredničkih delatnosti, od malih industrijskih pogona, zanatstva, trgovine, servisnih i finansijskih usluga, do turizma i domaće radinosti, kao i aktiviranje i optimalno korišćenje proizvodnog potencijala poljoprivrede i drugih privrednih i uslužnih delatnosti radi potpunijeg zapošljavanja na selu i delom za amortizovanje gradske nezaposlenosti.

Operacionalizacija ovakve konceptije razvoja sela obuhvata pet nivoa:

1. integrisanje sela u socijalni, privredni i kulturni razvoj;
2. diferenciranje socio-ekonomskog i prostornog razvoja seoskih područja prema regionalnim i lokalnim posebnostima;

3. povezivanje sela u sistem naselja i komunikacija sa centrima višeg reda;
4. integrisani razvoj i uređenje sela i atara;
5. aktiviranje lokalnih razvojnih potencijala seoskog područja zasnovanih na domaćinstvu/gazdinstvu kao osnovnoj proizvodnoj i socio-kulturnoj kategoriji na selu.

1. Prioritet u razvoju seoskih područja ima stvaranje takvih uslova razvoja koji će aktivirati potencijale sela i motivisati stanovništvo na povećanje kvaliteta življenja u seoskom području. To podrazumeva stvaranje seoske tržišne privrede u kojoj vodeću ulogu imaju domaćinstva sposobna da obezbede akumulaciju za reprodukciju i povećanje proizvodnih aktivnosti, kao i za unapređivanje uslova života na selu.

Uloga države u razvoju sela mora da bude podsticuća i selektivna, a naročito u: (a) menjanju vrednosne percepcije sela i seljaštva radi otklanjanja dosadašnje socijalne degradiranosti seljaštva i poljoprivrede kao zanimanja; (b) izgradnji puteva i ostale naseljske infrastrukture, radi kvalitetnijeg zadovoljavanja osnovnih proizvodnih i životnih potreba seoskog stanovništva; (v) podizanju nivoa usluga javnih službi i servisa i njihove dostupnosti za stanovništvo u seoskim područjima; (g) stručnoj pomoći domaćinstvima, zadrugama i ostalim akterima u poljoprivredi; (d) u uvažavanju specifičnosti agrarnog sektora sela, u fiskalnoj, kreditnoj i investicionoj politici, kao i u politici cena osnovnih poljoprivrednih proizvoda.

2. Seoska područja u Republici odlikuju se visokim stepenom izdiferenciranosti u pogledu: prirodnih, infrastrukturnih i drugih uslova za poljoprivrednu proizvodnju i razvoj drugih privrednih aktivnosti, blizine tržišta i uslova za tržišni plasman proizvoda, kao i u pogledu veličine i morfologije naselja. Ova izdiferenciranost pokazuje se i na planu socijalnog razvoja, demografskih karakteristika, kulturoloških osobenosti, odnosa prema tradiciji, modernizaciji itsl. To se sve odražava na efikasnost privređivanja i kvalitet življenja. Stoga pojedina područja imaju specifične razvojne probleme i njih treba rešavati u okviru regionalno specifikiranih razvojnih programa, planova i projekata.

U tabeli III-8 - Tipologija seoskih područja, globalno su sagledani osnovni tipovi seoskih područja u Republici, sa kriterijumima izdvajanja, identifikacijom osnovnih uzroka koji su generirali date razvojne karakteristike/probleme, kao i sa naznakom upozorenja i prioriteta mera koje bi trebalo uvažavati u razvojnim programima i planovima za ova područja.

Tabela III-8 Tipologija seoskih područja - globalna socio-ekonomska i prostorna diferencijacija

Vrsta područja *		Kriterijumi izdvajanja / karakteristike	Uzroci - prethodna identifikacija	Upozorenja, prioritetne mere
I	Vitalna sela u razvijenim područjima	Nadprosečna dinamika ukupnog ekonomskog razvoja. Dobra infrastrukturna opremljenost sela. Povoljni prirodni, strukturni i drugi uslovi razvoja poljoprivrede. Razvijena agrotehnika i stručna osposobljenost proizvođača. Stabilna seoska populacija.	Povoljne startne pozicije / naslede prošlosti. Uvažavanje specifičnosti poljoprivrede pri razrešavanju razvojno - prostornih konflikata.	Pracenje socio-ekonomskih kretanja na selu radi blagovremenog zaustavljanja negativnih tendencija
II	Stabilna seoska područja	Povoljni prirodni uslovi za razvoj poljoprivrede. Prosečni nivo ekonomske razvijenosti. Stagnantne socio-ekonomske tendencije.	Nema većih i brojnijih konflikata u razvoju, tako da njihovo razrešavanje ne izaziva ozbiljnije probleme.	Prvi signal degradacije su negativni demografski trendovi
III	Područja sa niskom efikasnošću poljoprivrede	Kompleks proizvodnih karakteristika: - Slaba prirodna plodnost zemljišta. - Nizak stepen robnosti proizvodnje. - Neadekvatno korišćenje prirodnih uslova.	Prostorno izdiferencirani uzroci - različiti od područja do područja: - Usitnjenost poseda i parcela. - Niska nastanjenost / nepovoljna agrarna struktura. - Nepovoljni prirodni uslovi. - Niska produktivnost rada. - Nerazvijena nfrastuktura.	Regionalno izdiferencirane mere agrarne i dr. politike u skladu sa ciljevima regionalnog razvoja Republike u celini
IV	Područja siromaštva	Statistički pokazatelji životnog standarda: - Ispod prosečnog nivoa. - Ispod nivoa socijalnog minimuma.	Politika investicionih ulaganja. Socio-ekonomska deprivacija.	Selektivne mere za podsticanje privrednog i socijalnog razvoja i obnove .
V	Područja depopulacije sela	Negativni saldo migracije i dr. negativni demografski pokazatelji u dužem periodu.	Zapostavljenost poljoprivrede, sela i seljaštva: - Nizak prirodni priraštaj. - Ambivalentna politika prema seljaku. - Osećaj nesigurnosti svojine i profesije. - Gubljenje emocionalne vezanosti za gazdinstvo.	Jacanje ekonomske i psiho-socijalne motivacije za život na selu i rad u poljoprivredi i drugim delatnostima.
VI	Područja narušene ekološke ravnoteže	Snažna zagađenost/uništenost jedne komponente, odnosno slabiji stepen zagađenosti više komponenti životne sredine.	Nepostojanje ili neadekvatno regulisanje ekoloških režima. Odsustvo ekološke kalkulacije.	Primena principa: "zagadivac plaća zagađenje".
VII	Područja sa posebnim zdravstvenim problemima stanovništva	Uceсталost oboljenja. Razvijenost/opremljenost zdravstvene službe	Zagadivaci životne sredine, kvalitet ishrane, endemski faktori, uslovi rada i života.	Zdravstvena prevencija i prosvetavanje
VIII	Rubna područja industrijskih kompleksa i gradova	Svi pokazatelji opšteg ekonomskog razvoja i pojavnici prostorno - funkcionalnih poremećaja, izazvanih industrijalizacijom i urbanizacijom.	"Hiperindustrijalizacija" i pogrešna urbanizacija pod pritiskom regionalnih grupa/centara: - Jednosmerna industrijalizacija, funkcionalna monostruktura. - Neregulisani ekološki režimi. - Jednostran račun efikasnosti privredivanja.	Zaštita, uredjenje i rekultivacija poljoprivrednog i šumskog zemljišta.
IX	Planinska, prigranična i druga periferna područja	- Geografski položaj. - Slabi prirodni potencijali za poljoprivredu i neke druge aktivnosti. - Pokazatelji neefikasnosti privredivanja i niske ekonomske efektivnosti investicija. - Potencijali za razvoj turizma i integraciju komplementarnih aktivnosti u turističku ponudu.	Neadekvatna socio-ekonomska politika države i pojedinih regiona - diskriminacija, odnosno parcijalno sagledavanje razvojnih problema perifernih područja.	Radikalne mere populacione i socio-ekonomske politike, izgradnja infrastrukture, kolonizacija, razvoj turizma.
X	Sela Kosova i Metohije kao multiproblemsko područje	- Smanjena efikasnost privredivanja. - Ekološka ugroženost. - Dekapitalizacija osnovnih sredstava. - Demografska presija na poljoprivredno zemljište. - Neracionalno korišćenje prirodnih resursa.	Kumuliranje pogrešnih sistemsko-politickih rešenja iz minulog perioda. Nedostatak informacija o socio-ekonomskim kretanjima. Teškoće uspostavljanja dijaloga i animiranja stanovništva za uključivanje u rešavanje lokalnih razvojnih problema.	Preusmeravanje tradicionalnih obrazaca ponašanja i vrednosti lokalnog stanovništva i stimulisanje modernizacijskih procesa.

* U mnoštvu slučajeva prisutno je preklapanje razvojnih obeležja pojedinih područja .

3. Osnovni preduslov za efikasno sprovođenje različitih politika i mera na nivou državnih/regionalnih aktivnosti, na jednoj strani, i aktiviranja i razvoja lokalnih potencijala sela, na drugoj strani, jeste u smanjivanju/ukidanju sistematske i kontinuirane komunikacione/fizicke izolovanosti sela u odnosu na grad.

Uslov za ovo je bolje saobraćajno i komunikaciono povezivanje sela sa urbanim područjima u celini, a naročito sa gradovima. Pored razvoja fizicke osnove (mreža lokalnih saobraćajnica, efikasan i uredan javni međunaseljski saobraćaj, PTT i druge telekomunikacione veze), neophodno je otkloniti inertnost javnih i državnih službi, privrednih i posredničkih

aktera prema seoskom stanovništvu. Nacin rada ovih službi mora se prilagoditi osobenostima i potrebama seoskog stanovništva, kako u organizacionom pogledu tako i u pogledu posebnih vrsta aktivnosti i usluga, koje se javljaju u ovim sredinama, s obzirom na njegova demografska, socijalna i druga obeležja i uslove rada (disperzija naseljenosti, specificne potrebe i nacin rada, razliciti dnevni i sezonski ritmovi).

Unapredjenje nerazvijenih opštinskih centara, sekundarnih centara na nivou opštine, kao i razvoj zajednica sela, predstavljace meru protivteže prenaplašenoj koncentraciji stanovništva u razvijenim opštinskim centrima, koncentraciji privrednih aktivnosti i narocito javnih službi u ovim centrima, u odnosu na periferna podrucja opštine. Osnovni pravci razvoja u tom smislu su:

1. selektivna dislokacija i razvoj državnih i javnih službi u nerazvijenim opštinskim i sekundarnim centrima kao i u centrima zajednice sela, posebno onih od interesa za kvalitetno zadovoljavanje svakodnevnih potreba gradana;
2. razvoj putne mreže i saobraćajno povezivanje sekundarnih centara i centara zajednica sela sa naseljima u gravitacionom podrucju, te povezivanje sekundarnih centara sa opštinskim centrom;
3. stvaranje povoljnih uslova za podizanje/izgradnju novih pogona u nerazvijenim opštinskim centrima, sekundarnim centrima i centrima zajednice sela i otvaranja radnih mesta za zapošljavanje radne snage, posebno mladih ljudi, a u tome narocito ženske radne snage.

Centar zajednice sela treba planirati tako da pokriva gravitaciono podrucje između 3-10 hiljada stanovnika. Kod sela razbijenog i polurazbijenog tipa, osnovne funkcije kolektivnog standarda obezbedice se u selima sa seoskim centrom (na prostornoj sredokraci zaseoka, uz njihovo saobraćajno povezivanje) kojima ce gravitirati 1.000-3.000 stanovnika. Mala sela ispod 300 stanovnika bice sacuvana od gašenja državnim stimulisanjem na strateškim lokacijama od znacaja za bezbednost zemlje, a na podrucjima posebnih prirodnih resursa (u turizmu, rudarstvu, vodoprivredi i dr.) održavace se zavisno od tržišnih uslova. Programe razvoja i unapredivanja sekundarnih opštinskih centara, centara zajednice sela i sela sa seoskim centrom raditi u okviru regionalnih prostornih planova, urbanistickih planova i specijalizovanih programa.

4. Razvoj i uredjenje sela treba tretirati integralno sa organizacijom i uredjenjem seoskog atara kao prostora neposrednih razvojnih uslova i resursa seoskog naselja. Ovo je posebno važno zbog očekivanih promena u privrednoj strukturi sela i razvoja nepoljoprivrednih aktivnosti, pri cemu ne bi smeo da se ugrozi poljoprivredni potencijal sela. Zbog toga je neophodno: (a) dati prioritet konsolidaciji i ukрупnjavanju radno sposobnih porodicnih gazdinstava, koja su trajno orijentisana na bavljenje poljoprivrednom proizvodnjom; (b) uskladivati strukturu proizvodnje sa tržišnim zahtevima, prirodnim uslovima, radnim potencijalom sela, raspoloživom mehanizacijom i dr.; (v) zaštititi poljoprivredno zemljište od negativnih uticaja drugih privrednih i neprivrednih aktivnosti koje ce se razvijati na selu; (g) podizati polifunkcionalnost sela i naseljski standard (kulturni, komunalni, rekreativni, socijalni itsl.).

5. Poljoprivredno domacinstvo/gazdinstvo ce zadržati svoju bazicnu funkciju u ekonomskoj i socijalnoj reprodukciji

sela. U narednom periodu na formiranje tržišne ponude poljoprivrednih prehrambenih i drugih proizvoda dominantan uticaj ce imati sledece grupe - tipovi poljoprivrednih gazdinstava:

1. sitna gazdinstva, koja su usmerena na intenzivnu proizvodnju povrca, voca, grožđa, specijalnih kultura, male stocarske farme, pcelarstvo i dr.;
2. srednja gazdinstva (5-10 ha) imaju uslove za ekonomski prosperitet, ukoliko napuste dosadašnju svaštarsku proizvodnju i postignu bitan napredak u modernizaciji gazdinstava; pored relativno velikih investicionih ulaganja i odgovarajuće podrške merama kreditne politike, to zahteva i stabilizaciju uslova privredivanja;
3. pod pretpostavkom nastavljanja socio-ekonomske diferencijacije i polarizacije na selu, bio bi povecan broj krupnih gazdinstava (preko 10 ha obradive površine); ova gazdinstva bi trebalo postepeno da prerastu u osnovnog nosioca moderne tržišne proizvodnje na selu; povecavanje broja ovih gazdinstava je narocito znacajno za ostvarivanje odgovarajućih pariteta poljoprivrednih dohodaka, uz istovremeno snižavanje troškova poljoprivredne proizvodnje i obezbedenje dovoljne kolicine hrane i drugih poljoprivrednih proizvoda za domace potrošace i za izvoz.

U planinskim i pasivnijim brdskim podrucjima sa znatno slabijim poljoprivrednim potencijalima mora se racunati najmanje sa duplo vecim minimalnim posedom za svaki tip, kao i sa drugacijim sadržajem i strukturom poljoprivrede, koja ce na podrucjima posebne namene (turisticke i dr.) od vodeće biti transformisana u komplementarnu delatnost (zajedno sa šumarstvom, zanatstvom i dr.)

Grupacija domacinstava sa mešovitim prihodima predstavljace i dalje dominantnu kategoriju u socio-ekonomskoj strukturi sela, pri cemu treba podsticati vecu orijentaciju clanova ovih domacinstava na zapošljavanje van poljoprivrede, ali na seoskom podrucju, da bi se smanjio pritisak na gradove u pogledu traženja zaposlenja, smanjivanja pritiska na stanovanje, komunalne fondove, javne službe i dr., na jednoj strani, kao i zbog povecanja raznovrsnosti strukture aktivnosti u selima, na drugoj strani.

Uvodenje tržišnih principa u privredivanju doprinece jakanju procesa socijalne i ekonomske diferencijacije seoskih domacinstava. U tom kontekstu neophodno je jacati socijalnu politiku na selu, pri cemu isti tretman mora da imaju siromašne društvene grupe u seoskim i gradskim naseljima, da bi se neutralisao ovaj razlog migracija selo - grad.

Za oživljavanje sela i ubrzani razvoj seoskih podrucja neophodno je formiranje fondova za sufinansiranje/inicijalno finansiranje/kreditiranje seoskih zajednica za investicije od narocitog znacaja za brži i kvalitetniji razvoj sela i podizanje motivacije njegovih žitelja za investiranje u gazdinstvo i zajednicki standard, kao dugorocnu perspektivu života domacinstva i naslednika u seoskom naselju.

U tom smislu posebno ce se stimulisati:

1. proizvodna i saobraćajna infrastruktura:
 - (a) izgradnja sistema za navodnjavanje/odvodnjavanje;
 - (b) organizovanje sistema za tehnicko uredjenje zemljišta;
 - (v) izgradnja lokalnih saobraćajnica;
 - (g) uspostavljanje kvalitetnog/ažurnog/dobro organizovanog međunaseljskog javnog saobraćaja;

- (d) investicije u telekomunikacione i informaticke sisteme i veze.

Tehnicka infrastruktura seoskih naselja planira se na osnovu regionalno utvrđenih/definiranih standarda i programa. Finansiranje lokalne/naseljske infrastrukture naslanja se na kombinovanje lokalnih sredstava (tradicionalni oblici samopomoci, samodoprinos, moba) i finansijske podrške na regionalnom/nacionalnom nivou. U finansiranju saobracajne i druge infrastrukture od znacaja za medunaseljsku komunikaciju, neophodna je u pocetnoj fazi znatnija podrška iz budžeta ili namenskih fondova Republike.

2. usluge:

- (a) formiranje sabirno-distributivnih centara;
- (b) otvaranje servisa za opravku poljoprivredne mehanizacije i nabavku rezervnih delova;
- (v) organizovanje agroveterinarskih ustanova (veterinarske službe, strucne savetodavne poljoprivredne službe itsl.);
- (v) edukacija i kursevi za proizvodnju zdravstveno bezbedne hrane;
- (g) stimulisanje privatne inicijative u sektoru javnih službi, posebno usluga kao što su veterinarske stanice, poljoprivredne apoteke i dr.

Uz navedene usluge, neophodno je organizovanje efikasnih strucnih službi i tehnicke pomoci seoskim gazdinstvima za unapredenje poljoprivredne proizvodnje, stocarstva, upotrebe hemijskih, bioloških i drugih sredstava, prerade hrane i dr. U tome, posebno treba podsticati obnavljanje nekih starih/napuštenih proizvodnji (lan, konoplja, svilena buba), proizvodnju autohtonih vrsta voca (jabuka, trešnja, šljiva) koje ne zahtevaju intenzivnu upotrebu hemijskih sredstava, preradu mleka, tradicionalne i regionalno-specificne nacine proizvodnje (salaši, bacišta i dr.), programe pripreme i sušenja voca, sakupljanje šumskih plodova, lekovitog i aromaticnog bilja, obnovu etnozanata i dr. Razrada odgovarajucih razvojnih programa treba obavezno da obuhvati ispitivanje tržišta i unapredenje marketinga.

4. ORGANIZACIJA JAVNIH SLUŽBI U SISTEMU NASELJA

4.1. Ciljevi

Ciljevi razvoja i organizacije javnih službi sa stanovništa racionalne organizacije i korišćenja prostora su:

- (1) promene u organizaciji rada javnih službi i prilagodavanje potrebama i osobnostima lokalnih zajednica, uvođenje komplementarnih i pratećih aktivnosti, veka upotreba savremenih informatickih i drugih komunikacionih sredstava, sa ciljem da se poveca dostupnost javnih službi i ustanova za gradane, a posebno za one iz udaljenijih zona i naselja;
- (2) smanjenje onih razlika u kvalitetu življenja u naseljima razlicitog tipa, koje dovode u izrazito nejednak položaj decu i omladinu i njihove polazne pozicije i izgleda za socijalno napredovanje (uslovi socijalizacije, kvalitet obrazovanja, dostupnost škola s obzirom na kvalitet, vrstu obrazovanja i sl.);

3. seoske zadruge:

- (a) podsticanje organizovanja seoskih zadruga kao tradicionalnog oblika privrednog samoorganizovanja seljaka, bilo kao mono- ili polifunkcionalnih asocijacija (zemljoradnicke, štedno-kreditne, nabavno-prodajne i dr.);

4. zdravstvo i socijalna zaštita:

- (a) prilagodavanje rada zdravstvenih službi specificnim uslovima i zahtevima seoskih podrucja (mobilne zdravstvene službe itsl.);
- (b) formiranje osnovnih ustanova i službi za zbrinjavanje dece, starih i nemocnih lica;

5. obrazovanje:

- (a) podrška razvoju modela škole sa efektima tzv. integralnog obrazovanja, prilagodeno razvojnim interesima i ciljevima kvalitetnog preobražaja seoskog socijalnog, privrednog i kulturnog prostora, radi sticanja znanja i veština neophodnih mladim ljudima koji ostaju na ovom podrucju i cine osnovu njegove ukupne revitalizacije i obnove;
- (b) specijalizovani programi obrazovanja za omladinu koja ce nastaviti sa profesionalnim radom u poljoprivredi, kao i programi prekvalifikacije i dokvalifikacije poljoprivrednog stanovništva za druge, alternativne aktivnosti na selu, narocito ženske radne snage;
- (v) programi stipendiranja za specijalizovana zanimanja i znanja neophodna za rad na seoskom podrucju;

6. kultura, sport i rekreacija:

- (a) podsticanje posebnih programa u oblasti kulture, sporta i rekreacije sa težištem na podršci lokalnim kulturnim društvima i grupama;
- (b) razvijanje kulturnih ustanova na selu sa ciljem da se sacuvaju i razvijaju duhovne i materijalne vrednosti sela: etno-parkovi i kuce, zavicajni muzeji, biblioteke, letopisi sela, škole i dr.

- (3) prilagodavanje programa u oblasti javnih službi specificnim potrebama i obeležjima lokalnih zajednica;

- (4) povećavanje iskorišćenosti izgrađenih objekata za potrebe rada javnih službi: intenziviranjem korišćenja raspoloživog prostora u javnom sektoru (višenamensko korišćenje, promena namene slabo korišćenih objekata), poboljšanjem investicionog i tekućeg održavanja objekata.

4.2. Planiranje javnih službi u mreži naselja

Nacela planiranja javnih službi u mreži naselja su:

1. Preraspodelu i razvoj javnih službi u okviru funkcionalnog podrucja neophodno je zasnivati na privrednim, socijalnim, ekonomskim, demografskim, kulturnim i drugim bitnim obeležjima i potencijalima pojedinih naselja i teritorijalnih celina i na tim osnovama zadovoljavati zahteve racionalne organizacije i kvalitetnih usluga. Motivi, interesi i investicioni kriterijumi privatnih investitora, te razlicitih fondacija, zadužbina i drugih neprofitnih asocijacija ce, pored

pomenutih, biti među bitnim kriterijumima za organizovanje javnih službi u pojedinim područjima.

2. Primena višestrukih kriterijuma u odlučivanju o organizaciji javnih službi: (a) demografska obeležja, (b) socio-ekonomska razvijenost i potencijali, (v) programi i aktivnosti lokalne zajednice, (g) velicina gravitacionog područja, (d) saobraćajni položaj i povezanost, (d) tradicija funkcija, (e) kulturna razvijenost i potencijali, (ž) zainteresovanost investitora i procena opravdanosti programa/investicija, (z) raspoloživi građevinski fondovi.

3. Povećanje dostupnosti javnih službi podrazumeva:

- (a) saobraćajnu dostupnost (odgovarajuća, naročito kapilarna putna mreža, organizovan sistem javnog gradskog i međunaseljskog prevoza, upotreba specijalizovanih autobusa kao što su dacki autobusi, subvencioniran prevoz za pojedine društvene grupe i dr.);
- (b) informatičku dostupnost odnosno korišćenje informatičko-telekomunikacionih sistema (telefon, telefaks, kompjuterizovani sistemi sa centralnim bazama i dr.), koji omogućavaju dnevne kontakte na velikim distancama, i time umanjuju neke od uzroka urbane koncentracije;
- (v) organizovanje pratećih i komplementarnih sadržaja uz pojedine delatnosti kao što su ucenički i studentski domovi, pansioni, stacionari, uceničke kuhinje i restorani i sl.;
- (g) prilagodavanje radnog vremena i načina rada javnih službi potrebama građana;
- (d) razvoj teritorijalno mobilnih javnih službi radi pružanja usluga korisnicima u mestu stanovanja (aktivnosti predškolskih ustanova organizovanjem raznovrsnih delatnosti i usluga koje podrazumevaju "putujućeg vaspitaca", prevoz dece, kao i određene aktivnosti u specijalizovanim vozilima, pokretne biblioteke, mobilne ambulante i zdravstvene službe za preventivne zdravstvene usluge, redovne kontrole zdravstvenog stanja, stomatološke usluge, zdravstveno prosvetavanje stanovništva uz aktivno korišćenje specijalizovanih programa, video kasete, kursevi i sl.).

4. U seoskim područjima, naročito onim sa manjim gustinama naseljenosti, izolovanim, na većim udaljenostima od centara zajednice sela ili opštinskih centara, kao i u brdskim i planinskim zonama, neophodno je razvijati posebne programe prilagodene osobenostima tih područja, lokalnih zajednica i teritorijalnih grupa. To se posebno odnosi na različite programe društvene brige o deci, socijalne i zdravstvene zaštite starih lica, naročito u starackim i samackim domaćinstvima, kao i na programe usmerene ka poboljšanju uslova života i školovanja dece i mladih u tim područjima (poboljšanje kvaliteta osnovnog obrazovanja, programi specijalizovanog obrazovanja za one koji nameravaju da ostanu u seoskim područjima, programi stipendiranja prilagođeni razvojnim interesima i potencijalima područja itd.). Od posebne važnosti za razvoj odnosno revitalizaciju ovih područja su specijalizovani programi za poboljšanje kvaliteta svakodnevnog života žena. Takvi oblici pozitivne diskriminacije su neophodan uslov za zaustavljanje sadašnjih tendencija starenja i napuštanja ruralnih područja, te za njihovu demografsku, socijalnu i ekonomsku obnovu.

Preporuke za organizaciju javnih službi prema hijerarhijskom nivou naselja, su date u okviru tabele III-9, sa naznakom hijerarhijskog nivoa naselja i aktivnostima javnih službi, u skladu sa važećim grupama odnosno vrstama aktivnosti u okviru pojedinih službi.

Tabela III-9 Preporuke za organizaciju javnih službi prema hijerarhijskom nivou naselja

	repu- blički	makrore- gionalni	regiona-lni	subregi- onalni	opš-tinski	naselje - loka- lna zaje- dnica	Naselja sa specifi- cnim fu-nkcijama	Udalje-nost od mesta sta-novanja
I - Socijalna zaštita i predškolsko vaspitanje i obrazovanje								
A - Socijalna zaštita								
1. Domovi za smeštaj dece bez roditeljskog staranja			H (*)		(H) (*)		(H)	
2. Domovi za lica sa funkcionalnim i mentalnim smetnjama			H (*)		(H) (*)		(H)	
3. Centri (kompleksi) za stare			H (*)		(H) (*)	(H)	(H)	
4. Centri za socijalni rad					H			
B-5. - Predškolsko vaspitanje i obrazovanje						H	H	600 - - 1000 m
II - Obrazovanje								
1. Osnovno obrazovanje ⁺ - I-IV razred					H	HH	HH	1500 m?
- V - VIII razred ⁺					H	HH	HH	2500 m
2. Srednje obrazovanje ⁺				H(K) (*)	(H)(K)(*)		(H) (K)	
3. Više i visoko obrazovanje	H (H) K	H (H) (K)	(H)(K) (*)	(H) K (*)	(H)(K)(*)		(H) (K)	
4. Ucenicki i studentski domovi	H	H	H	H			ako se organi- zuje fakultet ili viša škola	
III - Zdravstvena zaštita								
1. Ambulanta, zdravstvena stanica, mobilna zdravstvena služba						H	H	
2. Dom zdravlja					H	HH	H	
3. (opšta) bolnica				H (*)	(H) (*)		(H)	
4. Specijalne (specijalizovane) bolnice, zavodi i instituti	H (*)	H (*)	H (*)				(H)	
5. Klinicki i univerzitetski centri	H	H	(H)				(H)	
6. Zavodi za zdravstvenu zaštitu	H	H	H	H			(H)	
7. Centri za rehabilitaciju i specijalizovana lečenja	H (*)	H (*)	(H) (*)	(H) (*)	(H) (*)		(H)	
8. Dispanzeri medicine rada				(H)	(H)			
9. Apoteke ⁺					H	(H)	(H)	
10. Veterinarska stanica ⁺				H (*)	(H)		(H)	

nastavak **tabele III-9**

	repu- bli-cki	makrore- gionalni	regi- onalni	subregio- nalni	opš-tinski	naselje - lokalna zajednica	Naselja sa specifi- cnim fun- kcijama	Udalje- nost od mesta sta- novanja
IV - Kultura*								
1. Biblioteke	H	H	H	H	H	H	H	
2. Muzeji	H	H	H	(H)	(H)	(H)	(H)	
3. Arhivi	H	H	H	(H)			(H)	
4. Galerije i izložbeni prostori	H	H	H	(H)	(H)	(H)	(H)	
5. Scensko-muzicke delatnosti	H	H	H	(H)	(H)	(H)	(H)	
6. Zavodi za zaštitu spomenika kulture	H	H	H				(H)	
7. Domovi kulture					H	(H)	(H)	
8. Dom omladine i pionira					H	(H)	(H)	
9. Narodni univerzitet					H		(H)	
V - Informatička delatnost i komunikacije	H	H	H	H	H	(H)	(H)	
VI - Fizička kultura								
1. Otvoreni, uredeni prostori pogodni za različite vrste sportskih aktivnosti, sa minimalnim zahtevima u pogledu održavanja (trim staze, obale reka i jezera i sl.)	H	H	H	H	H	H	(H)	
2. Otvoreni, uredeni prostori pogodni za različite vrste sportskih aktivnosti, sa urednim sanitarnim prostorijama, režimom korišćenja itd.	H	H	H	H	H	H	(H)	
3. Pokriveni objekti fizicke kulture sa odgo-varajucim sanitarnim i ostalim pratecim prostorijama, režimom korišćenja, održavanja, i sl. (bazeni, teniska, košarkaška, odbojkaška i sl. igrališta, vežbaonice i sale za gimnastiku)	H	H	H	H	H	(H)	(H)	
4. Manji sportski-rekreativni centri multinamenskog karaktera	(H)	(H)	H	(H)	(H)	(H)	(H)	
5. Sportsko-rekreativni centri koji zadovoljavaju standarde za savezna i međudržavna takmicenja	(H)	(H)	(H)	(H)			(H)	
6. Sportsko-rekreativni centri koji zadovoljavaju kriterijume za međunarodna takmicenja	(H)	(H)	(H)				(H)	

OBJAŠNJENJE ZNAKOVA:

H - nužno;

HH - ako se ne može organizovati u naselju, jer za to ne postoje potrebni uslovi (potencijalni broj korisnika, građevinski fondovi i sl.), obavezno je obezbediti organizovani prevoz do susednog mesta u kome sadržaj postoji (školski autobusi, javni prevoz i sl.);

(H) - moguće ako postoji interes i ekonomska osnova za organizovanje sadržaja, bilo u okviru javnog ili privatnog sektora vlasništva;

(K) - obaveza organizovanja komplementarnog - pratećeg sadržaja koji osigurava celovito zadovoljenje potreba: na primer, dacki ili studentski domovi, dacke ili studentske kuhinje i restorani, biblioteke sa citaonicom i prostorijama za učenje i sl.;

+ - definisan je najniži nivo obavezne organizacije sadržaja, a za nivoe iznad toga primena se podrazumeva;

(*) - u centru ili nekom drugom naselju na području teritorijalne celine.

5. RAZVOJ I RAZMEŠTAJ INDUSTRIJE

5.1. Ciljevi

Ciljevi razvoja i razmeštaja industrije sa stanovništa uredjenja, zaštite i korišćenja prostora su:

- (1) ravnomerniji teritorijalni razmeštaj kapaciteta, uz uskladjivanje sa regionalnom i urbanom inovativnom infrastrukturom i drugim ključnim faktorima razvoja;
- (2) nastavak intenzivnog industrijskog razvoja u gradovima/industrijskim centrima, kao osnovnim nosiocima teritorijalnog razvoja ove delatnosti;
- (3) destimulisanje i selektivnost u alokaciji pojedinih industrijskih grana u beogradskoj aglomeraciji, uz kvalitativno prestrukturiranje i usmeravanje manje efikasnih i lokaciono fleksibilnih grana u druga područja;
- (4) podsticanje selektivnog razvoja industrije u malim centrima, posebno na nedovoljno razvijenom području.

5.2. Usmeravanje razmeštaja industrije

(Referalna karta II)

Usmeravanje teritorijalnog razmeštaja novih industrijskih kapaciteta (razvojnih programa, projekata itsl.) zasniva se na sledecim kriterijumima:

1. teritorijalna optimizacija proizvodnih faktora;
2. interna i regionalna/društvena efikasnost i stepen zadovoljenja društvenih potreba;
3. uvažavanje pozitivnih trendova u postojećem razmeštaju industrije, potrebe zaokruživanja i/ili kompletiranja pojedinih industrijskih kompleksa (najpre onih krupnih, ali i drugih), nužnost većeg stepena saradnje između preduzeća i nastavljanje procesa usmeravanja malih pogona u okviru manjih industrijskih centara čija je proizvodnja tehnološki povezana sa vodećim industrijskim preduzećima - nosiocima razvoja iz razvijenih industrijskih/urbanih centara;
4. uvažavanje prostorne strukture lokacionih faktora, naročito visoko stručnog kadrovskog potencijala, regionalne i urbane inovativne infrastrukture, eksternih aglomeracionih ekonomija (uključujući lokacione i urbane) i ukupnog lokaciono-razvojnog potencijala i ograničenja pojedinih prostornih celina i industrijskih centara (aktiviranih i potencijalnih), kao i savremenih lokacionih zahteva nove industrije;
5. usmeravanje razmeštaja novih kapaciteta lokaciono manje fleksibilne industrije (tj. industrije sa velikim lokacionim i tehnološkim zahtevima) u područja i industrijske centre sa najvećim lokaciono-razvojnim potencijalom;
6. usmeravanje novih industrijskih aktivnosti u skladu sa potrebama, ograničenjima i mogućnostima zaštite životne sredine, na osnovama strategije tzv. održivog razvoja;
7. uvažavanje stvarnih troškova otvaranja radnih mesta, troškova naseljavanja i urbanizacije, troškova zaštite životne sredine, troškova infrastrukturnog opremanja i pripremanja građevinskog zemljišta, troškova komunikacija, troškova energije i troškova uklapanja u okolni prostor/okruženje; posebno pooštreni kriterijumi investiranja biće primenjivani za: (1) teritoriju Beograda, gde u prvom redu treba uzimati u obzir realne troškove otvaranja novih radnih mesta, ukupne naseljske troškove

smeštaja stanovništva i ekološke troškove; (2) područja sa najocuvanijom životnom sredinom, odnosno područja u kojima se nalaze zaštićena prirodna i kulturna dobra, u kojima će ekološki kapacitet prostora i potencijalni rizici biti primenjivani kao osnovni kriterijumi;

8. specifični geostrateški i geopolitički kriterijumi (za pogranične regione, depopulaciona područja itd.).

Planiranje razmeštaja industrije polazi od podele industrijskih aktivnosti na lokaciono nefleksibilne, lokaciono manje fleksibilne i lokaciono fleksibilne.

U lokaciono nefleksibilne industrije svrstavaju se grane/kompleksi sa krupnim prostornim i tehnološkim zahtevima i zahtevima u pogledu prisustva visokostručnog kadra i naučnoistraživačkih i razvojnih institucija i potencijalno veliki zagadivaci sredine, iz svih industrijskih sektora. Na teritoriji Republike je relativno mali broj lokaliteta zahtevanih karakteristika. Usmeravanje ovih industrija vezivace se za postojeće velike proizvodne kapacitete u industrijskim/gradskim centrima, kao i za sirovinška područja:

1. razvoj crne metalurgije i prerade gvožđa u Smederevu;
2. razvoj obojene metalurgije i prerade obojenih metala u Boru, Majdanpeku, Kosovskoj Mitrovici, Sevojnu, Jagodini i Podrinju;
3. razvoj energetike, proizvodnje i prerade uglja na području Obrenovac-Lazarevac, Kostolac-Požarevac, Kosovo Polje-Obilic-Priština, u ibarskom području i u drugim manjim područjima;
4. eksploatacija i prerada nemetala naročito u ibarsko-kopaonickom području, području Gornjeg Milanovca, Mladenovca, Arandelovca, Užica, Paracina, Panceva i dr.;
5. dalji razvoj bazne neorganske hemije naročito u Kruševcu, Prahovu, Novom Sadu, Šapcu, Cacku, Loznici, Lucanima i Kosovskoj Mitrovici;
6. bazna organska hemija (uključujući i proizvodnju i preradu nafte) naročito u Pancevu, Novom Sadu, Subotici, Beogradu, Kruševcu i drugim manjim centrima;
7. proizvodnja građevinskih materijala (teritorija Vojvodine i dr.).

U kategoriju lokaciono manje fleksibilnih industrija spadaju kapaciteti čiji lokacioni zahtevi mogu da budu zadovoljeni na većem broju lokaliteta. Lokaciono manje fleksibilne industrije pripadaju uglavnom propulzivnom industrijskom sektoru, odnosno granama - nosiocima tehničkog progressa i izvozne strategije. Usmeravanje novih proizvodnji/pogona iz ove kategorije vezivace se uglavnom za područja sa visokim lokaciono-razvojnim potencijalom i veće i srednje industrijske centre sa razvijenom industrijom iz istih grana (npr. mašinogradnja, proizvodnja saobraćajnih sredstava, proizvodnja električnih mašina i aparata, hemijska i prehrambena industrija). Njihov smeštaj moguće je vezivati i za razmeštaj kapaciteta primarne proizvodnje ili dobro komunikaciono povezana područja, a mogućan je i smeštaj malih pogona u nedovoljno razvijenom području.

U grupu lokaciono fleksibilnih industrija spadaju uglavnom mali kapaciteti tradicionalnog sektora (metaloprerađivačke delatnosti, elektronske, prehrambene, prerade hemijskih proizvoda, tekstilne, industrije kože i obuće, drvne i dr.), koje imaju manje lokacione zahteve. Teritorijalno usmeravanje novih proizvodnji/kapaciteta vezivace se za male

industrijske centre i naselja, posebno na nedovoljno razvijenom području.

Sa stanovišta lokacionih povoljnosti za razvoj većih industrijskih centara, složenih privredno-industrijskih, luko-industrijskih i slobodnih zona, najpovoljnije karakteristike imaju tereni u dolinama Dunava, Save, Velike, Zapadne i Južne Morave, Tise, Timoka, Drine, Lima, Sitnice, Ibra i Kolubare, kao i pojedini lokaliteti/centri specifičnih obeležja izvan ovog područja. Na ovom, za industriju lokaciono atraktivnom prostoru, prisutni su gradovi/centri i naselja različite veličine i razvojne snage, sa značajnim stvorenim resursima (proizvodnim fondovima, kadrom, infrastrukturom, tržištem, eksternim ekonomijama aglomeracije i dr.). Raznovrsnost u pogledu prisustva i kvaliteta pojedinih faktora omogućava razvoj složene industrijske strukture, specijalizaciju u proizvodnji, prostornu dezagregaciju proizvodnih kapaciteta u skladu sa lokacionim zahtevima pojedinih proizvodnji/grana i mogućnost međuteritorijalne proizvodne integracije i veza unutar republičkog prostora i sa međunarodnim okruženjem.

Sa stanovišta lokacione povoljnosti za smeštaj i razvoj određenih industrijskih kapaciteta, teritorija Republike je diferencirana na sledeći način:

1. najpovoljniji lokaciono-razvojni potencijal imaju priobalni pojas Dunava i Save i zone u dolinama drugih većih reka (Velike, Zapadne i Južne Morave, Tise, Timoka, Drine, Lima, Sitnice i Ibra);
2. lokaliteti vezani za pojedine veće industrijske/gradske centre, povoljnog saobraćajnog položaja i povezanosti i drugih komparativnih prednosti, ali uz izvesna ograničenja u pogledu snabdevanja vodom (nedovoljne količine, položaj u uzvodnim delovima sliva), odvođenja i tretmana otpadnih voda i uticaja na životnu sredinu; na ovim lokalitetima je moguć razvoj industrijske proizvodnje onih tehnoeкономskih karakteristika koje su uskladene sa prethodnim prostornim i ekološkim ograničenjima; ovakav lokacioni potencijal karakteriše područja industrijskih/gradskih centara - Kragujevac, Užice, Valjevo, Subotica, Sombor, Kikinda, Vrbas, Vršac, Priština, Gornji Milanovac, Vranje i dr.;
3. poljoprivredne zone kao sirovinška područja za agroindustriju: panonska i peripanonska zona (Vojvodina, Macva, Stig, Šumadija), kao i veće kotline (kosovska, metohijska, cacansko-kraljevačka, leskovačka i dr.);
4. zone sa povoljnim uslovima za razvoj pojedinih manjih kapaciteta uglavnom primarne industrijske prerade (npr. drvne i prehrambene, u brdskim i planinskim područjima);
5. zone sa povoljnim uslovima za razvoj ekstraktivne industrije i energetike (potesi: Bor-Majdanpek, Trepča-Kosovska Mitrovica, Lazarevac-Obrenovac, Kostolac-Požarevac, Obilic-Priština i Baljevac-Korlace-Raška-Kopaonik); lokacioni potencijal ovih područja zasniva se na bogatstvu u sirovinama i energentima, ali i na prisustvu različitih komparativnih prednosti (visoko-stručan kadrovski potencijal i naučno-istraživačke institucije, krupni proizvodni kapaciteti i infrastruktura, kao osnova za razvoj proizvodnje finalnih proizvoda, urbani centri i dr.), ali i na ograničenjima u razvoju (nedostatak vode, zagađivanje životne sredine, zaštita prirodnih i kulturnih dobara, nedostatak prostora za izgradnju većih industrijskih zona i dr.).

5.2.1. Razmeštaj industrije

Dugoročno, osnovna planska orijentacija u prostornoj organizaciji industrije u Republici zasniva se na modelu usmerenog policentričnog razvoja i razmeštaja aktivnosti. Policentrični razvoj podrazumeva proces usmeravanja budućih industrijskih kapaciteta/grana zasnovan na uvažavanju prostorne strukture lokacionih faktora, lokacionog razvojnog potencijala pojedinih područja, lokacionim zahtevima pojedinih industrija, kriterijumima teritorijalnog razmeštaja industrije i pozitivnim trendovima u postojećem razmeštaju industrije. Policentričnim razmeštajem i razvojem industrije treba postići:

1. postepenu izmenu hijerarhije pojedinih industrijskih centara;
2. izmenu značaja pojedinačnih industrijskih područja i postizanje novih funkcionalnih odnosa među njima;
3. intenzivniji razvoj manje razvijenih područja i postepeno formiranje novih industrijskih pojasa razvoja;
4. ukupno, prostorno decentralizovan i uravnoteženiji razvoj industrije.

Konceptija policentričnog razvoja (razmeštaja) industrije podrazumeva da su veliki i srednji industrijski/gradski centri osnovni nosioci teritorijalnog razvoja ove delatnosti u Republici, a srednji i mali gradovi i subopštinski centri nosioci industrijskog razvoja na nedovoljno razvijenom području. Pojasi potencijalnog industrijskog razvoja čine okosnicu privredne, infrastrukturne i socijalne integracije republičkog prostora i uklapanja Republike u međunarodno okruženje. Oni se najvećim delom poklapaju sa razmeštajem najznačajnijih lokaciono-razvojnih potencijala za smeštaj industrije, odnosno sa razmeštajem proizvodnih kapaciteta, proizvodnih snaga, privrednog, demografskog i kadrovskog potencijala, urbano-industrijskih centara, infrastrukture i izgrađenih socijalnih sadržaja, koji imaju značajne položajne, saobraćajne i druge komparativne prednosti za usmeravanje intenzivnijeg razvoja.

U prvoj fazi predloženi model razmeštaja ostvarivace se kroz svojevrsnu usmerenu koncentraciju industrije, čiji su ciljevi užii u odnosu na prvi koncept (tj. uz manje naglašavanje policentričnizma), i koji obuhvataju:

1. delimičnu demetropolizaciju, preusmeravanjem, kvalitativnim međusektorskim prestrukturiranjem i dislokacijom industrije u okviru postojećeg razmeštaja industrije; to podrazumeva selektivno usmeravanje alokacije ove delatnosti, kvalitativnim i strukturnim prilagodavanjem industrije u beogradskoj aglomeraciji i drugim područjima, u skladu sa lokaciono-razvojnim potencijalima;
2. prostorno uravnoteženiji regionalni razvoj;
3. intenziviranje pojedinih pojasa razvoja (u prvom redu Dunavsko-savskog), velikih, srednjih i malih industrijskih/gradskih centara;
4. selektivan razvoj srednje složenih i visokih tehnologija u beogradskoj aglomeraciji, kao i u pojedinim industrijskim centrima (Niš, Kruševac, Pancevo, Novi Sad, Trstenik, Kragujevac i Subotica).

U skladu sa mogućim kretanjima i tendencijama, konceptija policentričnog razvoja podrazumeva:

1. selektivno usmeravanje novih proizvodnih kapaciteta u industrijsko-gradske centre lokaciono atraktivnih pojasa industrijskog razvoja u Dunavsko-savskom području i dolinama Velike, Zapadne i Južne Morave;

2. usmeravanje nove industrije u industrijske/gradske centre izvan ovih pojava koji raspolažu značajnim komparativnim prednostima i lokaciono-razvojnim potencijalom, kao što su: Subotica, Kikinda, Priština, Zrenjanin, Valjevo, Loznica, Piroć, centri u okviru Timockog pojasa (Bor, Zajecar, Majdanpek, Negotin, Prahovo), centri u okviru Potisko-backog pojasa (Zrenjanin, Becej, Ada, Senta, Kanjiža i Sombor, Vrbas, Kula), Novi Pazar i drugi;
3. selektivno lociranje malih industrijskih kapaciteta u manjim gradovima, opštinskim i sekundarnim centrima kritično-razvojnog područja (nedovoljno razvijenog, pograničnog, emigracionog, depopulacionog).

Prema predloženom modelu razmeštaja, okosnicu teritorijalne organizacije industrije u Republici i povezivanja republikog prostora sa međunarodnim okruženjem cine potencijalni pojasi industrijskog razvoja sa pripadajućim industrijskim centrima. Izbor potencijalnih pojava industrijskog razvoja zasniva se na lokacionorazvojnem potencijalu prostora, odnosno prostornoj strukturi lokacionih faktora, uslova i ograničenja za smeštaj industrije. Osnovni su: (a) raspoloživost lokaliteta određenih karakteristika za smeštaj industrije (u pogledu velicine, mogućnosti snabdevanja vodom, energijom, nacina odvođenja otpadnih voda, infrastrukturne opremljenosti, položaja, i drugih.); (b) prisustvo urbane i regionalne inovativne infrastrukture (visokostrucni kadar, naučne i razvojno-istraživačke organizacije/institucije, tržište, infrastrukture, urbana oprema, javne službe i usluge, lokacione i urbane ekonomije); (v) kvalifikovana radna snaga; (g) razmeštaj postojećih proizvodnih kapaciteta; (d) blizina i povezanost sa sirovinskim resursima.

Potencijalni pojasi industrijskog razvoja sa industrijskim centrima su:

1. dunavsko-savski (sa industrijskim centrima Novi Sad, Beograd, Pancevo, Smederevo, Veliko Gradište, Prahovo, Negotin, Kladovo, Apatin, Backa Palanka, Šabac, Sremska Mitrovica i Obrenovac);
2. veliko- i južnomoravski (Beograd, Smederevo, Požarevac, Kragujevac, Jagodina, Cuprija, Paracin, Niš, Leskovac i Vranje), sa krakom do Piroć i Dimitrovgrada;
3. zapadnomoravski (Kruševac, Trstenik, Kraljevo, Cacak, Lucani, Požega i Užice).
4. timocki (Prahovo, Negotin, Zajecar, Knjaževac i Niš);
5. kosovski (Uroševac, Priština, Podujevo, Kuršumljia, Prokuplje i Niš);
6. vojvodansko-podrinjsko-limski (Novi Sad, Ruma, Sremska Mitrovica, Šabac, Valjevo, Užice, Polimlje, sa produžecima prema Republici Crnoj Gori);
7. pojas od Beograda, preko Panceva, Alibunara i Vršca, do rumunske granice.
8. potiski (Zrenjanin, Becej, Ada, Senta, N. Kneževac i Kanjiža), sa krakom do Kikinde;
9. backi (Sombor, Crvenka, Kula, Vrbas i Srbobran);
10. ibarski (Beograd, Lazarevac, Gornji Milanovac, Cacak, Kraljevo, Raška, Novi Pazar, sa produžecima prema Republici Crnoj Gori i Kosovu i Metohiji);
11. pojas Zajecar - Bor - Majdanpek - Požarevac - Beograd;
12. pojas Prahovo - Negotin - Bor - Zajecar - Boljevac - Paracin;
13. pojas između Batocine, Kragujevca i Kraljeva;

14. pojas od Loznice, preko Valjeva do Lazarevca;

15. metohijski potes (Pec - Đakovica - Prizren - Uroševac), i produžetak i povezivanje, preko Gnjilana, sa Južnomoravskim pojaseom (Vranjem).

5.3. Slobodne zone (*Referalna karta II*)

Pitanje slobodnih zona, kao složenih razvojnih projekata privrede i kompleksnih prostornih formi u urbanim i regionalnim okvirima, zahteva detaljnija izučavanja sa makroekonomskog stanovišta i sa stanovišta prostorne organizacije. Slobodne zone su jedna od potencijalno najdinamičnijih formi aglomeriranja i generisanja razvoja u prostorno urbanoj strukturi pojedinih gradova i šireg okruženja. Ovaj složen fenomen, pored ekonomskih, ima i značajne polarizacione efekte u neposrednoj zoni uticaja. S obzirom na prostornu strukturu potencijalnih lokacija slobodnih zona (23 grada), od kojih je 9 realizovano, uočava se lokaciona neracionalnost, predimenzioniranost i dvojnost lokaliteta.

Uvažavajući prethodne napomene, u usmeravanju razmeštaja slobodnih zona potreban je izrazito selektivan i restriktivan pristup; sugeriše se strožiji režim u davanju saglasnosti za osnivanje novih zona od strane nadležnih saveznih i republikih institucija, kao i provera opravdanosti (koristi) od već postojećih zona i planova za osnivanje novih.

Imajući u vidu mnoga otvorena pitanja i dileme u pogledu osnivanja i razmeštaja novih/potencijalnih slobodnih zona, kao i postojeća ograničenja (prevashodno zbog nedostatka iscrpnijih i pouzdanih regionalnih, ekonomsko-proizvodnih, prostorno-ekoloških i saobraćajnih analiza i optimizacija), u nastavku su dati samo prostorno-ekološki kriterijumi za lociranje slobodnih zona, razmeštaj postojećih i potencijalna dispozicija novih slobodnih zona.

Utvrđuju se sledeći kriterijumi za određivanje i izbor lokacija slobodnih zona:

- (a) prisustvo većih industrijskih ili industrijsko-luckih zona, uz komplementarnost u strukturno-funkcionalnim odnosima između industrijskih centara koji imaju slobodne zone, velike privredno - lucke i lucko - industrijske zone;
- (b) mogućnost integralnog transporta i prisustvo RTC, odnosno položaj na značajnim saobraćajnim cvorištima, radi realizovanja pretovarnih funkcija, optimizacije i efikasnosti transporta i dr.;
- (v) lokaciona kompatibilnost razvojnih programa, poštovanje standarda kvaliteta proizvodnje i proizvoda prema međunarodnim i domaćim zahtevima (ISO 9000 i ISO 14.000), uz zadovoljavanje svih opštih kriterijuma i standarda zaštite životne sredine;
- (g) karakteristike potencijalnog gravitacionog područja-zaleđa (mogućnost uspostavljanja privrednih veza, angažovanja radne snage, tržište, snabdevanje energentima i vodom, eksterne ekonomije grada) i mogućnost pozitivnog uklapanja u prostornu/urbanu strukturu naselja i regionalnog okruženja;
- (d) korišćenje komparativnih prednosti lokaciono-razvojnog potencijala, posebno u Dunavsko-savskom pojasu i u pograničnim nedovoljno razvijenim područjima;
- (d) geopolitički i geostrateški kriterijumi.

Polazeci od opštih i posebnih ciljeva organizacije i uredenja prostora i od navedenih prostorno-ekoloških kriterijuma, prioritet će imati slobodne zone u industrijsko-

urbanim centrima Dunavsko-savskog pojasa, u pograničnim područjima i u nedovoljno razvijenim područjima. Osnovnu mrežu slobodnih zona cine: postojeće zone: Beograd, Pancevo, Smederevo, Kovin, Prahovo, Novi Sad, Niš, Lapovo i Šabac, dok su potencijalne lokacije: Subotica, Zrenjanin, Vranje i dr.; dalji razvoj ove mreže zasnivace se na osnovu prethodno utvrđenih lokacionih uslova i drugih relevantnih odluka nadležnih organa.

6. REGIONALNA PODELA (*Referalna karta II*)

6.1. Regionalizacija

Regionalizacija je u većini zemalja u osnovi politicko pitanje, bilo da je rec o postojećim (realnim) regionima, ili razvojno-planskim (nodalnim), cijim se formiranjem žele postici određeni ciljevi državnog - politickog uredenja, ekonomskog i socijalnog razvoja i drugi ciljevi. Za sprovođenje regionalizacije koriste se različiti kriterijumi: geografske homogenosti, funkcionalni i drugi.

Kada je rec o regionalizaciji nacionalnih planskih područja, neophodno je definisati sastavne planske jedinice tj. izvršiti svojevrsnu prostornu diferencijaciju sastavnih delova planskog područja. Takva specifikacija radi se za sve one planske elemente za koje je znacajna, ili je neophodna podrucna specifikacija. Ovo se preduzima sa osnovnim ciljem da se preko ovih područja, kao osnovnih plansko-upravljackih jedinica, kontroliše, usmerava i koordinira proces razvoja na nivou celine i na nižim nivoima. Stoga, nužno je prostorno/regionalno diferencirati deo planskih propozicija (pored toga što deo propozicija ostaje nediferenciran, buduci da one imaju uniformno važenje za citavu plansku teritoriju), a narocito propozicije o implementaciji (politike sa sastavnim merama i instrumentima). U Prostornom planu ovo je dato samo kao osnova, i to uglavnom u okviru pojedinih sektora gde su korišćene regionalne osnove prema potrebama i meri koje su relevantne za te sektore, dok prostorna diferencijacija nije izvršena i prema naznacenoj

makroregionalnoj podeli, odnosno područjima uticaja makroregionalnih centara.

Nužno je da nova regionalna podela bude zasnovana na objektiviziranoj oceni kriterijuma i faktora regionalizacije, kako bi bio smanjen prostor za docnije arbitriranje prilikom donošenja politickih odluka o rešavanju ovog pitanja.

Na *referalnoj karti II* iskazani su pojasi intenzivnijeg razvoja. Ovi pojasi definišu se u smislu mogućnosti i očekivanja intenzivnijeg razvoja, a osnovni kriterijumi bili su: (a) razvijenija saobracajna infrastruktura u postojećem i buducem stanju; (b) stanje i potencijali razvoja privrede; i (v) opšte postavke Prostornog plana, a narocito znacaj dunavsko-savske i moravske osovine. Ovi pojasi su jedan od osnova za utvrđivanje makroregionalizacije Republike.

6.2. Odnos Prostornog plana i politike regionalnog razvoja

U okolnostima kada nije donet plan razvoja Republike kojim bi se utvrdila strategija dugorocnog regionalnog razvoja nije moguća ni adekvatna prostorna teritorijalizacija, odnosno planiranje regionalnog razvoja, a najmanje je prihvatljivo to svoditi na pitanja regionalnog razvoja samo nerazvijenih područja i u tom kontekstu definisati pitanje teritorijalnih prioriteta. Stoga je neophodna identifikacija i teritorijalizacija osnovnih ciljeva razvoja, tipologije regiona prema razvijenosti, uslovima i mogućnostima za razvoj, ocena neuskladenosti medu regionima i unutar regiona i procesa regionalne saradnje i razvoja u kontekstu globalizacije/internacionalizacije materijalne proizvodnje i dr.

U Prostornom planu su vrednovani osnovni potencijali i resursi i dati kriterijumi njihovog optimalnog korišćenja i organizacije prostora, kao prostorne osnove i uporišta za definisanje različitih politika i strategija globalnog i regionalnog razvoja.

U skladu sa ciljem ravnomernijeg regionalnog razvoja, a na osnovu makroekonomske i socijalne politike razvoja Republike, utvrdice se strategija razvoja pojedinih regionalnih područja i odrediti selektivne mere u cilju ostvarivanja kvalitativnog prestrukturiranja i modernizacije njihove privredne i socijalne infrastrukture.

IV. SAOBRAČAJ I VEZE

1. DRUMSKI SAOBRAČAJ

1.1. Strateški principi i opredeljenja

1. Težište razmatranja na nivou Prostornog plana, kada je u pitanju saobraćajna infrastruktura, odnosi se na osnovne saobraćajne koridore radi njihovog definisanja u prostoru i usaglašavanja sa drugim sektorskim planovima, uz poštovanje već izgrađenih i definisanih koridora, uvažavajući pri tome i aspekt očuvanja životne sredine.
2. Saobraćajni koridori predstavljaju samo strateške koridore, naročito kada se radi o mreži auto-puteva i pruga za velike brzine, koje treba u daljim fazama istraživati radi konačnog utvrđivanja položaja trasa (nivo generalnih i idejnih projekata), granicnih spojeva (radi se pretežno o međunarodnim pravcima), radi utvrđivanja načina i postupka smanjenja vremena zadržavanja na granicnim prelazima, standarda (usaglašavanje sa međunarodnim propisima i preporukama) i drugo.
3. S obzirom da za većinu koridora za sada ne postoje generalni i idejni projekti, ovaj posao će se nastaviti nakon usvajanja strateškog plana saobraćaja u okviru Prostornog plana Republike Srbije.
4. Trase prolaska odnosno obilaska većih gradskih aglomeracija (Beograd, Novi Sad i dr.) rešavaju se na nižem nivou planske dokumentacije, poštujući pri tome globalne strateške interese; s tog razloga postoji jedan broj otvorenih pitanja koja se u ovoj fazi ne mogu rešiti.
5. Plan mreže zasnovan je na celovitom - mrežnom pristupu, uz poštovanje ostalih strateških opredeljenja prostornog razvoja Republike i opšte prihvacenih mišljenja i stavova, čime se podupire nedovoljna argumentacija, koja je rezultat neizvesnosti i teškoca predviđanja u sadašnjoj situaciji.
6. Zaštita koridora i rezervacija prostora za sve elemente saobraćajnih mreža predstavljaju osnovu u daljem procesu razrade pojedinih ponuđenih rešenja.
7. Dinamička realizacija i prioriteti zasnovani su na saobraćajno-ekonomskim kriterijumima, a državnim samo u slučajevima kada je to rezultat strateških državnih opredeljenja, gde se saobraćajna infrastruktura pojavljuje kao inicijalni faktor sveukupnog razvoja.

1.2. Mreža drumskog saobraćaja

(Referalna karta III)

Plan mreže drumskog saobraćaja zasnovan je na koncepciji dugoročne strategije razvoja (20-30 godina), s obzirom da je period za koji se radi Prostorni plan (2010. godina) suviše kratak za kapitalne objekte mreže drumskog saobraćaja. Period do 2010. godine predstavlja samo etapu u realizaciji dugoročnog programa, pa se kao takav može uzeti samo uslovno, posebno kada se radi o fazama realizacije, na primer auto-put ili poluauto-put, što će se utvrditi posebnim i detaljnim saobraćajno-ekonomskim istraživanjima.

Osnovu razvoja putne mreže predstavlja formiranje koridora auto-puteva koji omogućavaju da Republika Srbija, u narednom periodu, ostvari potreban nivo povezanosti sa okruženjem i da se aktivno uključi u sistem auto-putne mreže

Evrope. Težnja za integrisanjem evropske putne mreže pokazuje da osnovu i dalje predstavlja forsirani razvoj osnovnih auto-putskih koridora u Evropi, u koji se mora integrisati i osnovna auto-putska mreža Republike Srbije, kao deo jedinstvenog sistema Evrope.

Osnovni koncept razvoja putne mreže ima u vidu sledeće okolnosti:

- (1) trend trajnog poboljšanja političkih odnosa u Evropi i težnja za integrisanjem evropske putne mreže, odnosno mreže E i TEM puteva;
- (2) poboljšanje efikasnosti drumskog saobraćaja i dogradnja postojeće mreže između zemalja Zapadne, Istocne i Jugoistocne Evrope, Bliskog i Srednjeg Istoka;
- (3) saobraćajni položaj Republike Srbije u odnosu na okruženje i širu evropsku zajednicu, kao i obaveza koje proisticu po svim pitanjima vezanim za uklapanje u međunarodni/evropski sistem, odnosno mrežu evropskih (E) puteva/auto-puteva;
- (4) veze u okviru bivšeg jugoslovenskog prostora, (osnovne veze, postojeći i planirani koridori).

Dosadašnja izgrađenost mreže E odnosno TEM puteva i auto-puteva/poluauto-puteva, dugoročna strategija razvoja, kao i promene nastale poslednjih godina, pokazuju da se težište saobraćajnih tokova prebacuje na pravce sever-jug i pravce ka severoistoku i jugozapadu. U tom kontekstu i dalje, kao osnovni, ostaju pravci svrstani u sistem TEM, E puteva i drugih evropskih projekata (PAN evropska i AIMSE mreže auto-puteva). Njihova izgradnja i u narednom periodu imaju prioritet, s tim što će velicina, struktura i karakter saobraćajnih tokova, kao i ekonomska opravdanost uticati na faze i etape realizacije.

1.2.1. Auto-putске koridore u Republici Srbiji u dugoročnom periodu cene:

1. koridor granica Madarske-Subotica-Novii Sad-Beograd (E-75) i dalje sa dva paralelna pravca (a) Beograd-Niš-Skoplje-Atina (E-75) sa vezom Niš-Dimitrovgrad-Sofija-Istanbul (E-80) i (b) Beograd-Južni Jadran, odnosno Bar (E-763) i trajektna veza sa Italijom (Bar-Bari); na delu od Požege do veze sa Republikom Crnom Gorom (Boljare) rezervišu se dva koridora, tzv. "užicki" i "ivanjicki";
2. koridor koji prati pravac međunarodnog puta E-70 (Hrvatska - Beograd - Vršac - granica Rumunije), odnosno pravac magistralnih puteva M-1 (Zagreb-Beograd) i M-1.9 (Beograd - Vršac - granica Rumunije);
3. koridor Niš-Priština-Pec-Cakor (granica Republike Crne Gore) - veza sa auto-putem Beograd-Južni Jadran; poklapa se sa međunarodnim putem E-80 (deonica Niš-Priština), odnosno magistralnim putevima M-25 i M-9;
4. zapadno-moravski koridor koji se poklapa sa pravcem evropskog puta E-761 odnosno magistralnog puta M-5, (Pojate-Kruševac-Kraljevo-Cacak), veza auto-puta Beograd-Niš i budućeg auto-puta Beograd-Južni Jadran (veza na poziciji Cacak-Požega);
5. vezni koridor Batocina-Kragujevac-zapadnomoravski koridor, povezuje auto-put Beograd-Niš sa zapadnomoravskim koridorom; pruža se lepenickom osovinoom razvoja;

6. potencijalni koridor autoputa na pravcu Đerdap II-Zajecar-Niš.

1.2.2. Magistralni putevi imaju posebnu ulogu u povezivanju i opsluživanju citave teritorije Republike Srbije.

S obzirom da su magistralni putevi već formirani i da predstavljaju osnovne nosioce saobraćaja Republike, u narednom periodu težište je na njihovom unapređenju (rehabilitacija, dogradnja neizgrađenih putnih pravaca i dopuna magistralnih pravaca, vezanih za nove uslove i strateška opredeljenja razvoja Republike).

Rehabilitacija predstavlja prioritetan zadatak u narednom periodu. U osnovi radi se o tome da se postojeći putevi maksimalno očuvaju, odnosno da se što više približe početnom, projektovanom stanju kroz razne vrste intervencija koje će zadovoljiti očekivane zahteve saobraćaja i pružiti zadovoljavajući nivo saobraćajne usluge.

Od ukupne mreže magistralnih puteva u Republici Srbiji (5.018 km), rehabilitacijom će biti obuhvaćeno 1.750 km, odnosno oko 35% magistralne putne mreže.

Tabela IV-1 Planirana rehabilitacija magistralne putne mreže

	U k u p n o (km)	za rehabilitaciju	
		(km)	(%)
REPUBLIKA	5.018	1.750	34,8
Vojvodina	1.436	500	34,8
središnja Srbija	3.034	1.000	32,9
Kosovo i Metohija	548	250	35,6

Dogradnja obuhvata izgradnju neizgrađenih deonica magistralnih puteva i to:

1. Subotica-Senta (M-24);
2. Backa Palanka-veza sa auto-putem Beograd-Zagreb (M-18);
3. Markovac-Bor (M-4).

Pored navedenih, utvrđuju se i koridori sledećih pravaca:

Vojvodina

1. koridor postojećeg regionalnog puta R-101 auto-put E-75, (Vrbaš-Sombor-veza sa Madarskom (Baja) i Baranjom);
2. koridor postojećeg regionalnog puta R-123.1 i 123.2, odnosno nastavak magistralnog puta M-7 od Žitišta ka granicnim prelazima Meda ili Jaša Tomic, odnosno najkraća veza Novog Sada i Zrenjanina ka Temišvaru;
3. koridor postojećeg regionalnog puta R-112, nastavak magistralnog puta M-24, od Coke odnosno Kikinde ka granicnom prelazu Đala (veza sa Madarskom), cime se upotpunjuje kompletan magistralni pravac M-24, tzv. "Banatska magistrala";
4. veza preko Dunava, na poziciji Vajska-Borovo (Vukovar);
5. veza mostova kod Bogojeva i Backe Palanke, pravcem Bogojevo - Karavukovo - Deronje (veza M-18);

središnja Srbija

6. veza M-19 - "Pavlovica most"- (Semberija);
7. koridor postojećeg regionalnog puta R-126, veza magistralnih puteva M-23 i M-22 (Topola-Rudnik);
8. koridor postojećeg regionalnog puta R-122, deonica Vlasinsko Jezero-Bosilegrad-granicni prelaz Ribarci (Đustendin-Bugarska) kao deo magistralnog puta M-1.13;

9. koridor regionalnog puta R-125, Bujanovac-Trgovište-granicni prelaz Lesnica-veza ka Krivoj Palanci (BJR Makedonija), kao nastavak magistralnog puta M-25.3;

10. koridor Priboj-Kokin Brod - veza ka Republici Srpskoj i Republici Crnoj Gori (Pljevlja);

11. severna obilaznica Beograda na poziciji E-75 - Banovci - Padinska Skela - PK "Beograd" veza ka Pancevu (ovo ostaje kao jedno od otvorenih pitanja);

12. novi magistralni put Požarevac-Žagubica-Bor.

Kosovo i Metohija

13. koridor regionalnog puta R-107 (Prizren-Đakovica-Pec) kao nastavak, odnosno deo magistralnog puta M-25.

1.2.3. Prolasci kroz veće gradove i izgradnja obilaznica na osnovnim magistralnim pravcima takode zauzimaju značajno mesto sa ciljem bržeg, bezbednijeg i efikasnijeg odvijanja saobraćaja. Prvenstveno se radi o gradskim aglomeracijama na pravcima osnovnih magistralnih puteva i to: u Vojvodini: Novi Sad, Subotica (zapadni obilazak), Sombor, Zrenjanin, Backa Palanka, Kikinda, Ruma, Irig, Odžaci i Sremski Karlovci; u središnjoj Srbiji: Beograd, Kragujevac, Kruševac, Kraljevo, Zajecar, Smederevo, Valjevo, Užice, Prokuplje, Leskovac, Novi Pazar, Požarevac, Golubac, Majdanpek, Bor, Kladovo, Babušnica, Knjaževac i Osecina; na Kosovu i Metohiji: Priština, Prizren, Pec, Gnjilane i Uroševac.

1.2.4. Regionalna mreža usaglašava se sa očekivanim potrebama saobraćaja, bilo kroz proces rehabilitacije ili rekonstrukcije postojećih pravaca, ili dogradnjom neizgrađenih deonica. Procenat puteva sa savremenim kolovozom treba da se poveća od današnjih 75% na najmanje 90%, odnosno za 1.500-2.000 km, zavisno od područja, stanja i kvaliteta. Poseban značaj ima razvoj ove mreže u nedovoljno razvijenim i pograničnim područjima.

1.2.5. Lokalni putevi predstavljaju osnovnu kapilarnu mrežu i bice predmet daljih razrada u regionalnim i drugim prostornim planovima. Generalno, ova mreža mora da pretrpi najveće kvalitativne promene, posebno na teritoriji Kosova i Metohije. Procenat savremenih puteva treba da bude najmanje 60%-70%, a to znači izgradnju, odnosno modernizaciju oko 5.000-6.500 km puteva.

2. PLOVNI PUTEVI

Republika Srbija je središnja zemlja u okviru podunavskih zemalja i recni saobraćaj ima poseban značaj za njen privredni razvoj.

2.1. Ciljevi razvoja i perspektive (Referalna karta III)

Utvrđuju se sledeći osnovni ciljevi razvoja:

1. Flota

- (1) obnova recne flote uz intenzivno angažovanje domaćih recnih brodogradilišta;
- (2) uvođenje standardizacije po vrstama plovila i opreme u funkciji tehničko-eksploatacionih osobenosti luka i pristaništa i plovnih puteva;
- (3) uredjenje obala i akvatorija u cilju obezbeđenja površina za luke delatnosti, remontne i brodogradevne radove, zimovnike, sidrišta;

(4) podizanje kvaliteta usluga u međunarodnom recnom saobraćaju: izvoz, uvoz i tranzit prihvatanjem brodova strane i domaće zastave: mesta za snabdevanje gorivom i pitkom vodom, mesta za odlaganje tehničkih i čvrstih otpadnih materijala iz brodova, mesta za prihvatanje opasnih materija u funkciji bezbednosti plovidbe i zaštite od zagađenja plovinih puteva.

2. Luke i pristaništa

- (1) izgradnja i kompletiranje luka i pristaništa u okviru evropskih, jugoslovenskih i regionalnih prometnih koridora;
- (2) podela prometa između luka, po specijalizaciji prometa, vrsti brodova i tereta; s tim u vezi izdvajanje glavnih luka i međusobna saradnja, a ne podela po teritorijalnom principu;
- (3) pomoć u razvoju industrije i regiona kroz nove luke organizacione celine: slobodne luke i luke zone;
- (4) vezivanje sa međunarodnom razmenom i osvajanje međunarodnog tranzita;
- (5) politika izbora korišćenja zemljišta i lokacije za potrebe saobraćaja;
- (6) ekološki status luka.

3. Plovni putevi

Evropska komisija je izvršila klasifikaciju unutrašnjih plovinih puteva sa stanovišta saobraćaja, odnosno dimenzija brodova i brodskih prevodnica na 6 klasa. Klase plovinih puteva oznake IV, V i VI predstavljaju plovne puteve za međunarodni saobraćaj dok klase I, II i III označavaju nacionalne plovne puteve.

Odgovarajuće preporuke Evropske komisije sadrže sledeće:

1. garantovanje minimalnih i maksimalnih vrednosti za plovnu dubinu, širinu, visinu ispod mostovskih i drugih konstrukcija i poluprecnike krivina;
2. sistem obeležavanja plovinih puteva u funkciji bezbednosti plovidbe;
3. ekološka zaštita vode i priobalja na celokupnoj mreži plovinih puteva;
4. uskladjivanje povezivanja dunavskog i rajnskog plovinih sistema pošto je izvršeno fizičko vezivanje Dunava i Rajne preko plovinih puteva Rajna-Majna-Dunav od septembra 1992. godine.

2.2. Opšti uslovi razvoja recnog saobraćaja

Razvoj recnog saobraćaja zavisi od povezivanja plovinih puteva u Evropi, povezivanja Rajnskog i Dunavskog plovinih sistema, razvoja domaćih luka i pristaništa i obnove domaće flote, razvoja privrede u Republici Srbiji, čemu treba kao značajan činilac dodati formiranje slobodnih zona i centara integralnog transporta.

U planiranom periodu uz intenzivno korišćenje postojećih plovinih puteva neophodno je pristupiti uključivanju naše mreže u evropsku plovnu mrežu plovinih puteva Rajna-Majna-Dunav. Hidroenergetski i plovinski sistem "Velika Morava", kao i druge manje hidrotehničke sisteme potrebno je dalje istraživati.

Četiri glavne luke u Beogradu, Pancevu, Novom Sadu i Prahovu, sa svojom infrastrukturom, pretovarnim i skladišnim kapacitetima, predstavljaju osnov razvoja vodnog saobraćaja. NJima treba dodati i ostale međunarodne luke

(Apatin, Smederevo i Senta na Tisi) i nacionalne luke i pristaništa (Sremska Mitrovica i Šabac na Savi, Kovin na Dunavu i Sombor na kanalu Dunav-Tisa-Dunav), kao i javne luke u grupaciji luka i pristaništa Srbije: luka "Beograd", luka "Dunav"- Pancevo, luka Novi Sad, luka Prahovo-Krajina transport, luka Smederevo, pristanište "Napredak"- Apatin, pristanište "Kovin"-Kovin, luka "Leget"-Sremska Mitrovica, luka "Šabac"- Šabac, luka "Potisje"- Senta i "Kamenko Gagracin"- Sombor. Pored ovih pažnju zaslužuju i ostala pristaništa, kao što su Bogojevo, Backa Palanka, Vrbas, Becej, Zrenjanin, Kikinda, Kanjiža, Novi Kneževac, Ada, Bela Crkva, Kladovo i Brza Palanka (deo luke u Prahovu).

Aktivna uloga plovinih puteva u turizmu nameće i plan izgradnje većeg broja marina za prihvatanje turističkih plovila-camacica i jahti. Sadašnji nivo opremljenosti i kvalitet infrastrukture u marinama je nezadovoljavajući. Veći broj marina nalazi se u prirodnom i neuređenom stanju i prevashodno služe kao neka vrsta stajališta, skloništa i zimovnika.

Perspektivno, marine treba da dobiju sasvim drugu ulogu. Izbor lokacija treba da bude rezultat posebnih studija i tehničkih projekata, što mora biti usaglašeno sa međunarodnim standardima.

3. MREŽA I CENTRI INTEGRALNOG TRANSPORTA (*Referalna karta III*)

Tranzitni položaj Republike Srbije u pogledu kopnenog i dunavskog koridora, i prihvatanje zahteva u pogledu kontejnerskog, tranzitnog, uvoznog-izvoznog i unutrašnjeg prevoza, HUCKE PACK i Ro/Ro prevoza, zahtevaju izgradnju/dovršavanje sledećih centara integralnog transporta, distributivnih centara i terminala :

1. u prvoj fazi izgradnja 11 RTC-a: Subotica, Sombor-Apatin, Novi Sad, Beograd, Pancevo, Šabac, Kragujevac, Smederevo, Prahovo, Niš i Dimitrovgrad;
2. u drugoj fazi, u zavisnosti od transportno-distributivnih zahteva i ekonomskih mogućnosti, planira se izgradnja 19 RTC-a (distributivni centri, kamionski terminali, kontejnerski terminali i pogranični terminali) u zonama: Zrenjanina, Sente, Sremske Mitrovice, Backa Palanke, Kikinde, Vršca, Požarevca, Valjeva, Loznice, Užica, Čacka, Kraljeva, Kruševca, Prištine, Kosovske Mitrovice, Leskovca, Preševa, Đeneral Jankovica i Novog Pazara. Lokacije RTC će biti utvrđene planovima nižeg reda na osnovu investicione i tehničke dokumentacije kojom se potvrđuje opravdanost projekta.

Najveći broj ovih centara (14) poklapa se sa planiranom izgradnjom kontejnerskih terminala na železnickoj mreži, odnosno pristaništima i saobraćajnicama na magistralnim pravcima. Takođe, ovi centri na nov logistički način pospešuju regionalni razvoj, odnosno mikro i makro distribuciju. Zbog tranzitnog položaja zemlje i novonastalih saobraćajno-geografskih uslova, postoje značajni tržišno-transportni potencijali i potreba izgradnje ovih logističkih centara, sličnih postojećim centrima u Evropi i svetu.

4. VAZDUŠNI SAOBRAČAJ (Referalna karta III)

Vazdušni saobraćaj u Republici Srbiji do 2010-te godine biće usmeren ka intenziviranju saobraćaja na postojećim vazdušnim pristaništima u Republici. Ocenjuje se da se neće iskazati potreba za izgradnjom novih većih vazdušnih pristaništa, osim dogradnje i modernizacije postojećih u Beogradu, Prištini i Nišu.

Radi pracenja trendova vazdušnog saobraćaja u svetu i Evropi, neophodno je:

1. modernizovati i rekonstruisati postojeće aerodrome (Beograd, Priština i Niš), čime se obuhvata:
 - (a) rekonstrukcija poletno-sletnih staza i rulnih pista;
 - (b) dogradnja druge poletno-sletne staze (aerodrom Beograd) iz razloga pouzdanosti i neprekidnosti saobraćaja, kao i ekoloških razloga (zaštita od buke);
 - (v) uvođenje novih tehnologija;
 - (g) modernizacija navigacionih sredstava, opreme i informacionih sistema za prihvat i otpremu savremenih letilica i odvijanje saobraćaja u svim uslovima;
2. intenzivirati razvoj i izgradnju srednjih i manjih aerodroma širom Republike, osposobljenih za prihvat i otpremu manjih savremenih aviona namenjenih za poslovna i turistička putovanja u lokalnom saobraćaju, za obavljanje sportskih delatnosti, aerodroma namenjenih poljoprivrednoj avijaciji, kao i korišćenje vojnih aerodroma za civilni saobraćaj.

U Prostornom planu se navode lokacije na kojima se već obavljaju neke aktivnosti, kao i pojedine nove lokacije, sa ciljem da se rezervišu i sačuva prostor/zemljište za buduće aerodrome: u Vojvodini(13): Cenej-Novi Sad, Sombor, Zrenjanin, Vršac, Utva-Pancevo, Bela Crkva, Subotica, Kikinda, Kanjiža, Novi Becej, Sremska Mitrovica, Beocin, Kovin; u središnjoj Srbiji (19): Lisicji Jarak-Beograd, Batajnica, Ponikve-Zlatibor, Ladevci-Preljina, Kraljevo, Kragujevac, Trstenik, Kruševac, Bor, Davidovac-Paracin, Minicevo-Zajecar, Vranje, Smederevo, Smederevska Palanka, Ivanjica, Sjenica, Valjevo, Jagodina, Užice; na Kosovu i Metohiji (3): Batlava-Podujevo, Prizren, Pec.

5. ŽELEZNICKI SAOBRAČAJ

Koridori svih postojećih i planiranih železnickih pruga Republike Srbije definišu se kao koridori dvokolosečnih elektrificiranih pruga.

5.1. Program razvoja (Referalna karta III)

Na osnovu plana razvoja železnice mreže Evrope, Međunarodne železnice unije (UIC), i potrebe razvoja železnickog saobraćaja u SR Jugoslaviji, utvrđena je železnicka mreža u Republici Srbiji :

5.1.1. Pruge za velike brzine

Pruge za velike brzine predstavljaju nadgradnju na sistem dvokolosečnih pruga standardnih brzina, a koje čine osnovu železnickog sistema u Republici. Pruge za velike brzine uklapaju se u mrežu pruga za velike brzine Evrope, a u osnovi se vode po koridorima postojećih pruga.

Planiraju se sledeće pruge za velike brzine:

1. Beograd - Novi Sad - Subotica - državna granica - Mađarska (E-85);
2. Beograd - Niš (E-85 i E-70);
3. Niš-Preševo-državna granica-BJR Makedonija (E-85);
4. Beograd-Pancevo-državna granica-Rumunija (E-66);
5. Niš - Dimitrovgrad - državna granica - Bugarska (E-70);
6. Beograd - Šid - državna granica (E-70).

Ove pruge treba da budu sposobne za brzine od 160 km/h do 250 km/h.

5.1.2. Dogradnja pruga za kompletiranje mreže

Dvokolosečne pruge

Osnovnu mrežu železnickih pruga u Republici čine dvokolosečne pruge, koje imaju zadatak da prate rast centara, glavne koridore teritorijalne integracije, usmerene policentrične koncentracije industrije i tip regionalnog razvoja Republike Srbije.

Dvokolosečne pruge su nosioci železnickog saobraćajnog sistema u Republici i kao takve treba da su sa tehničkim karakteristikama za saobraćaj vozova brzine preko 100 km/h.

Mrežu dvokolosečnih pruga u Republici čine pruge:

1. Beograd - Pancevo - Vršac - državna granica;
2. Pancevo - Zrenjanin;
3. Beograd - Valjevo - Požega (E-79);
4. Ripanj (novi) - Mali Požarevac - Mala Krsna;
5. Lapovo - Kragujevac - Kraljevo;
6. Ostružnica - Batajnica;
7. Pancevo (novi most na Dunavu) - Batajnica;
8. Mala Krsna - Smederevo - (novi most na Dunavu) - Kovin - Pancevo.

Jednokolosečne pruge

Jednokolosečnim prugama železnicka mreža se tehnološki uravnotežuje sa planiranim teritorijalnim razmeštajem stanovništva i industrije u Republici i to:

1. Valjevo - Loznica (Lipnica) - Zvornik;
2. Beli Potok - Bolec - Vinca - (novi mosta na Dunavu) - Pancevo;
3. Stepojevac - Ripanj (novi);
4. Zrenjanin - Žabalj - Novi Sad;
5. Novi Becej - Becej;
6. Beograd - Obrenovac - Vreoci;
7. Mladenovac - Arandelovac - Vreoci;
8. Obrenovac - Šabac;
9. Sombor - Ridica - državna granica - Baja;
10. Kikinda - Banatsko Arandelovo - državna granica - Segedin;
11. Secanj - Jaša Tomić - državna granica - Kruceni;
12. Cacak-Gornji Milanovac - Lajkovac - Topola - Mladenovac;
13. Lešnica - državna granica - Bijeljina;
14. Zajecar - Bogovina - Cicevac;
15. Negotin - brana Đerdap II - državna granica - Rumunija;
16. Pec - Mateševo;
17. Priština - Bujanovac;
18. Ratkovac - Đakovica;
19. Prijepolje - Pljevlja;

20. Raška - Novi Pazar;
21. (Zlatibor) - Jablanica - državna granica - Višegrad-Sarajevo;
22. Sombor - Bezdan - državna granica - Beli Manastir;
23. Šid - državna granica - Vukovar.

5.1.3. Elektrifikacija pruga

Elektrifikacija se planira na prugama gde postoji društvena opravdanost ovih investicija, u prvom redu supstitucijom uvozne nafte domaćom električnom energijom za vucnu vozova, imajući u vidu racionalno korišćenje vucnih sredstava.

Za elektrifikaciju se predviđaju postojeće pruge:

1. Beograd - Pancevo - Vršac - državna granica;
2. Pancevo - Zrenjanin - Kikinda - Banatsko Arandelovo - državna granica;
3. Kikinda - državna granica (Jimbolija);
4. Novi Sad - Bogojevo;
5. Subotica - Sombor - Bogojevo;
6. Ruma - Šabac - Loznica - Zvornik;
7. Lapovo - Kraljevo - Kosovo polje - Đeneral Janković - državna granica;
8. Stalac - Kraljevo - Požega;
9. Kosovo Polje - Metohija - Pec;
10. Metohija - Prizren;
11. Niš - Dimitrovgrad - državna granica;
12. Niš - Zajecar - Prahovo;
13. Požarevac - Bor - Vražogrnac (Zajecar);
14. Požarevac - Kostolac;
15. Markovac - Resavica;
16. Paracin - Stari Popovac;
17. Petrovaradin - Beocin;
18. Gajdobra - Backa Palanka;
19. Karavukovo - Bac;
20. Subotica - Horgoš - državna granica;
21. Doljevac - Kosovo Polje.

5.1.4. Izgradnja železnickih cvorova i rešenja železnickog saobraćaja u gradovima i vecim naseljima

Izgradnjom i dogradnjom železnickih cvorova predviđa se prostorno i tehničko definisanje železnice mreže u naseljima u kojima se ukrštaju, razdvajaju ili spajaju železnice pruge više pravaca i to:

- 1) Beograd; 2) Niš; 3) Novi Sad; 4) Subotica; 5) Zrenjanin;
- 6) Pancevo; 7) Vršac; 8) Ruma; 9) Valjevo; 10) Kraljevo;
- 11) Lapovo; 12) Kosovo Polje; 13) Zajecar; 14) Požega; 15) Šabac; 16) Mala Krsna.

Planiraju se nove pogranične stanice:

- 1) Preševo; 2) Šid; 3) Bogojevo; 4) Ridice;
- 5) Banatsko Arandelovo; 6) Negotin; 7) Jaša Tomić; 8) Zvornik; 9) Raca.

Planira se rešenje železnickog saobraćaja u vecim gradovima :

Kragujevac, Sombor, Požarevac, Smederevo, Niš, Kruševac, Cacak, Loznica, Kikinda, Senta, Leskovac, Vranje, Šid, Sremska Mitrovica.

5.1.5. Obnova ranije ukinutih pruga

U prethodnim periodima su ukinute neke železnice pruge. U Prostornom planu Republike Srbije zadržavaju se koridori svih ranije ukinutih pruga.

Postoji javni interes da se vrši obnova ovih pruga. Obnova bi se vršila prema mogućnostima opština, privrede i železnice, uz prethodno utvrđenu opravdanost ulaganja.

5.1.6. Industrijske pruge i koloseci

Industrijske pruge i koloseci cine deo železnice mreže Republike Srbije.

5.2. Etapnost realizacije plana

Prioriteti u realizaciji plana razvoja železnice infrastrukture su:

1. pruga za velike brzine Subotica - Beograd - Niš - Dimitrovgrad sa izgradnjom, odnosno rekonstrukcijom železnickih cvorova Subotica, Novi Sad, Beograd i Niš;
2. pruga Valjevo - Loznica
3. elektrifikacija pruga.

6. TELEKOMUNIKACIONI SISTEM

6.1. Ciljevi

6.1.1. U oblasti telekomunikacionog sistema PTT osnovni ciljevi su:

- (1) najmanje udvostruciti postojeći broj telefona;
- (2) obezbediti telefone za sve privredne subjekte, ustanove i druge korisnike, a prioritetno u turistickim, brdskim i planinskim i nerazvijenim područjima;
- (3) izgraditi jedinstvenu transportnu telekomunikacionu mrežu za razne korisnike da bi se obezbedila što ekonomičnija izgradnja, kao i stvaranje mreže visokog kvaliteta, pouzdanosti i raspoloživosti;
- (4) zameniti dotrajalu opremu i modernizovati mrežu, da bi se obezbedilo pouzdanije i kvalitetnije funkcionisanje telekomunikacionog sistema PTT, i uslovi za uvođenje novih (savremenih) usluga; do 2000. godine treba zameniti oko 30% sada ukljućene opreme, a u periodu do 2005. godine oko 60% postojeće opreme;
- (5) izgraditi medunarodni telekomunikacioni sistem PTT; za osiguranje kvalitetnih medunarodnih veza dovoljnog kapaciteta za saobraćaj sa drugim zemljama i medunarodni tranzit, u Republici tokom naredne tri godine treba izgraditi: novu medunarodnu telefonsku centralu, položiti optičke kablove u dužini od preko 1000 km i opremiti ih savremenim sistemima prenosa;
- (6) uvesti nove telekomunikacione usluge, primenom novih tehnologija, a posebno uvođenjem optičkih kablova u mesne mreže; u Republici sistematski stvarati uslove za formiranje širokopojasne ISDN (digitalne mreže integrisanih usluga);
- (7) uvesti mobilne usluge zasnovane na radio-prenosu;
- (8) izgraditi moderne pristupne (kablovske) mreže za obezbedenje širokopojasnih servisa.

6.1.2. U oblasti telekomunikacionog sistema radio-difuzije, utvrđuju se sledeći ciljevi:

- (1) razvoj i afirmacija javnih, komercijalnih i regionalnih/lokalnih radio i TV programa telekomunikacionog

sistema radio-difuzije Republike, uz permanentno pracenje i ukljucivanje novih tehnologija u skladu sa svetskim trendovima;

- (2) dogradnja postojećih tehnoloških kapaciteta do nivoa koji obezbeduje puno pokrivanje teritorije Republike Srbije sa cetiri TV programa, pet radio-programa na VHF-FM opsegu i tri radio-programa na srednjetalasnom opsegu, a za teritorije pokrajina minimalno jedna TV mreža, jedna radio-mreža na VHF-FM opsegu i dve radio-mreže na srednjetalasnom opsegu; ovaj cilj pretpostavlja dogradnju osnovne mreže predajnika, dogradnju mreže za dopunsko pokrivanje (TV i radio-repetitori) i dogradnju postojećeg i razvoj novog sistema radio-relejnih veza;
- (3) izgradnja kablovskog distribucionog sistema (po fazama);
- (4) izgradnja mikrotalasnih sistema za distribuciju radio i televizijskog programa - MMDS, koji, kao komunalni sistem zajednicke distribucije i prijema, pruža izvanredne mogucnosti u seoskim i malim gradskim sredinama i za dotur signala izolovanim ostrvima KDS, imajući u vidu narasle potrebe za lokalnim i regionalnim informisanjem, kao i prijemom sve veceg broja TV signala emitovanih putem satelita, te relativno neizgradenu infrastrukturu KDS.

6.2. Planska koncepcija (*Referalna karta III*)

Razvoj i unapredenje telekomunikacionog sistema u Republici realizovace se u skladu sa prostorno-funkcionalnom teritorijalizacijom Republike, a na osnovu utvrđenih generalnih planova razvoja pojedinih imalaca sistema veza. Radi efikasnijeg (kvalitetnijeg i bržeg) razvoja, kao i angažovanja svih potencijalnih izvora finansiranja, pristupice se daljoj demonopolizaciji telekomunikacionog sistema.

Izgradnji novih kapaciteta (kao što su opticki kablovi), gde god je to moguće i ekonomski opravdano i u interesu Republike, a posebno kod izgradnje transportne mreže i magistralne kablovske distribucione mreže pristupice se zajednickim ulaganjem pojedinih imalaca sistema i na bazi usaglašanih generalnih planova razvoja.

6.2.1. Telekomunikacioni sistem za potrebe PTT i funkcionalnih sistema

U pogledu osiguranja prostora za potrebe telekomunikacionog saobracaja treba obezbediti sledeće:

1. osiguranje prostora za poštanske i telekomunikacione objekte u centrima naselja;
2. osiguranje koridora za telekomunikacione kablove duž svih novih i postojećih puteva, a posebno onih koji se poklapaju sa magistralnom mrežom prikazanom na karti infrastrukturnih objekata;
3. osiguranje koridora za RR veze.

Buduci telekomunikacioni sistem sastojace se od tri funkcionalne celine:

Komutirana mreža na bazi savremenih digitalnih komutacionih sistema velikog kapaciteta i mocnih resursa procesorskog upravljanja. Uskopojasni ISDN sa komutacijom kanala 64 kbit/s u prvoj fazi i širokopojasni ISDN u drugoj fazi, treba da budu osnova buduceg digitalnog telekomunikacionog sistema, koji ce omoguciti znatno povecanje broja telefona, uz mogucnost korišćenja prenosa podataka. U prilogu je data tabela IV-2 stepena izgradenosti mreže, sa stanjem i brojem pretplatnika za svaku mrežnu grupu, kao i planirani broj telefona na 100 pretplatnika.

Transportna mreža u skladu sa najnovijim trendovima svetskih dotignuca, treba da ima prstenastu (umesto zvezdaste) topologiju, koja obezbeduje:

1. desetostruko veci kapacitet prenosa nego što su do sada kod nas primenjivani;
2. odvijanje telefonskog, telegrafskog i drugog saobracaja bez uskih grla na spojnim putevima;
3. pružanje visokoprofitabilnih usluga, u tranzitu, državama koje su u saobracajnom i komunikacionom pogledu upucene na našu zemlju;
4. obezbedenje izuzetno visoke pouzdanosti i raspoloživosti kao imperativ modernih sistema;
5. uvođenje centralizovanog sistema automatskog upravljanja i nadgledanja mreže do najnižih saobracajnih ravni;
6. bitno poboljšano održavanje uz smanjenje troškova.

Pristupne mreže treba graditi uz maksimalnu primenu optickih kablova i sistema prenosa.

Medijumi prenosa, u svim saobracajnim ravnima, predstavljace opticki kablovi i RR sistemi. Osnovni koridori mreže optickih kablova telekomunikacionih sistema, ukljucujuci radio-difuzije kao i RR veza telekomunikacionog sistema, u Republici Srbiji, prikazani su na *referalnoj karti III*.

Tabela IV-2 Stepen izgrađenosti i planirano stanje

Tranzitno područje	Područje mrežne grupe	Ukupan broj telefona 1995.	Broj telefona na 100 stanovnika, 1995.	Ukupan broj telefona 2005.	Broj telefona na 100 stanovnika, 2005.
BEOGRAD		453.938	33.4	653.938	50.5
	Beograd	77.448	24.8	250.448	
	Šabac	43.188	11.9	127.212	36.4
	Valjevo	34.458	16.6	72.642	38.6
	Smederevo	31.636	13.6	104.857	39.0
	Požarevac	40.508	14.6	88.823	37.0
	Pancevo	59.584	17.3	134.756	38.3
NOVI SAD	Novi Sad	159.182	27.7	243.194	41.9
	Subotica	60.772	18.9	116.272	38.0
	Sombor	42.992	19.5	96.580	43.5
	Zrenjanin	52.384	22.3	133.308	41.3
	Kikinda	21.625	21.8	41.625	31.5
	Sr.Mitrovica	81.545	25.4	159.141	48.5
KRAGUJEVAC	Kragujevac	63.949	20.0	137.323	41.2
	Jagodina	57.172	20.8	106.704	38.7
	Kruševac	48.701	16.3	121.201	39.9
	Cacak	51.505	21.2	104.436	42.6
	Užice	59.040	25.6	114.059	48.1
	Prijepolje	19.737	18.0	44.737	37.9
	Kraljevo	45.233	23.5	87.233	39.6
	Novi Pazar	12.500	8.0	27.500	17.1
NIŠ	Niš	102.718	23.5	198.198	43.1
	Bor	26.608	23.6	46.656	44.4
	Zajecar	45.108	21.2	74.109	33.2
	Prokuplje	22.976	19.5	44.400	45.3
	Leskovac	33.612	11.7	96.612	37.3
	Vranje	25.375	8.9	89.574	36.3
	Pirot	22.894	20.5	38.894	39.7
PRIŠTINA	Priština	40.356	7.5	140.356	17.6
	Uroševac	11.000	6.2	41.000	17.9
	Gnjilane	13.512	6.3	53.512	18.9
	Pec	18.636	7.8	68.636	20.1
	Đakovica	11.292	6.8	51.292	22.3
	Prizren	20.216	5.3	120.216	23.2
	K.Mitrovica	20.476	7.7	80.476	21.2

Napomena: tačan broj centrala regionalnog i nacionalnog nivoa utvrdio bi se po završetku procesa detaljnog planiranja koje će uzeti u obzir i dalji porast broja telefona na 100 stanovnika.

6.2.2. Telekomunikacioni sistem za potrebe radio-difuzije

Osnovna planska koncepcija razvoja radio-difuznog sistema, u narednom periodu, u Republici, obuhvata:

1. izgradnju novih kapaciteta, regionalnih/lokalnih i komercijalnih radio i televizijskih stanica, u zavisnosti od raspoloživosti frekvencija;
2. razvoj i obnovu telekomunikacionog sistema, osnovne TV, VHF-FM, ST i KT mreže i mreže za dopunsko pokrivanje, mreže za regionalnu/lokalnu TV, mreže radio-relejnih veza (distributivne, kontributivne, razmenske, sporazumne i rezervne veze i veze za povezivanje dopisništva), kablovskih i mikrotalasnih (MMDS) sistema, odnosno mreža za prenos i emitovanje radio i televizijskih programa i/ili dodatnih signala, i to:
 - (a) izgradnja novih emisionih stanica osnovne mreže Sombor i Kikinda;

- (b) dogradnja osnovne mreže za drugi TV program (Vršac, Subotica);
- (v) nastavak izgradnje i završetak osnovne mreže za treći TV program (u fazama: Avala, Jastrebac, Crveni Cot i ostale emisione stanice po važnosti);
- (g) dogradnja osnovne mreže za prvi VHF-FM radio-program na emisionim stanicama Cer, Maljen, Rudnik, Pirotski Crni Vrh, Deli Jovan, Kopaonik, Crni Vrh;
- (d) dogradnja osnovne mreže za drugi i treći VHF-FM radio-program na emisionim stanicama Cer, Maljen, Rudnik, Pirotski Crni Vrh, Vršac, Subotica, Deli Jovan, Kopaonik, Crni Vrh;
- (d) izgradnja osnovne mreže za četvrti VHF-FM radio-program na svim emisionim stanicama osnovne mreže, po fazama;
- (e) dogradnja postojeće repetitorske mreže za treći TV program na 131 lokaciji;
- (ž) izgradnja novih repetitorskih lokacija (po 10 godišnje);

- (z) izgradnja RR veza sa digitalnim prenosom signala;
- (i) rekonfiguracija ST mreža;
- (j) izgradnja novog KT centra;
- (k) nabavka nove zemaljske stanice za emitovanje programa namenjenih inostranstvu, odnosno za Evrovizijsku razmenu vesti i nabavka prenosive zemaljske stanice za prikupljanje vesti (SNG);
- (l) osnivanje novih dopisništava i regionalnih/lokalnih radio i TV centara, i razvoj kablovske distribucione mreže za povezivanje centara u jedinstveni telekomunikacioni sistem; planirana arhitektura kablovskog sistema treba da predstavlja hibridnu dvosmernu mrežu sa više hijerarhijskih nivoa;
- (lj) kablovskom distribucionom mrežom predvida se povezivanje sa Republikom Crnom Gorom i ostalim susedima;
- (m) izgradnja mikrotalasnih sistema za distribuciju radio i televizijskog programa-MMDS u seoskim i manjim gradskim sredinama i za dotur signala izolovanim ostrvima KDS.

6.2.3. Poštanska mreža

Prema usvojenom kriterijumu, da jedan šalter opslužuje u proseku 2.500 stanovnika, na teritoriji Republike bi morala postojati mreža od 4.240 šaltera, što znaci da nedostaje oko 1.100 šaltera.

V. TURIZAM I ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE, PRIRODNE I KULTURNE BAŠTINE

1. RAZVOJ TURIZMA I ORGANIZACIJA TURISTICKIH PROSTORA

1.1. Ciljevi

U organizaciji, uređenju, zaštiti i korišćenju turistickih prostora utvrđuju se sledeći ciljevi:

1.1.1. Opšti dugorocni ciljevi su:

- (1) kompleksna valorizacija najznacajnijih prirodnih i stvorenih potencijala turisticke ponude za inostrani i domaci turizam, diferencirane po vrednosti i sadržaju, u skladu sa trendovima svetske i domace tražnje, standardima medunarodnog tržišta i socioekonomskim interesima Republike i lokalnih sredina;
- (2) organizovanje i institucionalizovanje sistema sadržajno i funkcionalno zaokružene i regionalno integrisane ponude turistickih podrucja koji sadrže afirmisane motive i omogucavaju afirmisanje novih, raznovrsnih motiva za turisticku tražnju na svetskom i domacem tržištu;
- (3) podsticanje razvoja turistickih podrucja sa najpovoljnijim mogucnostima za maksimalno produženje turisticke sezone i povecanje stepena iskorišćenosti kapaciteta turisticke ponude;
- (4) ukljucivanje potencijala prirodnih, kulturno-istorijskih i drugih stvorenih vrednosti u razvoj turizma (posebno geotermalnih i mineralnih resursa, zašticenih prirodnih i kulturnih celina i dr.); turisticke prostore organizovati, uređivati, štiti i koristiti uz celovitu primenu kriterijuma i standarda zaštite životne sredine, prirode, prirodne i kulturne baštine.

1.1.2. Posebni ciljevi do 2010. godine su:

- (1) kompletiranje i zaokruživanje postojeće turisticke ponude, kao i intenziviranje njenog korišćenja, u skladu sa ocekivanim zahtevima inostranog i domaceg tržišta i potrebom za znacajnijim povecanjem socio-ekonomskih efekata turisticke privrede;
- (2) aktiviranje novih podrucja sa dominantnim prirodnim turistickim resursima, koji istovremeno cine i glavne razvojne potencijale nedovoljno razvijenih podrucja, zavisno od trendova tražnje i mogucnosti razvojnog predfinansiranja Republike u nekomercijalne uslove turisticke ponude (krupna infrastruktura, nekomercijalni sadržaji društvenog standarda, zaštita prirode, prirodne i kulturne baštine);
- (3) davanje vecih ovlašćenja lokalnim zajednicama za tržišni tretman zemljišta i resursa u privatnoj, državnoj i mešovitoj svojini, u korišćenju turistickih i komplementarnih potencijala;
- (4) stimulisanje, pored osnovne ekonomske funkcije, i socijalne funkcije turizma, posebno u sferi zdravstvene i sportske rekreacije, sporta i edukacije dece i omladine;
- (5) unapređivanje uslova za dnevnu, vikend i praznicnu rekreaciju gradskog i lokalnog stanovništva u neposrednim gradskim okruženjima, otvaranjem i kompletiranjem gradskih izletišta, izgradnjom skistadiona iznad podplaninskih gradova, banja i sela, izgradnjom kupališta i skijališta na jezerima i rekama,

turistickim i komunalnim uređenjem i opremanjem sela, uređenjem lovišta, kulturno-istorijskih celina i spomenika.

1.2. Vidovi turizma prema potencijalima

Na teritoriji Republike se kao posebne celine mogu izdvojiti sledeće vrste turistickih potencijala: planine, vodene površine, pravci turistickog tranzita, veliki gradovi, banje, celine i dobra prirodne i kulturne baštine, lovna podrucja i sela.

Od navedenih vidova turizma, dugorocni razvoj kompleksne i integralne turisticke ponude Srbije koncentrisace se narocito u prostorno-funkcionalnim celinama planinskog, vodnog, tranzitnog, gradskog i banjanskog turizma, kojima ce integralno biti obuhvaceni i kulturološki, lovni, seoski i dr. tržišno aktuelni vidovi turizma, uz sinhronizovanu podršku programima razvoja komplementarnih aktivnosti (poljoprivrede sa zdravstveno bezbednom hranom, šumarstva, vodoprivrede, ciste energije, saobraćaja, trgovine, zanatstva, komunalnih delatnosti i dr.). U okviru prostora dominantno organizovanih za tržišni turizam, socijalnom politikom bice podržani i odgovarajuci sadržaji socijalnog turizma, narocito za decu i omladinu.

Polazeci od aktuelnih i pretpostavljenih trendova medunarodne turisticke tražnje, realne mogucnosti plasmana turisticke ponude na inostranim tržištima mogu se ocekivati na podrucju Dunava, u velikim gradovima, na visokim planinama, na pravcima medunarodnog drumskog tranzita, u celinama prirodne i kulturne baštine najveće vrednosti i u najznacajnijim lovištima. Domaca turisticka tražnja bice i dalje usmerena prema banjama, sa rastucim ucešćem planina, Dunava, sela i podrucja prirodne i kulturne baštine.

1.3. Koncept dugorocnog razvoja i organizacije turisticke ponude

Dugorocni razvoj i organizacija sadržaja i prostora kompleksne i integralne turisticke ponude u Republici zasnovani su na konceptu regionalizacije turistickih prostora, izdvajanja tranzitnih turistickih pravaca i naselja sa dominantnom turistickom funkcijom, kao i rangiranja ovih turistickih celina po dugorocnim razvojnim potencijalima.

U tom smislu, dugorocni razvoj i organizacija turisticke ponude u Republici koncipirani su u sledecim prostorno-funkcionalnim celinama: turisticke zone, turisticke regije, tranzitni turisticki pravci, gradski turisticki centri i banje.

Turisticka zona predstavlja najširi funkcionalni obuhvat kompleksne i integralne turisticke ponude jednog predela ili kraja Republike Srbije sa karakteristikim postojecim i potencijalnim turistickim aktivnostima i sadržajima. Turisticke zone su rangirane na zone I i II stepena.

Turisticka regija je osnovna prostorna celina postojecih i potencijalnih aktivnosti i sadržaja ponude vodećih vidova turizma u turistickoj zoni. Regije su rangirane na regije I stepena (sa podpodelom 1 i 2) i II stepena (sa podpodelom 1 i 2).

Tranzitni turisticki pravci su zasebni, specifični prostori turisticke ponude duž znacajnih koridora medunarodnih i nacionalnih drumskih i plovnih puteva, kako

u okviru turističkih regiona i zona tako i kao zasebna ponuda. Rangirani su na tranzitne drumske turističke pravce I - III stepena i ostale, i na tranzitne plovne turističke pravce I-III stepena.

Gradski turistički centri su gradovi sa zasebnom turističkom ponudom i/ili ponudom u okviru turističkih zona, regija i tranzitnih pravaca. Rangirani su na centre I stepena (sa podpodelom 1 i 2), i na centre II i III stepena.

Banje su zdravstveno-rekreativni i turistički centri sa zasebnom ponudom i/ili ponudom u okviru turističkih zona, regija i tranzitnih pravaca. Rangirane su na banje I stepena (sa podpodelom 1 i 2) i na banje II i III stepena.

1.4. Dugoročni plan turističkih zona, turističkih regija, tranzitnih turističkih pravaca, gradskih turističkih centara i banja (Referalna karta IV)

U skladu sa osnovnim dugoročnim ciljevima, konceptom i kriterijumima razvoja i organizacije turističke ponude, utvrđena je sledeća klasifikacija turističkih prostora (Tabele V-1, V-2, V-3, i V-4) :

Tabela V-1 Turističke zone i regije

Turističke zone			Turističke regije			Karakteristike zona i regija				
St-ep-en	Ozn aka	Naziv i opis	Pod-stepen	Oz-naka	Naziv i opis	Rang	Vodeće turist. aktivnosti	Ostale turističke aktivnosti	Posebni uslovi razvoja	
I	I	ISTOCNA ZONA - sa visoko-planinskim regijama I.1 i I.2, dramskim pravcem E80 i segmentima pravaca E75, E771 i E761, Nišem, Leskovcem i Zajecarom, Niškom, Soko, Gamzigradskom i Bujanovackom Banjom, Rtnjem, Ozrenom, Devicom, Svrliškim i Suvom pl., Sicevackom i Jelašničkom klisurom, Cerjanskom, Samar i Prekonoškom pecinom, Kamenickim Visom, Bovanom, Bojaninim vodama, Belom Palankom, Dimitrovgradom, granicnim prelazima Gradina i Vrška Cuka, Jošanicom, Feliks Romulijanom, Ravnom i dr.	I.1	I.1	STARA PLANINA - sa Vidlicem, Zaglavakom, Budžakom, Visokom, Zavojskim jez., Pirotom i Knjaževcem, Rgoškom banjom, lovištima Radicevac, Aldinac i Repušnica, selima i dr.	Medunarodni i nacionalni	Alpsko skijanje i dr. zimski sportovi	Letnje, rekreativne, klimatske, ekološke, lovne, seoske i dr.		
				I.2	KRAJIŠTE I VLASINA - sa Ostrozubom, Cemernikom, Vardenikom, Dukatom, Kozjakom, Germanom, klisurom Jerme, Vlasinskim jez., Vranjem, Surdulicom, Vlasotincem, Crnom Travom, Bosilegradom i Trgovištem, Vranjskom i Zvonackom banjom, Prohorom Pcinjskim, Poganovskim manastiriom i dr.					
			Sr.1	KOPAONIK - sa turističkim centrom i NP Kopaonik, Željinom, Ravnom pl., Stolovima i Gocom, gornjim tokovima Rasine, Toplice i Laba, Vrnjackom banjom, Raškom, Leposavicem, Kuršumljijom, Brusom, Jošanicom, Kuršumljskom i Lukovskom banjom, selima i dr.	Letnja rekreacija i zimski sportovi					Klimatske, spomenicke, ekološke, lovne, seoske i dr.
	I.2	Sr.2	GOLJIJA - sa Radocelom, Cemernom, Troglavom, Novim Pazarom, Ivanjicom, Novopazrskom i Bogutovackom banjom, Studenicom, Sopocanima, Petrovom crkvom, Đurdevim stubovima, starim Rasom, Deževom, manastiriom Gradac i dr.							
		J	JUŽNA ZONA - sa visoko-planinskim regijama J.1 i J.2, segmentima dramskih pravaca E80 (Priština - Crna Gora), E65 (Priština - Skoplje) i M22, Prištinom, Klokot banjom, Radavackom pecinom, Mirušom, Đakovicom, Novim Brdom, Zvecanom, Klinom, Nerodimljem, Gracanicom, Gazimestanom i dr.	I.1			J.1	ŠAR-PLANINA - sa Jezerskom pl., Žar pl., Nerodimskom pl., Koritnikom, Paštrikom, Sirinickom, Sredackom, Opoljskom i Gorskom župom, Prizrenskom bistricom, Lepencem, NP Šara, Prizrenom i njegovom kultumom baštinom, Uroševcem, Štrpcem, Dragašem, turističkim centrom Brezovica i dr.		
	J.2	PROKLETIJE - sa buducim NP, Đeravicom, Bogicevicom, Kopri-vnikom, Hajlom, Žljebom, Nedžinatom, Kožnjarem, Mokrom gorom, Peckom, Decanskom, Kožnjarskom i Locanskom bisticom, Rugovskom klisurom, kanjonom Sušice, izvorištem Belog Drima, Peci, Peckom Banjom, Peckom Patrijaršijom, Decanima i dr.								

nastavak table V-1

St-ep-en	Ozn a-ka	Turisticke zone Naziv i opis	Turisticke regije		Karakteristike zona i regija				
			Pod-ste-pen	Oz-na-ka	Naziv i opis	Rang	Vodece turist. aktivnosti	Ostale turisticke aktivnosti	Posebni uslovi razvoja
II	Z	ZAPADNA ZONA- sa srednje-planinskim subregijama regije Z.1, segmentima drumskih pravaca E-761 (prema Sarajevu) i E-763 (nova trasa prema Crnoj Gori), Užicem, Pribojskom i Ovcar banjom, Visockom banjom, Ovcarsko-Kablarskom klisturom, Jelicom, Pešterom, Cackom, Gucom, Ariljem, Bajinom Baštom, Pribojem, Sjenicom, Ovcarsko-Kablarskim manastirima, manastir Sv. Nikola i dr.	II.1	Z.1	TARA-ZLATIBOR-ZLATAR - (kao subregije jedinstvene regije) - sa NP Tara, Jadovnikom i Javorom, kanjonom Uvca, Ušackom, Ledenom i Bukovickom pecinom, jezerom Perućac, Zlatarskim jezerima, Ribnickim jezerom, Cajetinom, Partizanskim vodama, Novom Varoši, Prijepoljem, etnonaseljima, manastirima Mileševa, Banja i Janja i dr.	Naciona- lni	Letnja rekreacija	Tranzitne, jezerske, klimatske, ekološke, seoske i dr.	
	C	CENTRALNA ZONA - sa peripanonskim regijama C.1, C.2, C.3, C.4, C.5 i segmentima drumskih pravaca E70, E75 i E763 (nova trasa), segmentima plovnih pravaca Dunava, Save, kanala DTD, Velike Morave i donje Drine, lukama, pristaništima i marinama, Beogradom, Valjevom, Bosutom, Obedskom barom, Petnicom, Lelicem, rekom Gradac, Brankovinom, Osecenicom, Tršicem, Loznicom, manastirima Celije, Pustinja i Tronoša, Radovanskim lugom, Kragujevcem, Viševcem, Palanackim Kise Ijakom, banjom Gornja Trepca, manastirima Pokajnica i Koporin, crkvama brvnarama, Kovacicom, adama na Dunavu, Smederevskom tvrđavom, Kostolcem, Dubravicom, Ljubicevom, Požarevcem, šumama Zaove, Ceremošnjom i Ravništarskom pecinom, Pekom, Kucevom, Deli Jovanom, Alijom, Vratnom, Vratnjarskim kapijama, Bukovom, Badnjevom, Korgolašem, Negotinom, jezerom i granicnim prelazom Đerdap II, granicnim prelazima Mokranje i Vatin, Despotovcem, manastirima Manasija i Ravanica, Crnickim manastirima i dr.	II.1	C.1	VALJEVSKE PLANINE - sa Medvednikom, Jablanikom, Povlenom, Maljenom sa Divcibarama, Suvoborom sa Rajcem, Sokolskim planinama sa Bobijom, Jagodnjom i Gucevom, srednjom Drinom, Banjom Kreviljacom, banjom Vrujci, banjom Badanja, Radaljskom banjom idr.	Naciona- lni	Letnja rekreacija	Izletnicke, klimatske, banjske, lovne, seoske i dr.	Vikend izletnicke zona Beograda
			II.2	C.2	ŠUMADIJSKE PLANINE - sa Rudnikom, Vencacom, Bukuljom, Kosmajem, Arandelovcem, Topolom, Gornjim Milanovcem, Sopotom, Orašcem, Takovom, Savincem, Gornjim Crucem, Oplencem, Bukovickom Banjom, Selters banjom i dr.			Izletnicke, klimatske, spomenicke ekološke, lovne i dr.	
			II.1	C.3	KUCAJSKE PLANINE - sa buducim NP, Beljanicom, Južnim Kucajem, Dubašnicom, Zlotskom klisturom i pecinama, Resavskom klisturom i pecinama, kanjonom Lazareve reke, Gornjackom i Ribarskom klisturom, Borskim jezerom, Crnim vrhom, Žagubicom, Brestovackom banjom, manastirima Gornjak i Sv. Petka, Trškom crkvom i dr.			Izletnicke, nauticke, ekološke, spomenicke i dr.	
				C.4	ĐERDAP - sa NP Đerdap, Šomrdom, Liškovcem, Mirocom, Porecom, Đerdapskom klisturom, Đerdapskim jezerom i hidroelektranom I, Kladovom, Donjim Milanovcem, Majdanpekcom i Golupcem, Golubackim gradom, Lepenskim Virom, rimskim spomenicima i dr.			Izletnicke, nauticke, ekološke, spomenicke i dr.	
			II.2	C.5	DELIBLATSKA PEŠČARA - sa vršackim brdima, Karašom, Nerom, Labudovim oknom, Belocrkvanskim jezerima, Dunavom, Srebrnim jezerom, Vršcem, Belom Crkvom, Velikom Gradištem, granicnim prelazom Kaluderovo i dr.			Izletnicke, nauticke, ekološke i dr.	
	S	SEVERNA ZONA - sa panonskim regijama S.1, S.2, S.3 i S.4 segmentima drumskih pravaca E75 i E660, segmentima plovnih pravaca Dunava, Tise i kanala DTD, lukama, pristaništima i marinama, Kikindom, Backom Topolom, Adom, Sentom, banjom Slankamen, mrtvajama Tise, adama na Dunavu, ritovima, lovištima i dr.	II.1	S.1	FRUŠKA GORA - sa NP, Dunavom, Novim Sadom, Petrovaradinskom tvrđavom, Sremskim Karlovcima, Backom Palankom, Irigom, Vrdnickom banjom, fruškogorskim manastirima i dr.			Izletnicke, nauticke, ekološke, spomenicke i dr.	Pre- klapanje sa zonom C na Dunavu i Fruškoj Gori
				S.2	GORNJE PODUNAVLJE - sa Dunavom, kanalima, ritovima, Somborom, Apatinom, Beždanom, Junakovica banjom, lovištima, ribnjacima i dr.			Nauticke, ekološke, lovne i dr.	

nastavak **tabele V-1** Turisticke zone i regije

Turisticke zone			Turisticke regije			Karakteristike zona i regija			
Stepen	Oznaka	Naziv i opis	Podstepen	Oznaka	Naziv i opis	Rang	Vodeće turistič. aktivnosti	Ostale turističke aktivnosti	Posebni uslovi razvoja
II	S		II.1	S.3	GORNJA TISA - sa Tisom, kanalima, Suboticko-horgoškom pešćarom, Selevanskom pustarom, Palickim, Ludaškim i dr. jezerima, Suboticom, Palicem, Kanjižom, Novim Kneževcem, Cantavirom, Bajmocom, banjama Kanjiža, Palic i Orlovaca, Zobnaticom, salašima, granicnim prelazima Horgoš, Kelebija i Đala i dr.			Nautičke, banjske, ekološke, lovne, seoske i dr.	
			II.2	S.4	DONJA TISA - sa Tisom, kanalima, Zrenjaninom, Becejem, Novim Becejem, Žabljem, Titelom, Banjom Rusandom, lovištima i dr.			Izletničke, nautičke, lovne i dr.	

Tabela V-2 Tranzitni turistički pravci

?? Drumski (sa tranzitnim turističko-saobraćajnim centrima i punktovima)

Stepen	Naziv i opis	Rang	Napomena
I	??Auto-put E-75 Beograd-Niš	Medunarodni	U okviru koridora E-75 od Kolara do Preševa rezervisane se prostor za plovno-turistički sistem Morava-Vardar (do privođenja nameni koriste se kao poljoprivredno zemljište)
II	??Auto-put E-75 mađarska granica - Beograd i Niš - granica BJR Makedonije ??Auto-put E-80 Niš - bugarska granica		
III	??Auto-put E-70 od granice do Beograda ??Auto-put E-763 Beograd - Užice - granica Crne Gore (na novoj trasi) Auto-put Priština - granica Crne Gore (nova trasa E-80) i magistralni put E-65 Priština - Skopje		
Ostali	??Auto-put E-70 Beograd-Vršac-rumunska granica ??Auto-put E-660 Subotica - Sombor - Osijek ??Auto-put E-761 granica BJR BiH - Užice - Kruševac i Paracin - Zajecar - bugarska granica ??Auto-put E-771 Priština-Niš-Zajecar-Kladovo-rumun.gran. ?? Rekonstruisani magistralni put M22 Kraljevo - Priština	Medunarodni i nacionalni	

?? Plovni (sa lukama, pristaništima i marinama)

Stepen	Naziv i opis	Rang	Napomena
I	? Dunav na celom toku kroz Srbiju	Medunarodni	Deonica glavnog evropskog rečno-kanalskog plovnog sistema i najznacajiji prostor za turizam na vodama
II	? Tisa na celom toku kroz Srbiju ? Glavni kanali sistema Dunav - Tisa - Dunav u zoni S ? Sava na celom toku kroz Srbiju	Medunarodni i nacionalni	
III	? Ostali kanali sistema Dunav - Tisa - Dunav ? Drina nizvodno od Perucca ? Velika Morava nizvodno od Stalaca	Nacionalni	Pravci za nautički i dr. vidove turizma uz upotrebu lakih plovila.

Tabela V-3 Gradski turistički centri

Stepen	Podstepen	Naziv	Rang	Napomena
I	I.1	Beograd	Medunarodni	Glavni emitivni centar i glavni centar gradske ponude, centar zone C
	I.2	Novi Sad, Niš, Priština i Subotica	Medunarodni i nacionalni	Centar zone S i regije S.1, centri zona I i J, centar regije S.3
II		Užice, Pirot, Vranje, Vrnjaska Banja, Novi Pazar, Prizren i Pec	Nacionalni	Centar zone Z i centri regija I.1, I.2, Sr.1, Sr.2, J.1 i J.2
III		Valjevo, Kladovo, Vršac, Sombor, Zrenjanin, Zajecar, Leskovac i Kraljevo		Centri regija C.1, C.4, C.5, S.2 i S.4, kao i centri u funkciji razvoja regija I.1, I.2 i Sr.1

Tabela V-4 Banje

Stepen	Podstepen	Naziv	Rang
I	I.1	Vrnjackska Banja	Međunarodni i nacionalni
	I.2	Niška Banja, Sokobanja, Vranjska Banja, Mataruška Banja, Banja Koviljaca i Bukovicka Banja	
II		Gamzigradska Banja, Bujanovacka Banja, Prolom Banja, Ribarska Banja, Kuršumlijska Banja, Jošanicka Banja, Banjska, Novopazarska Banja, Bogutovacka Banja, Pecka Banja, Pribojska Banja, Gornja Trepca, Selters Banja, Banja Junakovic i Banja Kanjiža	Nacionalni
III		Zvonacka Banja, Brestovacka Banja, Lukovska Banja, Sijerinska Banja, Klokot Banja, Visocka Banja, Ovcarska Banja, Banja Vrujci, Banja Badanja, Radaljska Banja, Vrdnicka Banja, Banja Rusanda, Banja Slankamen, Palanacki Kiseljak, Banja Palic, Banja Orlovaca.	

1.5. Plan turističke ponude do 2010. godine - projekcije i prioriteta

1.5.1. Razvoj i uređenje turističke ponude do 2010. godine

Do 2010. godine planiran je razvoj sledećih turističkih prostora (tabela V-5) :

Tabela V-5 Razvoj i uređenje turističke ponude do 2010. godine

?? Delovi turističkih zona i regija

Delovi zona		Delovi regija		Napomena
Oznaka	Naziv	Oznaka	Naziv	
I	Stara planina	I.1	Babin Zub	Prva subregija objedinjene ponude
	Vlasina	I.2	Vlasinsko jezero sa Cemernikom i Vardenikom	
Sr	Kopaonik	Sr.1	Kopaonik - Željin - Vrnjackska Banja	
	Golija	Sr.2	Srednja Golija	
J	Šarplanina	J.1	Brezovica	
	Prokletije	J.2	Koprivnik	
		Z.1	Tara, Zlatibor i Zlatar	
		C.1	Jablanik, Povlen i Maljen sa Divcibarima	
		C.3	Đerdap	
		S.1	Fruška Gora	
		S.2	Gornje Podunavlje	
		S.3	Gornja Tisa	

?? Tranzitni turistički pravci, gradski turistički centri i banje

Drumski i plovni tranzitni pravci	Gradski turistički centri	Banje
? Auto-put E-75 Beograd - Niš	? Beograd	? Vrnjackska Banja
? Auto-put E-75 Beograd - Novi Sad	? Novi Sad	? Niška Banja
? Auto-put E-80 Niš - Dimitrovgrad	? Subotica	? Sokobanja
? Auto-put E-75 Novi Sad - Horgoš i Niš - Preševo	? Niš	? Mataruška Banja
? Auto-put E-70 od granice do Beograda	? Priština	? Banja Koviljaca
? Auto-put E-763 Beograd - Užice - Podgorica	? Pec	? Bukovicka Banja
? Auto-put E-761 Pojate - Cacak (veza sa E-763)	? Novi Pazar	? Vranjska Banja
? Auto-put Priština - Pec - Crna Gora (nova trasa E80)	? Užice	
? Magistralni put M22 Kraljevo - K.Mitrovica i E65 Priština - Skoplje	? Sombor	
? Plovni pravac Dunava - plovni put i osnovni sistem pristaništa i marina		

1.5.2. Prioritetne turističke regije, gradski turistički centri i tranzitni turistički pravci do 2010. god.

Medu turističkim prostorima predviđenim za razvoj do 2010. godine izdvojeni su prioriteta po sledećim nacelima:

1. pod prioriteta se podrazumeva prednost turističkog prostora u raspodeli podsticajnih, sektorskih republičkih fondova i to samo za: izradu studija i programa razvoja, prostornih i urbanističkih planova, izgradnju infrastrukture

i nekomercijalnih sadržaja društvenog standarda, kao i za zaštitu prirode, životne sredine, prirodne i kulturne baštine turističkih prostora;

2. prednost medu prioritetaim turističkim prostorima imace oni sa vec formiranim ili zapocetim celinama i centrima kompleksne turističke ponude, sa vecim obimom i vecim udelom obezbedenih sredstava za komercijalne turističke sadržaje u ukupnoj investiciji, a posebno sa učešćem u

predfinansiranju nekomercijalnih sadržaja od strane tržišnih nosilaca;

3. zbog strateških nacionalnih interesa (posebno u oživljavanju lokalnih sredina, zaštiti prirode i dr.) i narocito zbog otvaranja širih polaznih uslova za uključivanje tržišnih nosilaca, u prioritete se uključuju i novi, potencijalno najvredniji turistički prostori, koji bez republickog podsticaja, posebno za studije, programe, planove i krupnu infrastrukturu, ne mogu da se uključe u turističko tržište;
4. redosled prioriteta među izabranim turističkim prostorima je nacelan, prema njihovom značaju za republički i lokalni razvoj kao i za tržište, te se unekoliko može menjati, zavisno od stepena zadovoljenja prethodno navedenih nacela; u slučaju da neki od izabranih prioriteta ne ispunjava navedena nacela, umesto njega se u prioritete može uključiti i neki od ostalih turističkih prostora čiji razvoj je planiran do 2010. godine.

Izdvojeni prioriteti svrstani su u dve grupe:

I grupa - prioriteti među formiranim ili započetim celinama i centrima turističke ponude :

1. Beograd, kao glavni gradski turistički centar;
2. kompleks severni Kopaonik (TC Kopaonik) - Željin - Vrnjaska Banja, kao severni deo regije Sr.1 u svojstvu prve kompleksno zaokružene subregije;
3. tranzitni drumski turistički pravac od Novog Sada do Niša (sa prednošću deonici od Beograda do Niša);
4. Šar-planina (Brezovica) - istočni deo regije J.1.;
5. Novi Sad sa Fruškom Gorom - veliki gradski turistički centar i veći deo regije S.1.;
6. Đerdap - veći deo regije C.4.;
7. Tara - Zlatibor - Zlatar - veći deo regije Z.1.;
8. Maljen sa Divčibarama - srednji deo regije C.1.;

II grupa - prioriteti među novim turističkim prostorima:

1. Dunav, glavni plovni tranzitni pravac celim tokom kroz Republiku;
2. Stara planina (Babin zub) - srednji deo regije I.1.;
3. Prokletije (Koprivnik i Pec) - deo regije J.2.;
4. Vlasina (Vlasinsko jezero, Cemernik i Vardenik) - severni deo regije I.2.;
5. Golija (sa Novim Pazarom) - srednji deo regije Sr.2.;
6. Gornje Podunavlje (sa Somborom) - deo regije S.2.

2. ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

2.1. Ciljevi

Osnovni ciljevi zaštite životne sredine i prirode su:

- (1) kvalitetna životna sredina: čist vazduh; dovoljne količine kvalitetne i higijenski ispravne vode za pice, rekreaciju i proizvodnju; očuvano poljoprivredno zemljište, ekosistemi i biološka raznovrsnost; zdravstveno bezbedna hrana; uredena naselja i ugodnost boravka na radnom mestu i mestu stanovanja;
- (2) racionalno korišćenje prirodnih resursa, a narocito neobnovljivih ili delimično obnovljivih (mineralne i energetske sirovine, vode, zemljište); bolje iskorišćavanje sirovina i energije, smanjenje otpada i povećanje stepena

recikliranja; bezbedno deponovanje komunalnog, industrijskog i opasnog otpada; sanacija ekoloških i "prostornih" posledica eksploatacije sirovina; prioritet će biti dat: izrazito degradiranim i devastiranim područjima, lokalitetima i pejzažima; obnovi ekosistema; revitalizaciji i rekultivaciji područja intenzivne površinske eksploatacije mineralnih i energetskih sirovina; zaštiti najvrednijih prirodnih dobara;

- (3) zaustavljanje dalje degradacije prirodne sredine (vazduh, voda, zemljište, vegetacija i dr.), najpre u kritično zagađenim urbanim, rudarsko-energetskim i industrijskim centrima, u ekološki najvrednijim područjima, a potom i na celoj teritoriji Republike;
- (4) zaustavljanje erozije u najugroženijim područjima;
- (5) zaštita, obnova i sanacija stanja živog sveta; očuvanje prirodnih predela posebne vrednosti i značaja, ugroženih i retkih biljnih i životinjskih vrsta; očuvanje ravnoteže ekosistema i obnova onih koji su narušeni; održavanje biodiverziteta;
- (6) zaštita prirodnih predela, ambijenta i pejzaža oko kulturno-istorijskih spomenika, u okviru kompleksne zaštite ovih celina i prirodnih pejzaža uopšte;
- (7) podrška vaspitnim i obrazovnim programima u oblasti zaštite životne sredine i prirode.

2.2. Prostorna diferencijacija

Polazeci od stanja životne sredine po regionima, kao i od potrebe uskladjivanja planiranog razvoja privrede, stanovništva i naselja sa zaštitom i unapređenjem životne sredine, Prostornim planom se predviđa prostorno-regionalna diferencijacija životne sredine:

2.2.1. Gornjo-backa zona, sa Potisjem i severnim Banatom. Ovu zonu karakterisace jaka industrija, pretežno prehrambena, hemijska i metalna, koja koristi mnogo tehnološke vode, što može da izazove zagađivanje kanala DTD i Tise. Potiska industrijska zona zahteva sledece mere zaštite elemenata sredine od ugrožavanja:

1. gasifikaciju industrijskih naselja duž kanala DTD, naselja pored Tise, kao i gradova Subotice i Kikinde;
2. izgradnju kolektora za regionalno prikupljanje voda iz naselja i izgradnju zajedničkih stanica za precišćavanje, gde god to tehnološki i ekonomski uslovi dozvoljavaju;
3. savremeno upravljanje komunalnim i industrijskim otpacima (recikliranje, kompostiranje ili sanitarno deponovanje);
4. pošto će područja južno od kanala DTD, kao i Telecka i severni Banat, biti intenzivno korišćena za poljoprivredu, to zahteva kontrolisanu primenu hemijskih sredstava;

2.2.2. Južno-backa i srednje-banatska zona. U ovoj zoni locirani su jaki industrijski centri (Novi Sad, Backa Palanka, Beocin, Zrenjanin i industrijska zona Crvenka-Kula-Vrbas), što zahteva primenu različitih vrsta zaštite životne sredine:

1. gasifikaciju industrijskih gradova i toplifikaciju centralnih i stambenih zona;
2. izgradnju obilaznica oko Novog Sada i Zrenjanina, kao i izgradnju stanica za precišćavanje voda za ova dva grada;
3. izgradnju regionalnog sistema za precišćavanje otpadnih voda naselja i industrije opština Kula i Vrbas;
4. preduzimanje mera na međudržavnom nivou, kako bi se vode što priticu iz Rumunije dovele u II klasu;

5. kontrolisanu primenu hemikalija u poljoprivredi, s obzirom da su veliki delovi zone agrarni;
6. rekonstrukciju i revitalizaciju kanala DTD Becej-Bezdan, u srednje-backoj i srednje-banatskoj zoni.

2.2.3. Posavsko-podunavska zona. U zoni su locirana cetiri najveca kompleksa hemijske industrije (Šabac, Baric, Pancevo i Prahovo), metalurgija u Smederevu i proizvodnja energije na teritoriji opština Lazarevac, Obrenovac i Požarevac, zbog cega ce nastajati problemi degradacije vecih prostora oko površinskih kopova lignita, velike kolicine šljake i pepela iz termoelektrana i toplana, velike kolicine komunalnih otpadaka, kao i opasnih otpadaka iz hemijske industrije. Pod jakim uticajem ove zone nalaze se i Vršac, Bela Crkva i Plandište u Južno-banatskom okrugu. Zbog toga ce biti preduzeto sledece:

1. revitalizacija i rekultivacija površinskih kopova lignita, šljacišta i pepelišta;
2. gasifikacija industrijskih centara u zoni i toplifikacija naselja;
3. izgradnja obilaznica oko Beograda, Panceva i Smedereva;
4. izgradnja beogradskog železnickog cvora;
5. izgradnja stanica za precišćavanje komunalnih voda Beograda, Panceva, Smedereva i Požarevca, kao i sremsko-šabacke stanice;
6. rešenje problema komunalnih otpadaka za Beograd i regionalne centre (Pancevo-Smederevo -Požarevac i Sremska Mitrovica-Šabac-Ruma).

2.2.4. Zapadno-moravska industrijska zona. Imajuci u vidu raznovrsnost ove zone (metalna u Sevojnu, mašinska u Cacku, Trsteniku, Kraljevu i Kruševcu, hemijska u Lucanima i Kruševcu, prehrambena u Požegi, Gornjem Milanovcu i Aleksandrovcu i dr.), kao i položaj zone i položaj industrijskih centara u kotlinama, neophodno je preduzeti sledece:

1. prioritarno spreciti zagadivanje vazduha, gasifikacijom naselja, toplifikacijom, izgradnjom obilaznica oko naselja gde to nije uradeno i izgradnjom auto-puta od Pojata do Kraljeva;
2. posebno štiti planinski pojas ove zone (Valjevske planine, Tara, Zlatibor, Golija, Kopaonik, Goc i Jastrebac), koji treba rezervisati kao podrucja šireg znacaja, prevashodno za rekreativno-turisticke aktivnosti, vodoprivredu (vodosnabdevanje) i proizvodnju hrane, uz primenu ekoloških standarda.

2.2.5. Velikomoravska zona. Osnovni problem ove zone, sa industrijskim centrima u Kragujevcu, Jagodini, Cupriji i Paracinu, jeste nedostatak vode, kao i zagadivanje malih vodotoka (Lepenica, Belica, Lugomir i Crnica). To zahteva preduzimanje sledeceg:

1. selektivno ogranicavanje industrijskog razvoja i preorijentacija na procese koji zahtevaju manje kolicine tehnološke vode;
2. gasifikaciju i toplifikaciju Kragujevca i rešenje gradskog saobracaja;
3. u dolini Velike Morave zaštitu visokokvalitetnih zemljišta.

2.2.6. Nišavsko-leskovacka zona. Ova zona sa industrijskim centrima Niš, Leskovac, Prokuplje i Piroto, mora da reši sledece probleme životne sredine:

1. gasifikaciju i toplifikaciju sva cetiri navedena naselja;
2. precišćavanje otpadnih voda iz industrije obojenih metala u Prokuplju, šumsko-industrijske proizvodnje u Kuršumlji i niške, leskovacke i pirotske industrije;

3. deponovanje komunalnih otpadaka za Niš, Leskovac, Prokuplje i Aleksinac;
4. izgradnju obilaznica oko Aleksinca, Sokobanje i Prokuplja;

5. posebnu zaštitu podrucja Vlasine, Svrljiških planina, Suve planine i, narocito, Stare planine, zbog relativnog siromaštva ove zone u vodi.

2.2.7. Timocka zona. U ovoj zoni sa glavnim industrijskim centrima Borom, Zajecarom, Negotinom, Prahovom i Majdanpek, osnovni problemi su zagadenost vazduha, zagadenost reka i najvećim delom nesansirane posledice masovne eksploatacije metalnih sirovina, pa je stoga neophodno preduzeti sledece:

1. modernizaciju i rekonstrukciju metalurško-hemijskog kompleksa u Boru;
2. gasifikaciju svih pet navedenih naselja i toplifikaciju centralnih i stambenih delova naselja;
3. precišćavanje otpadnih voda, tako da se Borska reka, Pek, Dunav i Timok dovedu u propisanu klasu;
4. rešenje saobracaja u Boru i Zajecaru (izgradnja obilaznica);
5. rešenje za industrijski otpad u Boru, Zajecaru i Prahovu;
6. rekultivaciju i revitalizaciju napuštenih površinskih kopova, odlagališta raskrivke, flotacijskih jalovišta i degradiranog zemljišta i podizanje imisionih šuma;
7. revitalizaciju površinskih kopova Bora, Majdanpeka i Rgotine.

2.2.8. Južno-moravska zona. U ovoj zoni prioritarno je:

1. preduzeti mere za smanjenje erozije u podrucju Vlasine, Krajišta, Pcinje i Grdelicke klisure;
2. sprovesti zaštitu od otpadnih voda i drugih otpadaka;

2.2.9. Kosovsko-metohijska zona. Za ovu zonu karakteristicno je veliko zagadivanje u Kosovskoj Mitrovici i Prištini, a može se ocekivati pogoršanje od novih termoenergetskih kapaciteta, pa je zbog toga neophodno sprovesti sledece:

1. sanaciju postojećih zagadivaca;
2. zaštitu životne sredine od planiranih termoelektrana;
3. smanjenje zagadivanja u Uroševcu;
4. precišćavanje otpadnih voda hemijske industrije u Suvoj Reci;
5. dovodenje u propisanu klasu voda Pecke, Decanske i Prizrenske Bistrice, Erenika i Krive Reke;
6. poboljšanje kvaliteta voda Sitnice, Laba i Prištevke, odgovarajucim precišćavanjem;
7. revitalizaciju i rekultivaciju jalovišta i šljacišta kosovskih termoelektrana.

2.2.10. Zona Polimlja. Pored industrije u Prijepolju i Priboju i hidroenergetskih objekata na Limu i Uvcu, ocekuje se da ce u ovoj zoni priroda biti znatnije ocuvana nego u drugim krajevima Republike. Kako ova zona ima veliko bogatstvo u šumskim i vodnim resursima, obimni programi korišćenja ovih voda za snabdevanje drugih podrucja Republike mogu imati negativne posledice na lokalne ekosisteme. Zbog toga je obavezno uraditi analizu uticaja na životnu sredinu za sve planirane objekte.

2.3. Prekogranicno zagađenje

U zaštiti životne sredine međunarodna saradnja se pre svega odnosi na kvalitet voda reka Dunava, Save, Tise i Tamiša i svih drugih pograničnih vodotoka u Banatu. Republika Srbija preduzeće mere zaštite od zagađivanja voda iz gornjih slivova, kao i na svojoj teritoriji. Zaštitu voda u slivu Drine treba rešiti dogovorom sa Republikom Crnom Gorom i bivšom Republikom Bosnom i Hercegovinom, kao i kontrolom zagađivaca na teritoriji Srbije. Poseban značaj za Republiku imaju vode Dunava, pre svega zbog vodosnabdevanja, odnosno zaštite od zagađivanja podzemnih voda južne Backe i južnog Banata. Najizrazitije "uvezeno" zagađivanje voda dolazi iz Rumunije, gde su vode Zlatice, Begeja, Tamiša, Brzave, Moravice, Karaša i Nere daleko ispod zahtevane klase i nalaze se u IV kategoriji ili van klase na svim granicnim prelazima. Vode Dunava se zagađuju iz gornjeg sliva, ali i iz Srbije i Rumunije takode, što se odražava na kvalitet voda Đerdapskog jezera. Ovaj problem treba rešavati sa onim zemljama podunavskog sliva iz kojih dolaze zagađenja, uključujući i kontrolu razloga zašto se ne sprovode dogovori iz Dunavske konvencije i ostalih dokumenata.

Od izuzetnog je značaja stalno praćenje potencijalnih izvora radioaktivnosti koja u Srbiju može dospeti iz njene neposredne okoline (NE Krško, NE kod Bajce u Madarskoj i Kozloduj u Bugarskoj). Na tim pravcima važna je zajednička kontrola i stalno obaveštavanje.

2.4. Mere zaštite životne sredine u naseljima, njihovoj okolini i drugim prostorima (Referalna karta IV)

1. Ni jedan lokalitet ili predeo neće biti u prvoj kategoriji zagađenosti.
2. U drugoj kategoriji su lokaliteti kod kojih će se i dalje javljati prekoracenje granicnih vrednosti zagađivanja klasicnim zagađivacima, ali će biti eliminisana radijaciona zagađivanja, zagađivanja kancerogenim i mutagenim materijama. U ovoj kategoriji su: (a) veliki zagađivaci - Pancevo, Subotica, Baric, Loznica, Lucani, Bor, Kruševac, Trepca, Šabac; (b) srednji zagađivaci - Kikinda, Obrenovac, Prahovo, Kostolac, Obilic sa okolinom, Suva Reka, naselja u kolubarskom basenu, linija autoputa na prilazu i kroz Beograd, putni koridor izmecu Beograda i Panceva, prilazni autoput Nišu.
3. U trecjoj kategoriji nema lokaliteta sa prekomernim zagađenjem toksicnim materijama i štetnim energijama, ali će se javljati problem ugrožavanja bukom, neprijatnim mirisima, industrijskim i komunalnim otpadom i saobraćajem. U ovoj grupi su okoline lokaliteta druge kategorije na rastojanju od 10 km u pravcu dominantnog vetra i to: (a) velikih zagađivaca - Zrenjanin, Ruma, Valjevo, Kosjeric, Veliki Popovac, Kraljevo, Niš, Vranje, Zajecar, Majdanpek, Priština; (b) srednjih zagađivaca - Vrbas, Beograd, Mladenovac, Smederevska Palanka, Smederevo, Požarevac, Sremska Mitrovica, Kragujevac, Gornji Milanovac, Cacak, Užice, Priboj, Trstenik, Prokuplje, Pirot, Novi Pazar, Leskovac, Jagodina, Paracin, Pec, Gnjilane, Kacanik, koridori autoputa i brze pruge kod Vranja; (v) malih zagađivaca - Vršac, Prizren, sadašnji vodotoci cetrvte klase.
4. U cetrvtjoj kategoriji su zagađivanja od prehrambene i tekstilne industrije, ostalih industrija sa ugrađenim

sistemima za preciscavanje vazduha i voda, velikih stocnih farmi, prekomernog opterećenja prostora u turistickim zonama kao i prigradskih zona naselja u drugoj i trecjoj kategoriji. U ovoj grupi su lokaliteti malih zagađivaca i to: Sombor, Apatin, Crvenka, Kula, Odžaci, Backa Palanka, Novi Sad, Bajmok, Srbobran, Novi Kneževac, Coka, Senta, Ada, Temerin, Backa Topola, Kanjiža, Becej, Titel, Bac, Bela Crkva, Kovin, Indija, Stara Pazova, Šid, Kucevo, Požega, Ivanjica, Arilje, Guca, Raška, Cuprija, Negotin, Bujanovac, Uroševac, Leposavic, Raška, Dimitrograd, Knjaževac, Sjenica, Prijepolje, Ub, Osecina, Mionica, Krupanj, Petrovac, Žagubica, Svrlijig, Bela Palanka, Svilajnac, Golubac, Kladovo, zone intenzivne poljoprivrede, linije magistralnih puteva i pruga, recna pristaništa i aerodromi.

5. U petu kategoriju zagađenosti svrstani su lokaliteti sa vecim opterećenjem prostora, uglavnom turisticki kompleksi i mesta sa nedovoljno kontrolisanom posetom - Sremski Karlovci, Grocka, Vrnjacka Banja, Sokobanja, Topola, Arandelovac, LJig, Istok, Štrpce, Zlatibor, Kopaonik, delovi Stare planine, Đerdapsko jezero, kao i prigradske zone sa nekontrolisanom vikend gradnjom, zone sa intenzivnim vocarstvom i vinogradarstvom, koridori lokalnih puteva i pruga.
6. U šestoj kategoriji su teritorije seoskih naselja, podrucja sa prirodnom degradacijom prostora (erodirane površine, zaslanjena zemljišta, klizišta, plavni tereni, podrucja jakih mrazeva, zone oko istorijskih spomenika sa kontrolisanim antropopterećenjem, akvatorije veštackih akumulacija).
7. U sedmu kategoriju svrstane su teritorije sa ogranicenom privrednom aktivnošću: šumske površine sa eksploatacijom, livadsko-pašnjacka podrucja, mocvarna i lovna podrucja, delovi nacionalnih parkova van rezervata, parkovi prirode, park šume.
8. U osmoj kategoriji su: strogi prirodni rezervati, spomenici prirode i podrucja zašticena međunarodnim konvencijama, visoki planinski vrhovi (iznad 2.000 mnv), nepristupacni kanjoni i strmi odseci.

3. ZAŠTITA PRIRODNIH DOBARA

3.1. Ciljevi

3.1.1. Ciljevi zaštite posebnih prirodnih vrednosti obuhvataju zaštitu prostora (mesta):

- (1) izuzetnih i jedinstvenih delova prirode od značaja za naucne, kulturno-obrazovne, rekreativne i druge svrhe;
- (2) karakteristiknih predstavnika pojedinih ekosistema i izrazitih biogeografskih podrucja, odnosno predstavnika pojedinih tipova predela, od izvornih do antropogenih;
- (3) prirodnih predela, ambijenata i pejzaža oko kulturno-istorijskih spomenika, u okviru kompleksne zaštite ovih celina;
- (4) zaštitnih zona (zona uticaja) oko zašticenih prirodnih dobara.¹⁰

3.1.2. Ciljevi zaštite biodiverziteta obuhvataju:

¹⁰ U slu-ajevima gde se na istom prostoru nalaze i nepokretna kulturna dobra, zaštitne zone se odnose i na njih.

- (1) očuvanje genetskog, specijskog i ekosistemskog biodiverziteta, na osnovu preduzetih: (a) proučavanja genofonda, (b) formiranja baza podataka i inventarizacije i (v) kategorizacije elemenata/ komponenti biodiverziteta;
- (2) preduzimanje dugorocnih ekosistemskih istraživanja interdisciplinarnog obuhvata;
- (3) pracenje stanja biodiverziteta, kao i ugrožavajućih faktora, sa procenom tendencija promena i spontanosti sukcesija;
- (4) održavanje biodiverziteta i bioloških resursa, u skladu sa politikom održivog razvoja.

3.1.3. Posebni ciljevi podrazumevaju:

- (1) očuvanje ambijentalnih, estetskih i rekreativnih potencijala područja od posebnog republičkog interesa;
- (2) razvoj informacionog sistema zaštite prirode (u okviru informacionog sistema životne sredine i prostora);
- (3) zasnivanje zaštite posebnih prirodnih vrednosti na sistematskom prostornom, urbanističkom i ekološkom planiranju;
- (4) održavanje i širenje međunarodne saradnje na zaštiti granicnih područja od zajedničkog interesa za zaštitu prirodnih vrednosti i resursa.

3.2. Zaštita prirodnih dobara

(Referalna karta IV)

Plan zaštite prirodnih dobara zasniva se na realnoj proceni mogućnosti i potreba u planskom periodu, sa ciljem da se zaštita prirode približi nivou razvijenih evropskih država, uz primenu domaćih iskustava i svetskih standarda. Očekuje se, da će procenat zaštićenih površina posebnih prirodnih vrednosti dostići nivo od 10% ukupnog prostora Republike do 2010. godine.

Planom se određuju područja zaštite posebnih prirodnih vrednosti koja su bitna za utvrđivanje režima korišćenja i namenu prostora na nacionalnom nivou. Tekstualno i graficki prikazuju se površine od 500 do 1.000 ha, kao i one od preko 1.000 ha (stanje i projekcija), jer se ocenjuje da su one relevantne za ovaj nivo planiranja.¹¹

U planskom periodu i nadalje ostaju zaštićene one prostorne celine koje su sada u statusu zaštićenih:

1. nacionalni parkovi: Fruška Gora, Đerdap, Tara, Kopaonik i Šar-planina;
2. druga zaštićena prirodna dobra:
 - (a) na teritoriji Vojvodine: Subotičke šume, Jezero Palic, Ludoško jezero, Selevenske pustare, Gornje Podunavlje, Pašnjaci velike droplje, Panonija, Koviljsko-petrovaradinski rit, Stari Begej - Carska bara, Vršacki breg, Deliblatska pešcara, Obedska bara;
 - (b) na teritoriji središnje Srbije: Tršić - Tronoša, Trešnjica, Gradac, Rajac, Resava, Lazarev kanjon, Ozren, Sicevacka klisura, Đavolja varoš, Jerma, Dolina Pečinje, Uvac;
 - (v) na teritoriji Kosova i Metohije: Miruša, Rugovska klisura, Gazimestan, Grmija.

U planskom periodu će - na osnovu prethodnih istraživanja i valorizacije - biti definisani status, prostorni obuhvat i režimi zaštite i za sledeće prirodne celine i predele: u Vojvodini: Somborski salaši, Srednje-backi salaši, Slani kopovi, Melenacka bara, Karadordevo, Tikvara,

Morovičke šume - ušće Drine i Bosuta, Titelski breg, Biserno ostrvo, Široka bara, Begacka jama, Uzdińska šuma, Tolgonjsko-jabucki rit;

u središnjoj Srbiji: Orlaca, Cer, Avala, Kosmaj, Bukulja, Rudnik, Valjevske planine, Deli Jovan, Kucajske planine, Ušće Morave, Juhor, Vlažna staništa kod Paracina, Vlažna staništa kod Varvarina, Đetinja, Ovcarsko-kablarska klisura, Rtanj, Zlatibor, Mucanj, Zlatar, Golija, Goc-Željčin-Stolovi, Jastrebac, Svrljiške planine, Suva planina, Stara planina, Radan, Jerma, Kukavica, Vlasina, Besna Kobila, Kozjak, Grdelićka klisura, Vlažna staništa kod Preševa;

na Kosovu i Metohiji: Šatorica-Pilatovica, Prokletije, Lipovica.

Medu navedenim područjima, kao područja izuzetnih prirodnih vrednosti od posebnog značaja ističu se: Prokletije, Stara planina, Kucajske planine, Golija i Deliblatska pešcara.

Prostornim planom se utvrđuju sledeći regionalni prioriteti zaštite prirodnih dobara (prioritetna područja):

1. na teritoriji Vojvodine, prednost će imati: zaštita vodnih tokova i obalnog područja, zaštita vlažnih i zabarenih površina i specifičnih zaslanjenih terena i intenzivna zaštita područja sa autohtonim šumama;
2. u središnjoj Srbiji, prednost će imati: zaštita planinskih područja (zajedno sa zaštitom izvorišta i vodotokova prve kategorije) i zaštita vlažnih i zabarenih površina uz Moravu, Savu i Dunav (sa ciljem da se uspostavi mreža zaštićenih površina);
3. na teritoriji Kosova i Metohije, prednost će imati: zaštita visokovrednih planinskih područja i sanacija prirode u degradiranim područjima;
4. na regionalnom nivou, posebno u gradskim naseljima, prednost će imati: zaštita sekundarno izmenjenih sredina i zaštita pejzaža i ambijentalnih vrednosti.

Pored zaštićenih prirodnih dobara koja su stekla međunarodni status i upisana u Ramsarsku listu - Obedska bara, Carska bara i Ludoško jezero - predložice se sticanje međunarodnog statusa zaštite i za sledeće celine:

1. vlažna područja - delovi Gornjeg i Donjeg Podunavlja, Koviljsko-petrovaradinski rit, ritovi oko Panceva i Beograda i kompleks ritova između Deliblatske pešcare i ušća Morave - za upis u Ramsarsku listu;
2. područja Prokletija, Šar-planine, Kopaonika i Stare planine - za upis u Listu MAB-a ("Covek i biosfera");
3. nacionalni parkovi Tara i Đerdap, područje Prokletija, zaštićena prirodna dobra Deliblatska pešcara i Đavolja varoš - za upis u Svetsku listu zaštićene prirodne i kulturne baštine (UNESCO).

4. ZAŠTITA NEPOKRETNIH KULTURNIH DOBARA

4.1. Ciljevi

Osnovni ciljevi zaštite nepokretnih kulturnih dobara su:

- (1) očuvanje temelja i materijalne baštine nacionalne kulture i drugih kultura koje su se razvijale na tlu Republike Srbije;

¹¹ S obzirom da je u toku revizija postojećeg stanja, podela, osim za nacionalne parkove, nije data po vrstama i kategorijama zaštite.

- (2) organizovano razvijanje svesti o znacaju kulturnog nasleda za život i rad današnjih i buducih generacija, kao bitnog preduslova za ocuvanje nacionalnog identiteta;
- (3) reintegracija nepokretnih kulturnih dobara u savremeni životni prostor Republike.

Osnovna nacela zaštite su:

1. nepokretna kulturna dobra štite se integralno sa prostorom u kome se nalaze;
2. u podrucjima gde su nepokretna kulturna dobra u potpunosti integrisana u prirodni prostor, nepokretna kulturna dobra štite se zajedno sa ocuvanom prirodom tj. ocuvanim prirodnim prostorom;
3. sasvim izuzetno i samo radi spasavanja kulturnog dobra moguca je njegova dislokacija;
4. nepokretna kulturna dobra tretiraju se kao razvojni potencijal podrucja u kome se nalaze; s tim u vezi razraditi i koncepciju kulturnog dobra kao ekonomskog dobra;
5. zaštita kulturnih dobara je integralni deo razvoja društva;
6. nepokretna kulturna dobra štite se od svih oblika nekontrolisane izgradnje, zatim od rekonstrukcija koje su neprimerene postojećoj naseljskoj strukturi, od industrijskih pogona, od velikih infrastrukturnih sistema, od vojnih objekata i drugih postrojenja koja mogu trajno da degradiraju okruženje kulturnog dobra pa i sam identitet i integritet kulturnog dobra;
7. naslede, koje iz raznih razloga nije obuhvaceno režimom zaštite uvodi se u taj režim; ovo se pre svega odnosi na one komplekse, objekte i mesta poglavito iz 19. i 20. veka koji nisu odgovarajuće valorizovani, pa stoga nisu ni uvedeni u odgovarajući režim zaštite;
8. ostvariti ujednacenost i ravnomernost teritorijalnog prisustva zaštite.

4.2. Planska koncepcija zaštite

(Referalna karta IV)

Utvrduju se nacela i mere zaštite nepokretnih kulturnih dobara:

1. kulturna dobra na teritoriji Republike klasifikovana su na sledece vrste spomenika:
 - (a) prostorne kulturno-istorijske celine (urbanog, ruralnog i urbano-ruralnog tipa);
 - (b) spomenici kulture;
 - (v) arheološka nalazišta;
 - (g) znamenita mesta.
2. vrednosno rangiranje spomenika od znacaja je zbog odredivanja režima zaštite prostora - instrumenata zaštite, velicine zašticenog prostora i dr; u tom smislu treba uskladiti metodologiju i posebne mere zaštite sa kriterijumima koji su propisani i usvojeni za kulturna dobra od najviše do najniže kategorije;
3. planiranju i uredenju prostora pristupa se tako što se podaci o zašticenim kulturnim dobrima i uslovima njihovog ocuvanja ugraduju u planove zajedno sa instrumentima za njihovo ocuvanje; planiranje se bazira na rezultatima rada službe zaštite, koja ima aktivnu ulogu u svim fazama izrade prostornih i urbanistickih planova;
4. neophodno je da se usklade terminologija, rokovi važenja dokumenata (planova i uslova zaštite), procedura i drugi instrumenti znacajni za planiranje i realizaciju planova;

5. neophodno je izvršiti dodatna istraživanja teritorije Republike Srbije radi potpunog evidentiranja nepokretnih kulturnih dobara kao i valorizaciju po jedinstvenim kriterijumima; time bi se stvorila potpunija slika o pojedinacnim podrucjima i koncentraciji nepokretnih kulturnih dobara na osnovu koje bi se ujedno odredile i prostorne kulturno-istorijske celine i posebna kulturna podrucja; istraživanja treba da obuhvate narocito velike prostorne celine, kao što su npr. Podunavlje, moravske doline, dolina Ibra, i vec utvrđena kulturna podrucja kao što su Stari Ras, fruškogorski manastiri i manastiri Ovčarsko-Kablarske ili Gornjacke klisure, i utvrđivanje drugih kulturnih podrucja istog ili nižeg ranga;
6. utvrđivanje vrednosti pojedinacnih spomenika ili grupa spomenika u definisanim zonama kulturnog nasleda preduslov je za odgovarajući tretman spomenika u prostorno-planskoj dokumentaciji;
7. prioritet u valorizaciji i kategorizaciji nepokretnih kulturnih dobara treba dati zonama tekucih ili ocekivanih velikih promena - pre svega gradovima i pojasima intenzivnog razvoja i infrastrukturnim koridorima;
8. zaštita nepokretnog kulturnog dobra obuhvata pored samog dobra (spomenik) i njegovu zaštitnu zonu; zaštitna zona nepokretnog kulturnog dobra obuhvata: (a) neposrednu zonu - granicu zaštitne zone dobra i (b) druge prostore od znacaja za doživljaj i prezentaciju dobra, koji se utvrđuju u okviru izrade prostornog ili urbanistickog plana;
9. u pogledu vrednosti tj. kvaliteta, kulturno nasleđe je veoma nejednako raspoređeno u prostoru Republike; to nameće potrebu da se pored ujednacavanja vrednovanja na nivou zaštite, vrši relativno vrednovanje nasleđa u urbanistickim i prostornim planovima, tj. da se spomenicima nižeg ranga u zonama siromašnijeg nasleđa posveti relativno veća pažnja upravo radi stvaranja odnosa sredine prema nasleđu;
10. mere zaštite odnose se na ustanovljene kategorije kulturnih dobara i njihovu zašticenu okolinu, a kategorije su:
 - (a) kulturna dobra upisana u Listu svetske kulturne baštine (manastir Studenica, Sopocani sa Starim Rasom) i predložena za upis u ovu Listu (Gamzigrad, manastiri Decani, Gracanica, Pecka Patrijaršija, manastiri Fruške Gore i Đerdap sa Lepenskim Virom);
 - (b) kulturna dobra od izuzetnog znacaja (lista u analiticko-dokumentacionoj osnovi Prostornog plana);
 - (v) kulturna dobra od velikog znacaja (lista u analiticko-dokumentacionoj osnovi Prostornog plana);
 - (g) ostala kulturna dobra;
11. sa aspekta planiranja poseban tretman treba da dobiju :
 - (a) kulturna podrucja (definisana i u fazi utvrđivanja);
 - (b) znacajna stara gradska i crkvena središta;
 - (v) zone arheoloških nalazišta;
 - (g) seoska podrucja sa vrednim primerima autenticne narodne arhitekture, specifičnih tipoloških odlika i ambijenata, sa istorijskim, kulturološkim i tradicionalnim slojevima od znacaja za razumevanje istorije i kulture naroda i nacina života u seoskim zajednicama;
12. u postupku planiranja mere zaštite predviđaju se i za:
 - (a) dobra koja uživaju prethodnu zaštitu;
 - (b) dobra koja još uvek nisu adekvatno vrednovana i zašticena, a koja predstavljaju vredne primere tehnicke kulture i drugih vrsta nasleđa, kao što su: fabrike, fabrički kompleksi i hale, magacini, hidrocentrale i drugi energetski objekti, štamparije, mostovi, železnice stanice

i drugi saobraćajni, vodoprivredni i rudarski objekti, objekti poljoprivrede i dr. Pored pojedinačnih i grupa objekata, ovde treba uključiti i naseljske zone (lokalitete) od značaja za razumevanje nacionalne istorije i osobenosti njenog privrednog, socijalnog i kulturnog razvoja (rudarska naselja, radnicke kolonije, banjski parkovi, znamenita mesta crkvene istorije i istorijskih događaja i dr.).

Deo pobrojanih kulturnih dobara i područja predstavljen je na referalnoj karti IV. Sa zvanične liste

kategorisanih nepokretnih kulturnih dobara ubeležena su: (a) dobra upisana u Listu svetske kulturne baštine, (b) dobra predložena za upis u Listu, (v) dobra od izuzetnog značaja koja se nalaze izvan gradskih područja, i (g) grupacije dobara od velikog značaja koje se mogu definisati kao prostorne celine. Pored ovih, na karti su označene i: (d) zone arheoloških nalazišta - naselja; (d) gradovi kao zone arheoloških nalazišta; (e) zone srednjovekovnog kulturnog nasleđa; (ž) stara gradska i crkvena sedišta.

VI. BILANSI KORIŠĆENJA PROSTORA I KARTE PROSTORNOG PLANA

1. BILANSI PLANIRANIH POVRŠINA

Planirane promene kod osnovne namene prostora usmerene su u pravcu zaustavljanja procesa degradiranja zemljišta i prilagodavanja namena prirodnim uslovima. U prvom redu, to se odnosi na selektivno vraćanje zemljišta šumama u središnjoj Srbiji i u Vojvodini gde je došlo do drastičnog smanjenja šumskog fonda, kao i na rehabilitaciju i obnovu zapuštenog i oslabljenog zemljišnog fonda na teritoriji Kosova i Metohije.

Predviđa se da se do 2010.god. površine pod šumama na teritoriji Republike povećaju za 4,2%, u odnosu na površine 1993.god., uglavnom na račun zemljišta koje se koristi kao poljoprivredno (342 hilj.ha) i na račun degradiranih zemljišta (razna jalovišta i sl.) iz kategorije "ostale" površine. Tako bi 2010. godine u

strukturi primarnog korišćenja zemljišta učešće poljoprivrednog zemljišta bilo 60,8%, šumskog zemljišta 31,5% i ostalih površina 7,7% ukupne teritorije.

Planirano smanjenje poljoprivrednih površina, za oko 353.000 ha do 2010.god., ostvarilo bi se na račun najslabijih poljoprivrednih zemljišta, u korist potrebe povećanja stepena šumovitosti prostora i razvoja vodoprivrednih sistema, a pre svega podizanja zaštitnih šuma i izgradnje višenamenskih akumulacija. Smanjenje poljoprivrednih površina u korist "ostalih" namena (prema procenjenim potrebama industrije, rudarstva, infrastrukturnih, energetskih i drugih velikih potrošača prostora), ograničava se na oko 16.200 ha za teritoriju Republike, potencirajući racionalnije korišćenje ranije zauzetog poljoprivrednog zemljišta i izvesno prestrukturiranje u kategoriji "ostalih" namena.

Tabela VI-1 Osnovna namena površina

Teritorija	Ukupna površina (km ²)	Godine	Poljoprivr. površine (km ²)	%	Šumske površine (km ²)	%	Ostale površine (km ²)	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
REPUBLIKA	88.361	1993.	57.282	64,8	24.129	27,3	6.950	7,9
		2010.	53.750	60,8	27.848	31,5	6.763	7,7
		bilansi	2010-1993.	-3.532	-4,0	3.719	4,2	-187
Vojvodina	21.506	1993.	17.900	83,2	1.464	6,8	2.142	10,0
		2010.	17.050	79,3	2.293	10,7	2.163	10,1
		bilansi	2010-1993.	-850	-4,0	829	3,9	21
središnja Srbija	55.968	1993.	33.552	59,9	18.374	32,8	4.042	7,2
		2010.	31.300	55,9	20.801	37,2	3.867	6,9
		bilansi	2010-1993.	-2.252	-4,0	2.427	4,3	-175
Kosovo i Metohija	10.887	1993.	5.830	53,6	4.291	39,4	766	7,0
		2010.	5.400	49,6	4.754	43,7	733	6,7
		bilansi	2010-1993.	-430	-3,9	463	4,3	-33

Na teritoriji Vojvodine se predviđa povećanje šumskih površina za 3,9% do 2010.god., u odnosu na 1993. godinu uz približno toliko smanjenje poljoprivrednih površina i uz minimalno povećanje "ostalih" površina. Očekuje se da će učešće šumskih površina, u ukupnoj površini Vojvodine, ici od 6,8% 1993.god. do 10,7% 2010. godine. Istovremeno bi površine pod poljoprivrednim zemljištem smanjile učešće od 83,2% na 79,3%, dok bi se učešće površina za ostale namene povećalo za 0,1%.

U središnjoj Srbiji bi povećanje učešća šumskih površina išlo od 27,3% 1993.god., do 31,5% - 2010.god., uglavnom na račun poljoprivrednog zemljišta i, više nego u drugim delovima Republike, na račun "ostalih" površina (pre svega zbog većih površina raznih jalovišta). Globalna struktura namene prostora u središnjoj Srbiji 2010. god. izgledala bi: poljoprivredne površine 55,9%, šumske površine 37,2% i ostale namene 6,9%.

Na teritoriji Kosova i Metohije bi povećanje učešća šumskih površina u ukupnoj površini teritorije išlo od 39,4%

1993. godine do 43,7% - 2010.godine, najvećim delom na račun sadašnjih poljoprivrednih namena (za 4,3%), ali i smanjenja neplodnih površina za 0,3% do kraja planskog perioda. Tako bi globalna struktura namene prostora 2010.god. izgledala: poljoprivredne površine 49,6%, šumske površine 43,7% i površine za ostale namene 6,7%.

Promene u strukturi korišćenja poljoprivrednog zemljišta prvenstveno su usmerene na zaštitu pedoloških svojstava, poboljšanje proizvodnih mogućnosti zemljišta, i posebno na sprečavanje konverzije kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta u druge namene. Smanjenje površina koje se koriste kao poljoprivredno zemljište podrazumeva poštovanje prirodnih karakteristika, odnosno pošumljavanje i zatavljanje oranica na većim visinama i nagibima gde je zemljište ugroženo erozijom i isključivanje iz poljoprivredne proizvodnje zemljišta male bonitetne vrednosti.

Proširenje šumskog fonda u prvom redu se odnosi na pošumljavanje zemljišta VI i VII bonitetne klase i zemljišta zahvacenih erozijom zatim, na zaštitne šume (oko saobraćajnica, oko izvorišta voda i akumulacija, oko

industrijskih postrojenja i uz razna jalovišta), kao i na prigradske šume.

U okviru kategorije "ostalog" zemljišta, iako se u globalnim odnosima ne očekuju bitnije promene ukupnih površina, doći će do određenog prestrukturiranja u nameni prostora. Planirana izgradnja vodoprivrednih sistema, saobraćajne i druge infrastrukture do 2010.godine, imaju glavno učešće u promeni namene zemljišta u okviru ove kategorije.

Planirane lokacije za akumulacije i infrastrukturni koridori utvrđuju se kao rezervacija prostora gde se ograničava izgradnja građevinskih objekata, proširenje naselja i druga izgradnja.

Predviđenim rešenjima kaskada hidroelektrana na pojedinim delovima sistema (srednji tok Drine, Lim, Ibar, Velika, Južna i Zapadna Morava) izbegava se potapanje naselja i objekata infrastrukture. Istovremeno, predviđeni plovni putevi neće zauzimati nove površine jer se zadržavaju u zoni nasipa. To je slučaj i kod predviđenih objekata za odbranu od poplava, koji su uglavnom u zoni postojećih mesta i neće angažovati nove prostore.

Tabela VI-2 Planirane površine za nove akumulacije i primarne infrastrukturne koridore

Teritorija	REPUBLIKA	Vojvodina	središnja Srbija	Kosovo i Metohija
Planirane akumulacije (km ²)	84,2	-	69,8	14,4
Rezervacija prostora za potencijalne akumulacije prema dugoročnim ciljevima vodoprivrede (km ²)	52,2	10,3	19,9	22,0
Magistralni infrastrukturni koridori (km ²)	1.064,7	265,8	599,6	107,1

U okviru infrastrukturnih koridora uzete su u obzir trase svih magistralnih infrastrukturnih sistema (putevi, železnica, gasovodna mreža, naftovodi, visokonaponska dalekovodna mreža, kao i zaštitne zone između pojedinih trasa).

U korišćenju mineralnih resursa u okviru izdvojenih rudnih reiona, odnosno zona eksploatacije metala i nemetala, računa se na maksimalnu racionalnost u zauzimanju prostora, što podrazumeva zaštitu ležišta od preteranog raubovanja, uz obavezu rekultivacije prostora po prestanku eksploatacije ruda. Prema tome, radi se o privremenom zauzimanju zemljišta i uradene analize eventualnih konfliktnih prostora pokazuju da se eksploatacija metala uglavnom vrši na rigidnim terenima, koji nisu značajni za građevinska područja, poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu.

U kategoriji privremenog zauzimanja zemljišta su i lignitska ležišta na površini od oko 1.000 km² u Republici (550 km² u središnjoj Srbiji, u okviru Kostolackog i Kolubarsko-tamnaskog basena i oko 450 km² na Kosovu i Metohiji u okviru Kosovsko-metohijskog lignitskog basena). U okviru ovih površina relativno je mali broj otkopnih polja u eksploataciji, a jedan deo je u fazi izražavanja, tako da nije moguće precizno odrediti njihov udeo kao korisnika prostora u budućnosti. Performanse ukazuju na veliku koncentraciju rezervi lignita, moćne slojeve i relativno mali koeficijent otkrivke, tako da primenjena kontinualna tehnologija daje mogućnost za ekonomično korišćenje prostora.

Planom zaštite prirodnih dobara predviđeno je značajno povećanje ovih površina u odnosu na postojeće

stanje (3,01% teritorije Republike). Planirano je da se do 2010. godine, zavisno od utvrđenih kriterijuma i mogućnosti, zaštiti/uspostavi posebna namena na oko 10% površine Republike.

2. KARTE PROSTORNOG PLANA

Prostorni plan Republike Srbije grafički je prikazan na četiri referalne karte u razmeri 1:300.000

Referalne karte predstavljaju selektivnu sintezu sadržaja devetnaest izvornih tematskih karata uradenih u razmeri 1:1.500.000, 1:500.000 i 1:300.000. Formirane su digitalnom obradom i obuhvataju:

?? Referalna karta I - Plan namene prostora i korišćenja prirodnih resursa, na osnovu sledećih izvornih tematskih karata:

- Korišćenje poljoprivrednog zemljišta
- Razmeštaj šuma
- Staništa i uzgojni centri divljaci
- Izvorišta voda i vodoprivredna infrastruktura
- Korišćenje mineralnih sirovina
- Korišćenje energetskih izvora

?? Referalna karta II - Plan mreže centara i regionalne organizacije prostora, na osnovu sledećih izvornih tematskih karata:

- Razmeštaj stanovništva
- Mreža centara i funkcionalna područja
- Razmeštaj industrije
- Pojasevi intenzivnijeg razvoja

?? Referalna karta III - Plan infrastrukturnih koridora, na osnovu sledećih izvornih tematskih karata:

- Izvorišta voda i vodoprivredna infrastruktura
- Energetska infrastruktura
- Putna mreža, plovni saobraćaj, robno-transportni centri i aerodromi
- Železnicka mreža
- Telekomunikacije

?? Referalna karta IV - Plan turizma i zaštite prostora, na osnovu sledećih izvornih tematskih karata:

- Organizacija prostora za turizam
- Zaštita i unapređenje životne sredine
- Zaštita prirodnih dobara i ekosistema
- Zaštita nepokretnih kulturnih dobara

Referalne karte zajedno sa tekstualnim i tabelarnim delovima Prostornog plana, čine sastavni deo Zakona o Prostornom planu Republike Srbije.

VII. PRIMENA I SPROVOĐENJE PROSTORNOG PLANA

1. OPŠTE MERE

Interesi i ciljevi koji su utvrđeni Prostornim planom, ostvaruju se:

1. njihovim ugrađivanjem u:
 - (a) dugoročni i srednjoročni plan razvoja Republike;
 - (b) programe razvoja gradova i opština;
 - (v) programe i planove javnih preduzeća;
 - (g) posebne programe Republike koji se odnose na organizaciju, uređenje i zaštitu prostora;
 - (d) posebne programe i planove razvoja koji se donose u Republici za pojedina područja;
 - (d) posebni programi, planovi i osnove za pojedine oblasti (sektore);
2. primenom mera i instrumenata politike organizacije, uređenja, zaštite i korišćenja prostora;
3. razradom ciljeva i koncepcija utvrđenih Prostornim planom, u prostornim i urbanističkim planovima.

2. RAZMEŠTAJ DELATNOSTI I REGIONALNI RAZVOJ

Prostorni plan će, u delu privrednog razvoja, biti realizovan:

1. stimulisanjem selektivnog razvoja urbano-industrijskih centara raznog hijerarhijskog ranga - merama i instrumentima stimulacije/destimulacije i metodama direktnog usmeravanja;
2. diferenciranjem lokalnih javnih prihoda;
3. podsticanjem investicionih ulaganja u prioritetna područja, predviđena Prostornim planom;
4. relativno bržim investiranjem u infrastrukturu malih i srednjih gradova;
5. stimulisanje uvođenja tehnoloških, tehničkih i organizacionih inovacija;
6. podsticanjem malog i srednjeg preduzetništva: (1) stimulisanjem razvoja proizvodnje i proizvodnog zanatstva, u prvom redu na seoskom području i u manjim gradskim naseljima; (2) stimulisanjem lociranja i razvoja manjih industrijskih preduzeća za finalne proizvode visokog kvaliteta (domaći patenti, modeli, programi itd.);

U ostvarivanju navedenih politika, biće primenjivane sledeće teritorijalno/regionalno i sektorski diferencirane mere i instrumenti:

1. stimulisanje novih investicija u područja prioritetnog razvoja, odnosno za zadržavanje postojećih privrednih jedinica u područjima prioritetnog razvoja:
 - (a) obezbeđivanje povoljnijih investicionih uslova;
 - (b) izgradnja prioritetne infrastrukture;
 - (v) stimulisanje angažovanja visokostrucnog kadra iz urbanih centara u područja prioritetnog razvoja;

- (g) stimulisanje ekološki prihvatljivih tehnologija i tehnicko-tehnološkog progressa, naročito u područjima prioritetnog razvoja;
2. mere za razvoj seoskog područja i uređenje poljoprivrednog zemljišta:
 - (a) usklađivanje ciljeva agrarne politike i politike regionalnog razvoja radi stvaranja uslova za efikasnu realizaciju programa integralnog razvoja seoskog područja;
 - (b) uspostavljanje sistema procenja i ocene programa koji se podržavaju sredstvima iz agrarnog budžeta /javnih prihoda; stimulisanje privatnih investitora da ulažu u odgovarajuće programe (podizanje šuma, osnivanje višegodišnjih zasada, sejanje livada i dr.); uvođenje obavezne participacije vlasnika/korisnika poljoprivrednog zemljišta pri sprovođenju programa bonitiranja, pružanja stručnih saveta;
 - (v) poboljšanje informacione osnove o poljoprivrednom zemljištu;
 - (g) merama agrarne politike podržati prioritetne planske ciljeve u oblasti zaštite i korišćenja poljoprivrednog zemljišta uz uvažavanje sledećih kriterijuma: sezonski karakter proizvodnje i potrošnje, trajanje ciklusa proizvodnje, umanjena akumulativna sposobnost, opšti interes za podizanje infrastrukturnih objekata u ovoj oblasti, ukрупnjavanje poseda poljoprivrednih gazdinstava, profesionalna preorijentacija seoskog stanovništva, socio-ekonomska, demografska, kulturna i druga revitalizacija sela;
 - (d) sredstva za podsticanje ekonomskog razvoja poljoprivrede koriste se prioritetno za: ostvarivanje bioloških mera zaštite, razvoj stocarstva, provođenja programa rejonizacije, konsolidaciju poseda porodičnih gazdinstava, profesionalnu preorijentaciju seoskog stanovništva;
3. mere za usmeravanje teritorijalnog razmeštaja javnih službi:
 - (a) definisanje obaveznog (minimalnog) obima i standarda usluga koje će država finansirati, pojedinačno po vrstama službi i diferencirano prema regionalnim osobenostima, nivou razvijenosti i ciljevima podsticanja razvoja pojedinih prioritetnih područja;
 - (b) finansijska i stručna podrška jedinicama lokalne samouprave za ostvarivanje prioritetnih programa u sektoru javnih službi;
 - (v) mere za podsticanje formiranja raznih fondova u sistemu i organizaciji javnih službi;
 - (g) programi smanjenja prostorne disperzije javnih službi, sa sastavnim merama za povećanje dostupnosti službi za građane iz manjih naselja, retko naseljenih i brdskih i planinskih područja;
 - (d) izgradnja sistema finansiranja javnih službi zasnovanog na kriterijumima kvaliteta ponuđenih programa, njihove prilagodjenosti osobenostima jedinica lokalne samouprave i kvalitetu ostvarenih usluga;

- (d) u zdravstvu, uvođenje mobilnih oblika zdravstvenih službi, radi obezbeđenja zdravstvene zaštite u manje naseljenim i emigracionim područjima;
- (e) formiranje i izgradnja komplementarnih ustanova u oblasti obrazovanja;
- (ž) veća upotreba montažnih i tipskih objekata;
4. mere i sredstva za podsticanje razvoja turizma, uređenje, zaštitu i korišćenje turističkih prostora :
- (a) u početnim fazama aktiviranja turističkih prostora, prioritarno će biti stimulirana izgradnja saobraćajne i komunalne infrastrukture i pojedinih nekomercijalnih sadržaja javnog standarda;
- (b) stimulisanje izgradnje i korišćenja turističke infrastrukture i opreme;
- (v) stimulise se diferencijacija turističkih potencijala, prema vrsti, kvalitetu, kvantitetu, položaju, prirodnim i stvorenim vrednostima;
5. mere za racionalno korišćenje energije:
- (a) donošenje odnosno izmena postojećih propisa u oblasti racionalizacije potrošnje energije;
- (b) utvrđivanje obaveze izrade posebnog elaborata o snabdevanju i specifičnom utrošku energije u okviru investiciono tehničke dokumentacije;
- (v) stimulacije za racionalno korišćenje energije;
- (g) stimulisanje uvođenja i korišćenja novih i obnovljivih izvora energije;
6. mere zaštite voda od zagađenja:
- (a) zaštita svih izvorišta voda, posebno izvorišta za velike regionalne sisteme;
- (b) rekonstrukcija, dogradnja i dovodenje u optimalne radne uslove postojećih uređaja za precišćavanje otpadnih voda, čija je opšta efektivnost sada nezadovoljavajuća;
- (v) izgradnja PPOV opšteg tipa za sva naselja veća od 5.000 ES (ekvivalentnih stanovnika - zagađivača). Za naselja na malim vodotocima, gde bi PPOV opšteg tipa bila nedovoljna, predviđa se realizacija PPOV sa produženim biološkim precišćavanjem; u zonama zaštićenih izvorišta pored produžene bioaeracije predviđa se dodatna redukcija fosfora i azota;
- (g) potpuna sanitacija naselja, sa kanalizacionim sistemima separacionog tipa;
- (d) predtretman toksičnih industrijskih otpadnih voda, pre njihovog upuštanja u gradske kanalizacione sisteme;
- (d) precišćavanje otpadnih voda onih industrija koje moraju da imaju svoja nezavisna PPOV, po prioritetima, tako da se najpre realizuju PPOV manjeg broja najvećih zagađivača, koji u ukupnoj emisiji zagađenja učestvuju sa 70 - 80%;
- (e) zaštita od opasnih, toksičnih materija, postojanih i bioakumulativnih, primenom mera u samim tehnološkim procesima i izgradnjom uređaja za precišćavanje;
- (ž) ispuštanje termički zagađenih voda (termoelektrane) dozvoljeno je samo do granica koje se utvrđuju studijama uticaja na reku - prijemnik;
- (z) postepena zamena tehnologija u onim tehnološkim procesima u kojima u svetu postoje čistije i resursno efikasnije tehnologije;
- (i) dovodenjem visine naknade za ispuštanje zagađenih voda do nivoa da budu veće od troškova (investicionih plus eksploatacionih) precišćavanja otpadnih voda;
- (j) obezbeđivanje uslova za sanitarno ispravno rukovanje i deponovanje svih muljeva nastalih u procesu tretmana otpadnih voda;
- (k) obavezna je izrada posebnog plana zaštite voda, striktna i stalna kontrola kvaliteta ambijentalnih i otpadnih voda, izrada i ažuriranje katastra zagađivača i zaštita kvaliteta voda, posebno sa stanovišta zabrane ispuštanja opasnih materija i stavljanja u promet proizvoda koji zagađuju vode, a za koje postoji odgovarajuća zamena.

3. ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

Mere za ostvarivanje ciljeva i koncepcija Prostornog plana u zaštiti životne sredine su:

1. investitori i drugi privredni subjekti su obavezni: da izvrše analizu i kvantifikaciju uticaja vlastite aktivnosti na životnu sredinu; planiraju i sprovode mere kojima se sprečava ugrožavanje životne sredine; planiraju i sprovode mere rekultivacije i sanacije; obezbede izvršenje propisanih normi; vode podatke o vrstama i količinama štetnih materija koje stvaraju, vode podatke o štetnim i opasnim otpadnim materijama koje ispuštaju u vodu, vazduh i zemljište i te podatke daju na javni uvid;
2. razvoj čistih, malo- i bezotpadnih tehnologija i stimulisanje njihove primene;
3. deponovanje komunalnog industrijskog otpada, postupanje sa otpacima koja imaju svojstvo opasnih materija kao i zaštita od radioaktivnih materijala vršice se u skladu sa odgovarajućim propisima;
4. stimulisanje recikliranja sirovina i drugih oblika štedljivog korišćenja resursa;
5. stimulisanje privrednih subjekata za ulaganja u aktivnosti koje doprinose zaštiti životne sredine;
6. primena međunarodnih standarda kvaliteta proizvoda koji doprinose zaštiti životne sredine.

4. SMERNICE ZA PRIMENU PROSTORNOG PLANA U DRUGIM PROSTORNIM I URBANISTICKIM PLANOVIMA

4.1. Opšta namena i korišćenje prostora i korišćenje prirodnih resursa

Poljoprivredno zemljište od I do IV bonitetne klase, šumsko zemljište i šumsko-poljoprivredno zemljište mogu se prostornim i urbanističkim planovima samo izuzetno predvideti za druge namene.

Makropoljoprivredna rejonizacija utvrđena Prostornim planom, detaljno se razrađuje osnovama zaštite i korišćenja i uređenja poljoprivrednog zemljišta za teritorije opština odnosno gradova, koje se obavezno uključuju u odgovarajuće prostorne i urbanističke planove, pri čemu se mora obezbediti zaštita od zagađivanja i drugih oblika degradacije, neracionalnog korišćenja i neplanskog preuzimanja poljoprivrednih površina za druge namene.

Prostornim planovima utvrditi površine poljoprivrednog i šumsko-poljoprivrednog zemljišta koje su pogodnije za sprovođenje kompleksnog uređenja, putem komasacije poljoprivrednog zemljišta i melioracije brdskih i

planinskih pašnjaka i šuma, uz planiranje odgovarajućih pratećih zahvata u organizaciji i uređenju ovih područja u pogledu regulacije vodnog režima, proširenja i racionalizacije putne mreže i dr. U rejonima ratarske i vocarsko-vinogradarske proizvodnje definisati posebne mere zaštite od elementarnih nepogoda.

Površine degradiranih šuma i livada, površine degradiranog i neobrađenog poljoprivrednog zemljišta, površine zemljišta šeste, sedme i osme bonitetne klase, kao i površine jalovišta i pepelišta, kroz razradu namene površina u prostornim planovima, prenameniti u šumsko ili šumsko-poljoprivredno zemljište.

Razradu namene i režima korišćenja šumskog zemljišta zasnivati na integralnom pristupu i tretmanu potencijala staništa i svih funkcija šumskih ekosistema. Prilikom detaljnog razgranicavanja namene površina treba: odrediti površine za podizanje šuma i vegetacijskih pojaseva u funkciji zaštite izvorišta pitke vode i slivova vodotokova predviđenih Prostornim planom za regionalno vodosnabdevanje; odrediti poljoprivredno zemljište, narocito u ravninarskim predelima; definisati imisijone zaštitne šume u granicnim zonama industrijskih područja; utvrditi saobraćajne koridore i definisati režim u njima; i definisati režime korišćenja i zaštite šuma. Pri upravljanju i gazdovanju šumama, nužno je: izbesci smanjenje površina pod šumama (krcenje šuma), smanjenje plodnosti i proizvodnog potencijala staništa izmenom mikro- i makro-stanišnih uslova; i prethvat na kvalitet pri izvođenju seca kao šumsko-uzgojnih radova. Neophodno je obezbediti trajnost, sistematičnost i integralnost u gazdovanju šumama i šumskim područjima. Ekološke kriterijume primenjivati kao osnovne u planskom određivanju i organizaciji gazdovanja i upravljanja šumama i šumskim područjima.

Prostornim i urbanističkim planovima obezbediti da predviđena pošumljavanja i melioracije degradiranih šuma dobiju prioritet. Izvršiti detaljno bonitiranje prostora (na nivou katastarskih parcela), a posebno na područjima pošumljavanja i podizanja novih šuma, radi realnog razgranicavanja zemljišta na poljoprivredno i šumsko.

Površine određene Prostornim planom za hidroakumulacije, veće zahvate podzemnih voda, višenamenske integralne vodoprivredne sisteme, sisteme za prevodenje voda iz sliva u sliv i sisteme za navodnjavanje - moraju se u prostornim planovima utvrditi za namenu koja je predviđena. Utvrđivanje posebnog režima zaštite ovih prostora sadrži: zabranu izgradnje novih stambenih, industrijskih i drugih objekata u tim zonama; ispunjavanje zahteva da se prilikom izgradnje novih i rekonstrukcije postojećih saobraćajnica njihove trase izmeštaju van zašćenih zona; zabranu svih aktivnosti koje mogu da onemoguće ili otežaju namensko aktiviranje, korišćenje i uređenje ovih prostora.

Razrada rešenja Prostornog plana mora se zasnivati na integralnom pristupu korišćenju voda, zaštiti od poplava, bujica i erozije. U prostornim i urbanističkim planovima neophodno je izvršiti kategorizaciju područja, odnosno delova naselja, po ugroženosti od poplava, i u skladu s tim definisati razne stepene zaštite i režime korišćenja prostora. U tome, zabranjuje se izgradnja na područjima koja su ugrožena poplavama.

Prostornim i urbanističkim planovima neophodno je definisati prostorne, naseljske i ekološke uslove za štednju (racionalno korišćenje) energije, odnosno za uvođenje i korišćenje novih i obnovljivih izvora energije.

Prostornim planovima područja posebne namene neophodno je definisati uslove za relativizaciju konflikata i smanjenje štetnih posledica obimne eksploatacije mineralnih sirovina.

Prostornim planovima područja posebne namene neophodno je zaštititi područja naftnogasnih ležišta.

4.2. Infrastrukturni koridori

Prostornim planovima obezbeduje se integralna zaštita svih infrastrukturnih koridora. Do donošenja projekata trasa i lokacija infrastrukturnih sistema, prostornim planovima rezerviše se prostor za njih i utvrđuje pooštren režim zaštite koridora i kontaktnih područja. Identična propozicija utvrđuje se i za zaštitu koridora već izgrađenih prenosnih i distributivnih mreža, kao i onih koje su u izgradnji.

Prostornim i urbanističkim planovima definišu se zelene, zaštitne površine u koridorima magistralne i regionalne infrastrukture i obezbeduju se uslovi za ukrštanja i prolaze.

Prostornim i urbanističkim planovima određuju se posebna područja za centralizovano snabdevanje toplotnom energijom i/ili prirodnim gasom i definišu uslovi/režimi korišćenja prostora u tim područjima.

4.3. Privredne delatnosti i javne službe

Prostornim i urbanističkim planovima selektivno ce se obezbediti uslovi za lociranje privrednih aktivnosti i javnih službi u skladu sa kriterijumima smeštaja i lokaciono-razvojnim potencijalom područja i politikom regionalnog razvoja Republike.

Prostornim i urbanističkim planovima bice predviđene lokacije za javne službe, prema maksimalnim normativima u pogledu predviđenih površina.

Prostornim i urbanističkim planovima i odgovarajućim propisima, obezbedice se uslovi da se u izgradnji objekata/ustanova javnih službi omogući pristup i kretanje slabije pokretnim licima.

4.4. Planiranje organizacije seoskih atara i preporuke za plansku komasaciju zemljišta

U planiranju organizacije seoskih atara obavezna je primena osnovnih principa i kriterijuma za planiranje atara. Primenjivace se odgovarajući opšti kriterijumi (bonitet zemljišta, nagib terena, nadmorska visina, klimatski faktori, karakteristike poljoprivrednih parcela itd.) i posebni kriterijumi (ekspozicija, uslovi za transport, vetrovi, oblik parcele, pravci redova parcela itd.), prema grupama povoljnosti.

Prilikom definisanja površine građevinskog rejonu seoskih naselja treba težiti ostvarivanju odgovarajućih optimalnih bruto gustina naseljenosti, odnosno u tom smislu utvrditi normative i standarde.

Komasacije treba prostorno i vremenski uskladiti sa aktivnostima na planiranju i uređivanju seoskih naselja. U zajedničkom postupku komasacije i planiranja, treba stvoriti uslove narocito za racionalan razvoj i izgradnju naselja, poboljšanje strukture atara, skracivanje atarskih puteva, formiranje poljozaštitnih pojasa, izgradnju seoske infrastrukture.

4.5. Zaštita od elementarnih nepogoda, potrebe odbrane i zaštite od ratnih razaranja

Prilikom utvrđivanja namene i korišćenja prostora u seizmicki ugroženim zonama, mora se poci od ocene prihvatljivog seizmickog rizika, a u podrucjima sa nestabilnim i erozijom ugroženim terenima - od ocene stepena prihvatljivog rizika ulaganja u razvoj i zaštitu u odnosu na potencijalne štete.

U prostornim planovima izvršiti zoniranje prema stepenu ugroženosti od poplava i definisati režime korišćenja, zaštite i uredjenja ovih zona.

Posebnu pažnju posvetiti utvrđivanju pogodnih lokacija za bezbedno postupanje sa radioaktivnim, opasnim i toksicnim materijama u svim fazama (proizvodnja, transport, skladištenje, korišćenje i konacno odlaganje), kao i definisanju mere zaštite životne sredine na ugroženim podrucjima za slucaj akcidentnih situacija.

Prostornim i urbanistickim planovima, predvideti neophodne mere za ogranicavanje rizika od požara i uticaja nastalih požara na pojedina podrucja, prirodne i kulturno-istorijske celine, naselja, objekte i mrežu infrastrukture, a posebno kada se radi o prostornom razmeštaju, izboru lokacija i utvrđivanju uslova za izgradnju proizvodnih kapaciteta, skladišta, deponija i objekata infrastrukture sa zapaljivim i eksplozivnim materijama. Spreciti koncentraciju objekata ovih karakteristika i planirati korišćenje postojećih i podizanje novih, prirodnih i veštackih vatropregradnih pojaseva i površina (korišćenje vodotokova, saobraćajnica, slobodnih rekreativnih i komunalnih površina i sl.).

Prostornim planom obuhvacena su i odgovarajuca rešenja u pogledu odbrane i zaštite od ratnih razaranja, koja su ugradena u sve delove Prostornog plana, a baziraju se na "Opštim uslovima u pogledu odbrane i zaštite od ratnih razaranja" i na posebnim zahtevima o potrebama odbrane, dobijenim od nadležnih organa.

Pri izradi i sprovođenju prostornih i urbanistickih planova, primenjivati mere definisane u "Uslovima za primenu plana u pogledu potreba odbrane i zaštite do ratnih razaranja", koji cine sastavni deo Prostornog plana.

4.6. Vodoprivredna rešenja u prostornom i urbanistickom planiranju

1. Mere rezervisanja prostora

Staviti pod režim zaštite sve lokacije koje su Prostornim planom predviđene za akumulacije, i to: zabranu gradjenja novih stambenih, industrijskih i drugih objekata u tim zonama i izmeštanje saobraćajnica (u slucaju izgradnje novih i rekonstrukcije postojećih) van zona buducih akumulacija. Podrucja za akumulacije za regionalne sisteme zaštititi do kota koje odgovaraju obezbedenosti od 97% (okvirno su navedene u tabeli II-9).

U zašticenim zonama izvorišta vodosnabdevanja zabranjena je izgradnja objekata koji proizvode i koriste toksicne i opasne materije, skladištenje opasnih materija i lociranje deponija.

U profilima u kojima se predviđa izgradnja brana i drugih hidrotehnickih objekata zabranjuju se bilo kakve aktivnosti koje mogu da onemoguce ili otežaju njihovu realizaciju.

2. Mere za smanjenje šteta u plavnim zonama

Odgovarajucim propisima zabranice se izgradnja objekata u recnim inundacijama i svim nebranjanim zonama duž vodotoka, dok se prethodno ne obezbedi njihova zaštita.

U zonama koje su ugrožene poplavama bujicnog karaktera zabranice se izgradnja kapitalnih dobara, sve do sprovođenja potrebnih mera saniranja bujica.

Za gradjenje objekata u zonama koje su ugrožene povremenim poplavama, planski ce se utvrditi uslovi korišćenja prostora. Prostornim planovima izvršiti zoniranje teritorije prema stepenu ugroženosti od poplava.

4.7. Zaštita prirode i životne sredine

1. Zaštita voda

U prostornim planovima rezervisati prostor za podizanje filtracionih pojaseva na zagadenim rekama u zonama industrijskih, gradskih i poljoprivrednih zagadivaca, i za podizanje adaptiranih fitosanacionih pojaseva na narocito ugroženim malim tokovima.

Odgovarajucim planovima utvrditi sanitarne zone zaštite i odrediti stepen ogranicenja u režimu korišćenja prostora, radi zaštite od zagadivanja podrucja površinskih i podzemnih, postojećih i potencijalnih izvorišta pitke vode i slivova vodotokova regionalnog i lokalnog znacaja, prema postavljenim zahtevima u pogledu kategorizacije voda po kvalitetu.

Lokacije za zahvatanje vode za nove industrijske kapacitete i ostale potencijalne izvore zagadenja utvrdivati, po pravilu, nizvodno od mesta ispuštanja otpadnih voda tih istih korisnika.

2. Zaštita vazduha

U prostornim i urbanistickim planovima izvršiti kategorizaciju prostora u odnosu na postojeći i planirani stepen zagadenosti vazduha, te u skladu sa kapacitetom sredine utvrditi namenu i propisati režim korišćenja prostora.

Radi poboljšanja stanja životne sredine vecih urbanih centara, planovima se definiše izgradnja obilaznica na medunarodnim i magistralnim saobraćajnicama.

3. Zaštita zemljišta

Prostornim planovima rezervisati površine za razvijanje raznih oblika fitosanacije (biosanacije i ekosanacije). Primenjivati je kompleksno i na što vecim prostorima, a narocito na podrucjima degradiranog poljoprivrednog i šumskog zemljišta.

Utvrditi površine poljoprivrednog zemljišta na kojima je neophodno izvršiti rekultivaciju, pošumljavanje, antierozionu zaštitu i hidrotehnicke i agrotehnicke melioracije, te preduzeti celovite mere za zaštitu zemljišta.

Predvideti podizanje zaštitnih šumskih pojaseva oko saobraćajnica, akumulacija, naselja, industrijskih zona i poljoprivrednih površina.

Radi ocuvanja flore i faune, posebno migratornih vrsta, neophodno je obezbediti povezivanje vegetacijskih koridora medusobno i sa bliskim šumskim i mocvarnim zonama i omoguciti prevazilaženje barijera (saobraćajni koridori i sl.)

4.8. Zaštita prirodnih dobara

Izvršice se inventarizacija i vrednovanje posebnih prirodnih dobara, utvrditi prostor koji se stavlja pod posebnu zaštitu (sa namenom površina), mere, režimi zaštite i nacin korišćenja.

Zaštita na podrucjima posebne namene, odnosno u okviru drugih planskih celina, planira se i sprovodi u skladu

sa posebnim uslovima koji su utvrđeni aktom o proglašenju zaštite.

Prilikom sanacije ekološki ugroženih područja, pored tehničkih mera zaštite, obavezno će biti korišćene i biološke mere zaštite, sa osnovnim ciljem revitalizacije područja, povećanja ekološke stabilnosti i raznovrsnosti i zapocinjavanja procesa progradacije primenom autohtonih vrsta flore i faune.

Za sve objekte i radove u područjima zaštićenih prirodnih dobara obavezna je izrada analize uticaja na životnu sredinu. U zaštićenim prirodnim dobrima izgradnja i uređenje može se vršiti isključivo u skladu sa ciljevima i merama zaštite koji su utvrđeni pravnim aktima, prostornim planovima područja sa posebnom namenom i programima zaštite i razvoja.

Na područjima koja su predložena za zaštitu kao prirodna dobra, izgradnja, uređenje i korišćenje do donošenja odluke o zaštiti može se vršiti samo na osnovu odgovarajućih planova i na osnovu prethodno izvršene valorizacije prirodnih vrednosti i analize uticaja na životnu sredinu - ukoliko se radi o objektima i radovima koji bitno menjaju karakteristike sredine.

U prvom stepenu zaštite utvrđuje se zabrana korišćenja prirodnih resursa i isključuju svi drugi oblici korišćenja prostora i aktivnosti, osim naučnih istraživanja i kontrolisane edukacije.

Za svaku zaštićenu, proredenu i ugroženu vrstu, prostornim i urbanističkim planovima neophodno je utvrditi područje i režim zaštite ekosistema u kome živi.

U prostornim i urbanističkim planovima neophodno je predvideti režime zaštite u područjima gde se nalaze zaštićena prirodna dobra, na osnovu uslova nadležnih službi.

4.9. Zaštita nepokretnih kulturnih dobara

Opšte planske mere zaštite

Planiranjem se obezbeđuje planska zaštita: za već zaštićene objekte i za objekte koji uživaju prethodnu zaštitu.

Prilikom donošenja prostornih i urbanističkih planova, granicom plana obuhvataće se nepokretna kulturna dobra i njihova zaštićena okolina.

Prilikom izrade prostornih i urbanističkih planova, kao i pre obavljanja velikih investicionih radova, obavezno je detaljno rekognosciranje za: arheološke lokalitete, spomenike narodnog graditeljstva, spomen obeležja i seoska groblja.

Prethodni uslovi nadležnih službi izlažu se javnom uvidu na samom početku planskog postupka.

Odgovarajućim propisima utvrđice se posebne propozicije u pogledu aktivnosti i postupanja u blizini nepokretnog kulturnog dobra i u njegovoj zaštićenoj okolini, a naročito u pogledu striktnog ograničenja/zabrane izgradnje industrijskih i drugih privrednih postrojenja koji ga svojim prisustvom i štetnim uticajima mogu ugroziti i degradirati; projektovanja i izvođenja velikih saobraćajnih sistema, projektovanja i izvođenja sistema i objekata druge tehnicke infrastrukture, eksploatacije mineralnih i drugih sirovina, lociranja vojnih objekata i sistema, lociranja deponija smeća i drugih otpadnih materija, i izgradnje objekata koji mogu da ugroze vrednosti nepokretnih kulturnih dobara.

U zonama velikih razvojnih/gradevinskih intervencija, za sve objekte koji se ruše potrebno je uraditi i kulturološki elaborat. Ovim elaboratom obuhvatiti, pored ostalog, i sledeće: geodetske, tehnicke i fotosnimke, podatke o ranijim i

sadašnjim korisnicima i druge podatke koji su značajni za "fizionomiju" i "memoriju" područja, mesta ili objekata. Elaborati se trajno čuvaju u nadležnim institucijama.

Formirace se istraživačka, tehnička, istorijska i foto dokumentacija za sve proglašene spomenike - arhitektonske objekte, inženjerske konstrukcije i sisteme, elemente enterijera i fond nepokretnih predmeta.

Planske mere zaštite za zaštićene urbane strukture i gradske ambijente, kao i za druga područja grada, su:

1. gradovi se obnavljaju po istorijsko-topografskim celinama kako su nastajale;
2. urbana obnova zaštićenih prostornih celina obuhvata postupke sanacije i revitalizacije nasleđenog; standardni postupak gradske rekonstrukcije u ovakvim područjima može se primeniti izuzetno za one delove koji su spomenički bezvredni, tehnički dotrajali i higijenski neprihvatljivi;
3. identifikacija i razgraničenje gradske teritorije na delove koji imaju homogena obeležja, prema određenim kriterijumima;
4. identifikacija, kvalifikovanje i kvantifikovanje elemenata ambijentalne strukture.

Planske mere u zaštiti seoske arhitekture i ambijenata su:

1. pristupice se revitalizaciji seoskih jezgara;
2. pojedinačni objekti narodne arhitekture zaštitice se u postojećem ambijentu;
3. etno-parkovi će koncentrisati reprezentativne i karakteristične uzorke etnografskih predeonih celina i grupisati ih po srodnosti;
4. zaštititi postojećih vrednosti u seoskim naseljima pristupace se planski (na osnovu planske regulacije i parcelacije), i pri tom će se nastojati na očuvanju bitnih odlika strukture naselja, odnosno elemenata koji ga tipološki određuju i daju karakter ambijentu;
5. zaštitu pojedinačnih spomenika narodnog graditeljstva, na mestu, celishodno je sprovesti u dva osnovna vida: zaštita objekata najviših istorijskih, arhitektonskih i etnografskih vrednosti; i formiranje neophodne istorijske, tehnicke i foto dokumentaciju, u okviru službe zaštite.

U zaštiti srednjovekovnih i ranih antickih utvrđenja, koja se nalaze na teško pristupačnim lokacijama, prioritarno je poboljšati njihovu saobraćajnu dostupnost.

Pri aktiviranju hramova i manastirskih kompleksa, neophodno je preduzimanje istraživačkih i konzervatorskih radova.

Trajno i sistematski istražiti, dokumentarno obraditi i odgovarajuće zaštititi znamenita mesta, spomen obeležja, groblja i nadgrobnih spomenika.

U zaštiti arheoloških nalazišta:

1. preduzeti opšte planske mere zaštite na trasama, lokacijama i područjima gde se predviđaju graditeljske aktivnosti;
2. obavezati investitore da finansiraju zaštitna arheološka iskopavanja na terenu (lokaciji) gde je odobrena izgradnja;
3. ukoliko se tokom zapocetih radova nađe na arheološko nalazište, investitor finansira izmene projekta.

U prostornim i urbanističkim planovima bice predviđene lokacije i zaštita neposrednog okruženja i za one sakralne objekte koji nisu obuhvaćeni prethodnim odredbama, a u skladu sa potrebama lokalnih zajednica.

4.10. Usmeravanje procesa urbanizacije, izgradnja gradova i prigradskih naselja

U prostornim i urbanističkim planovima neophodno je predvideti integraciju sistema naselja u zonama veza regionalnih i subregionalnih centara, radi ostvarivanja racionalne organizacije infra- i suprastrukture, objedinjavanja i koordinacije naseljskih funkcija, koordinacije privrednih aktivnosti i racionalnog i efikasnog organizovanja upravljačkih funkcija.

U planiranju gradova, njihovih rubnih zona i prigradskih naselja, bice primenjivane sledece mere:

1. urbanističkim planovima razradivace se narocito: mere ocuvanja identiteta gradova, povecanje urbane vrednosti i planske mere za revitalizaciju prigradskih naselja i njihov dalji razvoj;
2. prioritet u unapredenju, održavanju i stabilizovanju odnosa u sistemu grad - rubni predeo - prigradska naselja, treba da ima razvoj i izgradnja mreže efikasnih saobraćajnica, tehnicke infrastrukture i diferencirana zemljišna politika.

U širenju gradskog/prigradskog podrucja, kroz urbanisticke planove posebnim merama obezbedice se racionalnije korišćenje prostora i njegovo opremanje, pre svega infrastrukturnim objektima i objektima javnih službi. Dalje širenje izgrađenog zemljišta gradova svesti na neophodni minimum primenom sledećih mera:

1. odredbama urbanističkih planova;
2. smeštajem samo proizvodnih, energetske i zaštitnih sistema u ovaj prostor;
3. određivanjem koridora zaobilaznih saobraćajnica;
4. širenjem šumskih i poljoprivrednih kompleksa;
5. stambenom izgradnjom samo izuzetno, ukoliko ne narušava celovitost neizgrađenog zemljišta;
6. kombinovanom primenom ekonomskih i ekoloških mera, stimulisanjem izgradnje u postojećem građevinskom podrucju i građevinskom podrucju okolnih naselja.

Primenom posebnih mera:

1. u urbanističkim planovima utvrdice se koridori tehnicke infrastrukture i njihova zaštita u sprovođenju planova;
2. planiranje, izgradnja, korišćenje i održavanje tehnicke infrastrukture uskladuje se na nivou grada kao celine; ne dozvoljava se izgradnja i pogošćavanje u koridorima tehnicke infrastrukture.

Racionalnije i intenzivnije korišćenje (gradskog) građevinskog zemljišta, obezbeduje se sledećim merama:

1. urbanističkim planovima i drugim merama na nivou opštine/grada utvrduju se zone za intenzivnije korišćenje, posebno zone koje su povoljnije za javne namene;
2. programima fondova za zemljište u gradovima, sredstva usmeravati za obnovu i rekonstrukciju, a samo minimalno i neophodno za potrebe širenja grada na poljoprivredna zemljišta;
3. izgradnjom na neizgrađenim parcelama ili manjim kompleksima neizgrađenog zemljišta u gradskim prostorima.

Obnavljanje urbanog identiteta i humanizacija grada je osnovni princip i sprovedice se preko sledećih mera:

1. posebnim programima za intervenciju u gradskom tkivu, u zonama koje se mogu identifikovati po vremenu nastanka, tipu ulicne matrice i matrice parcelacije, nacinu i režimu izgradnje;

2. pogošćavanjem stambenih zona do higijenski i socijalno prihvatljivih gustina i izgradnjom drugih sadržaja koji ne ugrožavaju stanovanje;
3. pogošćavanjem industrijskih zona i bez ugrožavanja higijenskih i radnih uslova, uz komunalno/infrastrukturno opremanje; i povecanjem zelenih površina u tim zonama;
4. ocuvanjem i poboljšanjem zaštitnih zelenih površina i podizanjem novih, u naseljima, rubnim pojasevima naselja i u njihovoj okolini; nastojati da površine i objekti javnog gradskog zelenila - parkovi, skverovi, drvoredi i dr. - budu medusobno povezani, kako bi se formirale odgovarajuće celine zelenih površina;
5. rešenjima za saobraćajnu mrežu, izmeštanjem magistralnih tranzitnih saobraćajnica i razvojem javnog gradskog i međunaseljskog prevoza.

Mere sanacije i obnove stambenog fonda siromašnih i nehygijskih naselja su:

1. na republickom nivou utvrdice se kriterijumi za ocenu i kategorisanje ovih naselja prema nacinu izgradnje, pravnom statusu i stepenu urbane/komunalne higijene;
2. urbanističkim planovima identifikovace se nehygijske zone u naseljima (nehygijska naselja, slamovi i enklave) i planirace se mere za njihovu sanaciju i obnovu; mere potpune rekonstrukcije koristiti samo u izuzetnim slucajevima;
3. svestranija saradnja gradana (lokalne zajednice) i lokalnih (opštinskih, gradskih i dr.) institucija /organizacija;
4. odgovarajuće poreske olakšice za pripremanje, planiranje i sprovođenje sanacije i obnove.

Primjenjivace se sledeci koeficijenti u planskom pogošćavanju izgrađenosti naselja:

Tabela VII-1 Plansko pogošćavanje izgrađenosti

Gustina izgrađenosti (st/ha)	Tip izgrađenosti	Koeficijent pogošćavanja (-0,5-0,0-1,0)
20-40	Seosko stambeno-proizvodno tkivo	0,5-0,8
60-100	Tkivo starog individualnog stanovanja u gradskom središtu	0,3-0,4
250-500	Tkivo starog kolektivnog stanovanja u gradskom središtu	0,0-0,1
40-90	Tkivo individualnog stanovanja van gradskog središta	0,3-0,5
120-240	Tkivo individualnog stanovanja (planska / organizovana izgradnja)	0,0-0,2
250-500	Tkivo kolektivnog stanovanja	0,0
40-60	Tkivo bespravno podignutih individualnih stambenih objekata	0,1-0,3
ispod 50-400	Nehigijenska naselja od individualnih kuća	-0,5-0,0

5. DONOŠENJE PROSTORNIH PLANOVA ZA UŽE PROSTORNE CELINE

Republika Srbija ce u periodu do 2010. godine, u okviru svoje nadležnosti, donositi regionalne prostorne planove, prostorne planove ?podrucja posebne namene? i prostorne planove ?mreža infrastrukture? za uže prostorne celine u skladu sa planskim rešenjima i smernicama Prostornog plana Republike.

Regionalni prostorni planovi donose se za jedno ili više funkcionalnih podrucja odnosno okruga, i to za:

1. Administrativno područje grada Beograda;
2. Južni Banat (opštine: Alibunar, Bela Crkva, Vršac, Kovacica, Kovin, Opovo, Pancevo, Plandište); Srednji i Severni Banat (opštine: Ada, Žitište, Zrenjanin, Kanjiža, Kikinda, Novi Kneževac, Novi Becej, Nova Crnja, Secanj, Senta, Coka); Južnu Backu i Srem (opštine: Bac, Backa Palanka, Backi Petrovac, Beocin, Becej, Vrbas, Žabalj, Indija, Irig, Novi Sad, Pecinci, Ruma, Sremska Mitrovica, Stara Pazova, Srbobran, Sremski Karlovci, Temerin, Titel, Šid) i Severnu Backu (opštine: Apatin, Backa Topola, Kula, Mali Idoš, Odžaci, Subotica, Sombor) na području Vojvodine;
3. Kolubaru, Macvu i Podrinje (opštine: Bogatic, Valjevo, Vladimirci, Koceljevo, Krupanj, Lajkovac, Loznica, LJig, LJubovija, Mali Zvornik, Mionica, Osecina, Ub, Šabac); Podunavlje i Branicevo (opštine: Velika Plana, Veliko Gradište, Golubac, Žabari, Žagubica, Kucevo, Malo Crnice, Petrovac, Požarevac, Smederevo, Smederevska Palanka); Pomoravlje i Šumadiju (opštine: Arandelovac, Batocina, Despotovac, Jagodina, Kragujevac, Knic, Lapovo, Paracin, Rekovac, Raca, Svilajnac, Topola, Cuprija); Ponišavlje i Toplicu (opštine: Aleksinac, Babušnica, Bela Palanka, Blace, Gadžin Han, Dimitrovgrad, Doljevac, Žitorada, Kuršumljica, Merošina, Niš, Prokuplje, Pirot, Svrlijig); Timocku Krajinu (opštine: Boljevac, Bor, Zajecar, Knjaževac, Kladovo, Majdanpek, Negotin, Soko Banja); Južnu Moravu (opštine: Bojnik, Bosilegrad, Bujanovac, Vlasotince, Vladicin Han, Vranje, Lebane, Leskovac, Medveda, Preševo, Surdulica, Trgovište, Crna Trava); Zapadnu Moravu i Pešter (opštine: Aleksandrovac, Brus, Varvarin, Vrnjaska Banja, Gornji Milanovac, Ivanjica, Kruševac, Kraljevo, Lucani, Novi Pazar, Raška, Ražanj, Trstenik, Tutin, Cicevac, Cacak); i Zlatiborsko-zlatarski region (opštine: Arilje, Bajina Bašta, Kosjeric, Nova Varoš, Požega, Prijepolje, Priboj, Sjenica, Užice, Cajetina) u središnjoj Srbiji; i
4. Kosovo (opštine: Vucitrn, Glogovac, Zubin Potok, Zvečan, Kacanik, Kosovo Polje, Kosovska Mitrovica, Leposavic, Lipljan, Novo Brdo, Obilic, Podujevo, Priština, Srbica, Uroševac, Štimlje); Metohiju (opštine: Gora, Decani, Đakovica, Istok, Klina, Orahovac, Pec, Prizren, Suva Reka, Štrpce); i Kosovsko Pomoravlje (opštine: Vitina, Gnjilane, Kosovska Kamenica) na području Kosova i Metohije.

Prostorni planovi područja posebne namene donose se za sledeće prostorne celine:

1. transgranična područja, ukoliko se sa državama u okruženju definišu ovakva područja i pristupi zajedničkom planiranju i usmeravanju njihovog razvoja;
2. turistička područja: Kopaonik-Željina-Vrnjaska Banja; Šarplanina; Tara-Zlatibor-Jadovnik-Javor; Golija; Valjevske planine; Gornje Podunavlje; Stara planina; Vlasina i Krajište; Prokletije; Fruška Gora; Đerdap; Gornja Tisa; Deliblatska pešćara;
3. slivna područja velikih i srednjih vodnih akumulacija i velika izvorišta podzemnih voda;
4. područja obimne površinske eksploatacije mineralnih sirovina: Kolubarsko-tamnavski, Kosovsko-metohijski i Kostolacko-kovinski lignitski basen, kao i za perspektivnu zonu eksploatacije rude bakra na potezu Bor-Majdanpek;
5. područja čiji se razvoj usmerava posebnim republičkim programima;
6. područja kulturnih dobara: (a) šire zaštitne zone spomenika koji su upisani i predloženi za upis u listu svetske baštine:

Studenicu, Stari Ras sa Sopocanima, Gamzigrad, Decane, Gracanicu, Pecku patrijaršiju, manastire Fruške Gore i Đerdap sa Lepenskim Virom; (b) grupacije objekata od izuzetnog i velikog značaja (zone starih gradskih i crkvenih središta, manastirski kompleksi, grupacije manastira i crkava);

7. područja prirodnih dobara, nacionalni parkovi, veći prirodni rezervati i parkovi prirode;
8. područja velikih slobodnih zona, luka, aerodroma i robno transportnih centara; i
9. područja gde su izraženi konflikti i kolizije u korišćenju prostora.

Prostorni planovi infrastrukturnih koridora donose se za sledeće magistralne pravce: Subotica-Novi Sad-Beograd-Niš-Tabanovce; Jadranska magistrala i autoput Beograd-Južni Jadran; Niš-granica Bugarske; Niš-Priština-Pec-Crna Gora; Pojate-Kruševac-Kraljevo-Cacak; Beograd-Pancevo-Vršac-rumunska granica; i druge magistralne koridore od republičkog značaja; koridore Save, Dunava i Velike Morave.

Prilikom utvrđivanja petogodišnjih programa primene i ostvarivanja Prostornog plana odnosno donošenja odluka o izradi prostornih planova područja posebne namene i prostornih planova mreža infrastrukture određice se bliži uslovi za pripremu i donošenje tih planova (granice područja, ciljevi, sadržaj plana i dr.). Pritom će se obezbediti da se za jednu prostornu celinu donosi jedan prostorni plan, koji može imati više područja posebne namene ili infrastrukturnih koridora. Sastavni deo studijske i dokumentacione osnove ovih prostornih planova obavezno cine prethodne procene uticaja na životnu sredinu i prethodne procene opravdanosti.

Prioritet u pripremanju i donošenju prostornih planova do 2000. godine imace:

1. Regionalni prostorni planovi za: administrativno područje grada Beograda, Južnu Backu i Srem, Ponišavlje i Toplicu, Pomoravlje i Šumadiju, Kosovo, Metohiju, Kosovsko Pomoravlje i Južnu Moravu;
2. Prostorni planovi područja posebne namene za Dunavsko-savski pojas, Kolubarski, Kosovsko-Metohijski i Podunavski lignitski basen, Borski rudarski basen, zonu Instituta nuklearnih nauka "Vinca", turistička područja Stare planine, Šar-planine, Prokletija, Vlasine sa Krajištem i Golije, za zone najvrednijih nepokretnih kulturnih dobara: Romulijane (Gamzigrad), manastira Studenice, Gracanice, Pecke patrijaršije, Decana i Starog Rasa sa Sopocanima i slivna područja velikih i srednjih vodnih akumulacija; i
3. Prostorni planovi infrastrukturnih koridora: Subotica-Novi Sad-Beograd-Niš-Tabanovce; Beograd-Pojate-Crna Gora; Niš-granica Bugarske; Niš-Priština-Pec-Crna Gora.

Prioritet u pripremanju i donošenju urbanističkih planova, imace gradovi ili delovi gradskih područja sa vrednim urbanim nasledem, banje i druga turistička naselja, mali gradovi i centri zajednica sela u pograničnim i nedovoljno razvijenim područjima čiji ce razvoj podsticati Republika i naselja koja su obuhvacena programom trajnog zbrinjavanja izbeglica.

6. INSTITUCIONALNA I INFORMATIČKA PODRŠKA OSTVARIVANJU PROSTORNOG PLANA

6.1. Obavljanje stručnih i istraživačkih poslova iz nadležnosti Republike

Nadležno ministarstvo će u roku od dve godine od usvajanja Prostornog plana pripremiti projekt razvoja mreže institucija za obavljanje stručnih poslova u oblasti prostornog planiranja. Realizacijom tog projekta obezbedice se kontinuiran rad na istraživanjima, planiranju i implementaciji, odnosno upravljanju korišćenjem i uredjenjem prostora.

Posebno, projektom će biti razradeno pitanje sadržaja, organizacije i finansiranja stručnih i istraživačkih poslova iz nadležnosti Republike, za sledeće grupe poslova:

1. naučni i istraživački rad;
2. pripremanje, donošenje i sprovođenje prostornih i urbanističkih planova iz nadležnosti Republike;
3. izdavanje uslova za velike investicione objekte koji su u nadležnosti Republike i davanje mišljenja prilikom izdavanja uslova za izgradnju investicionih objekata za koje Republika ima posebnih interesa;
4. vođenje i razvoj jedinstvenog informacionog sistema o prostoru (uključiv i prostorno-planisku dokumentaciju);
5. obrada prostornih i ekoloških aspekata u drugim planovima i programima razvoja Republike;
6. izrada prostornih, naseljskih i ekoloških aspekata u studijama opravdanosti za projekte koji su od posebnog interesa za Republiku;
7. koordinacija i izrada medurepublickih i medu-državnih projekata iz oblasti planiranja i uredjenja prostora i zaštite životne sredine koji su od interesa za Republiku;
8. pripremanje programa, politika razvoja, normativno-pravnih osnova, normativa, standarda i drugih instrumenata za ostvarivanje Prostornog plana.

6.2. Informacioni sistem o prostoru

Imajući u vidu potrebe primene, pracenja i inovacije Prostornog plana, kao i potrebe prostornog i urbanističkog planiranja i zaštite životne sredine na drugim nivoima upravljanja/planiranja, pristupice se, na osnovu rezultata odgovarajućih stručnih i naučnih istraživanja, sistematskom radu na uvođenju i razvoju prostornog (geografskog) informacionog sistema, uskladenog sa informacionim sistemom o životnoj sredini. Prioritetno će biti izraden sam projekt razvoja informacionog sistema o prostoru (i međusobnog uskladjivanja sa informacionim sistemom o životnoj sredini). Projekt će sadržati tri dela: (1) dijagnozu stanja informatike o prostoru i životnoj sredini, statističkim i drugim informacionim sistemima; (2) koncepciju razvoja informacionog sistema o prostoru Republike i (3) koncepciju razvoja informacionog sistema Prostornog plana.

7.0. PROGRAMSKO ISTRAŽIVAČKA PODRŠKA OSTVARIVANJU PROSTORNOG PLANA

7.1. Programska podrška

Ostvarivanje Prostornog plana biće podržano pripremom posebnih programa (planova, projekata, strategija, politika i dr.) u sledećim oblastima:

1. strategija održivog razvoja Republike Srbije;
2. dugoročna demografska politika Republike;
3. racionalno korišćenje i štednja energije;
4. dugoročni razvoj energetike;
5. program agrarne regionalizacije;
6. dugoročni razvoj poljoprivrede i sela;
7. dugoročni program razvoja šumarstva;
8. dugoročni program razvoja saobraćaja;
9. planska i tehnička dokumentacije za razvoj saobraćajne mreže do 2010. godine;
10. strategija i projekat razvoja telekomunikacija;
11. integralna zaštita životne sredine u Republici;
12. tretman i odlaganje opasnih otpadnih materija i odlaganje, tretman i korišćenje industrijskog i komunalnog otpada;
13. zaštita i korišćenje većih reka;
14. zaštita prirodnih dobara i strategija održanja i zaštite biodiverziteta;
15. izrada prostorno-planerskog atlasa Srbije;
16. ažuriranje katastra zemljišta, građevinskih objekata i instalacija;
17. izrada državnih sektorskih karata (R 1:5.000, 1:10.000 i 1:25.000);
18. detaljna seizmološka karta Republike Srbije;
19. zaštita nepokretnih kulturnih dobara od izuzetnog i velikog značaja sa izradom atlasa;
20. program obnove gradova u Republici;
21. urbanističke norme i standardi za opremanje naselja u Republici;
22. regionalni standardi i norme za javne službe i programske osnove po sektorima javnih službi;
23. dugoročna strategija razvoja turizma sa programima razvoja turizma za turističke zone, tranzitne drumske i plovne pravce I-III stepena, gradske turističke centre I i II stepena i za banje I i II stepena;
24. katastar nestabilnih i erodibilnih područja i lokaliteta ugroženih atmosferskim nepogodama;
25. projekat reforme sistema korišćenja građevinskog zemljišta;
26. program saradnje sa susednim zemljama u oblasti prostornog uredjenja i zaštite životne sredine, zaštite prirodnih dobara i razvoja turizma u prigranicnim područjima;
27. razvoj slobodnih zona u Republici;
28. prilagodavanje zakonske regulative u domenu prostornog i urbanističkog planiranja, zaštite životne sredine i izgradnje objekata u skladu sa propisima Evropske Unije.

7.2. Istraživačka podrška

Primena i eventualne izmene i dopune Prostornog plana zahtevaju dopunska istraživanja u sledećim oblastima:

1. institucionalno-upravljajući, informaciono-upravljajući i ekonomski problemi regulacije u oblastima organizacija i uredjenja prostora, naseljskog razvoja i zaštite životne

sredine, u uslovima pluralistickog društva i uvođenja tržišnog sistema;

2. istraživačke osnove za regionalizaciju prostora Republike;
3. istraživanje prostornih faktora Republike i istraživanje mera za plansko usmeravanje razvoja posebnih područja (pogranična, brdska, planinska i druga);
4. izrada metodologije za pracenje (monitoring) i ocenu ostvarivanja (evaluacija) Prostornog plana Republike Srbije;
5. kompleksna tipologija seoskih područja i seoskih naselja;
6. uvođenje i primena studija uticaja na okolinu u prostorno i urbanističko planiranje;
7. metodologija istraživanja ekološko-prostornog kapaciteta razvoja za pojedina područja Republike;
8. istraživanje energetske izvora i potencijala;
9. istraživanje raznih aspekata energetske efikasnosti i racionalne potrošnje (štednje) energije;
10. istraživanja za potrebe korišćenja i upravljanja vodnim resursima;
11. istraživanje metodologije prostornog planiranja turističkih prostora i istraživanje potencijala za turizam i komplementarne aktivnosti.

SKRACENICE :

HS DTD	- Hidrosistem Dunav-Tisa-Dunav
PPV	- Postrojenje za preradu/preciscavanje vode
HEPS	- Hidroenergetska postrojenja
PPOV	- Postrojenje za preradu otpadne vode
RHE	- Reverzibilna hidroelektrana
mHE	- Mala hidroelektrana
OKM	- Osnovna kanalska mreža
JVP	- Javno vodoprivredno preduzeće
CS	- Crpna stanica
HS	- Hidro sistem
NU	- Normalni uspor
KNU	- Kota normalnog uspora
N _{ins}	- Instalirana snaga
E	- Energetska proizvodnja
NE	- Nuklearna elektrana
NOIE	- Novi i obnovljivi izvori energije
TE	- Termoelektrana
TE-TO	- Termoelektrana - toplana
UCPTE	- Unija za koordinaciju proizvodnje i prenosa elektricne energije (Union for the Coordination of Production and Transmission of Electricity)
EES EPS	- Elektroenergetski sistem Elektroprivrede Srbije
IP	- Industrijska politika
E	- Evropski putevi
TEM	- Trans-evropski sever-jug autoput (Trans European north-south motornjaj)
AIMSE	- Savremeni integrirani sistem auto-puteva u Evropi (Advanced intergrated motornjaj system in Europe)
PAN	- Pan-evropska transportna infrastruktura (Pan-european transport infrastructure)
RTC	- Robno-transportni centri
Ro-Ro	- utovar-istovar (Roll on/Roll off)

8.0. ETAPNOST OSTVARIVANJA PROSTORNOG PLANA

Bliži uslovi i etape primene Prostornog plana za period do 2000. godine bice utvrđeni u posebnom programu koji ce Narodna skupština Republike Srbije doneti najkasnije za 12 meseci nakon stupanja na snagu ovog zakona. Programom ce biti utvrđeno, narocito:

1. srednjeročni planski ciljevi, prioriteti i razvojne politike (sa sastavnim merama i instrumentima);
2. način uskladjivanja planskih ciljeva i prioriteta Prostornog plana sa drugim razvojnim planovima, programima i projektima;
3. organizaciono-institucionalna podrška ostvarivanju Prostornog plana: nadležni državni organi, planske službe na regionalnom/okružnom nivou, stručne/naucne institucije ovlašćene za obavljanje poslova pracenja ostvarivanja Prostornog plana i planske evaluacije i dr.;
4. obrazovanje stručnog i naučnog kadra koji ce raditi na realizaciji navedenih zadataka;
5. način izveštavanja o realizaciji Prostornog plana, period, postupak, nadležni organi, ovlašćene stručne (naucne organizacije) institucije i dr.;
6. baze podataka i sistemi pokazatelja za pracenje ostvarivanja Prostornog plana i ocenu ostvarivanja.

ICAO	- Medunarodna organizacija za civilni vazdušni saobraćaj (International Civil Aviation Organization)
UIC	- Medunarodna železnicka unija
ISDN	- Digitalne mreže integrisanih usluga
KDS	- Kablovski distribicioni sistem
RR veze	- Radio-relejne veze
ST mreža	- Srednjetalasna mreža
KT mreža	- Kratkotalasna mreža
MMDS	- Mikrotalasni sistemi za distribuciju radio i televizijskog programa (Micronjave multipoint distribution system)
Ramsarska lista	- Ramsarska konvencija - Konvencija o zaštiti mocvarnih staništa i mocvarnih životinja
MAB lista	- Lista zašćenih podrucja Programa 'Covek i Biosfera' ('Man and Biosphere')
GVI	- Granicna vrednost imisije
GVZ	- Granicna vrednost zagadenja

SPISAK TABELA

Tabela II-1	Aproksimacija planiranih promena u korišćenju poljoprivrednog zemljišta u periodu 1993-2010. godine
Tabela II-2	Površine koje ce se pošumiti
Tabela II-3	Plan šumovitosti
Tabela II-4	Neobraslo šumsko zemljište
Tabela II-5	Struktura šumskog fonda
Tabela II-6	Pregled površina koje treba pošumiti do 2000. godine (km ²)
Tabela II-7	Pregled površina koje treba pošumiti do 2010. godine (km ²)
Tabela II-8	Regionalni sistemi za snabdevanje stanovništva vodom
Tabela II-9	Akumulacije potrebne za realizaciju planiranih regionalnih sistema
Tabela II-10	Prostori za akumulacije potrebne za realizaciju dugorocnih vodoprivrednih ciljeva
Tabela II-11	Pregled stanja bilansnih rezervi ruda metala do 2010. godine
Tabela II-12	Pregled stanja bilansnih rezervi ruda nemetala do 2010.godine
Tabela II-13	Procena prostiranja lignitskih ležišta i podrucja eksploatacije
Tabela II-14	Razvoj potrošnje elektricne energije u Republici
Tabela II-15	Potreban obim izgradnje novih kapaciteta, MW
Tabela II-16	Procena potrošnje naftnih derivata u Republici (10 ³ t)
Tabela II-17	Struktura i dinamika prerade nafte u Republici (10 ³ t)
Tabela II-18	Proizvodnja nafte (10 ³ t)
Tabela II-19	Potrošnja prirodnog gasa u Republici (mil. m ³)
Tabela II-20	Domaca proizvodnja i uvoz gasa (mil. m ³)
Tabela II-21	Nove trafostanice i dalekovodi 400 i 220 kV
Tabela III- 1	Broj stanovnika u Republici (1991-2011.)
Tabela III- 2	Apsolutni porast-pad stanovništva (1991-2011.)
Tabela III- 3	Promene udela stanovništva po makrocelinama (1991-2011.)
Tabela III- 4	Promene u starosnoj strukturi stanovništva (1991-2011.)
Tabela III- 5	Promene osnovnih funkcionalnih kontingenata stanovništva (1991-2011.)
Tabela III- 6	Gustina naseljenosti po makrocelinama (1991-2011.)
Tabela III- 7	Funkcionalna podrucja regionalnih sistema naselja
Tabeli III- 8	Tipologija seoskih podrucja - globalna socio-ekonomska i prostorna diferencijacija
Tabela III- 9	Preporuke za organizaciju javnih službi prema hijerarhijskom nivou naselja
Tabela IV- 1	Planirana rehabilitacija magistralne putne mreže
Tabela IV- 2	Stepen izgradenosti i planirano stanje
Tabela V- 1	Turisticke zone i regije

Tabela V- 2	Tranzitni turistički pravci
Tabela V- 3	Gradski turistički centri
Tabela V- 4	Banje
Tabela V- 5	Razvoj i uređenje turističke ponude do 2010. godine
Tabela VI- 1	Osnovna namena površina
Tabela VI- 2	Planirane površine za nove akumulacije i primarne infrastrukturne koridore
Tabela VII-1	Plansko pogoščavanje izgrađenosti

SPISAK SLIKA

Slika 1 Struktura geoloških rezervi primarne energije u Republici

Slika 2 Rezerve lignita u velikim basenima

STUDIJSKA I DOKUMENTACIONA OSNOVA NA KOJOJ SE ZASNIVA PROSTORNI PLAN REPUBLIKE SRBIJE SADRŽI I SLEDECE PREGLEDNE KARTE :

- Karta 1 Korišćenje poljoprivrednog zemljišta
- Karta 2 Razmeštaj šuma
- Karta 3 Staništa i uzgojni centri divljaci
- Karta 4 Izvorišta voda i vodoprivredna infrastruktura
- Karta 5 Korišćenje mineralnih sirovina - metali i nemetali
- Karta 6 Korišćenje energetske izvora
- Karta 7 Energetska infrastruktura
- Karta 8 Razmeštaj stanovništva
- Karta 9 Mreža centara i funkcionalna područja
- Karta 10 Razmeštaj industrije
- Karta 11 Pojasi intenzivnijeg razvoja
- Karta 12* Moguća područja uticaja makroregionalnih centara
- Karta 13 Putna mreža, plovni saobraćaj, robno-transportni centri i aerodromi
- Karta 14 Železnicka mreža
- Karta 15 Telekomunikacije
- Karta 16 Organizacija prostora za turizam
- Karta 17 Zaštita i unapređenje životne sredine
- Karta 18 Zaštita prirode i ekosistema
- Karta 19 Zaštita nepokretnih kulturnih dobara
- Sintezna karta I Plan fizicke namene prostora i prirodnih resursa
- Sintezna karta II Plan mreže centara i regionalne organizacije prostora
- Sintezna karta III Plan infrastrukturnih koridora
- Sintezna karta IV Plan funkcionalne namene i zaštite prostora

* Karta 12 nije sadržana u Spisku preglednih karata objavljenih u "Službenog glasniku Republike Srbije", broj 13/96. Deo je planske i analiticko dokumentacione osnove, a ovde je data kao ilustracija mogućih funkcionalnih uticaja na regionalnom nivou.

S A D R Ź A J

strana

I	31
7. PROGRAMSKO ISTRAŽIVACKA PODRŠKA OSTVARIVANJU PROSTORNOG PLANA	
7.1. Programska podrška.....	72
7.2. Istraživacka podrška	72
8. ETAPNOST OSTVARIVANJA PROSTORNOG PLANA	72
SKRACENICE	73
SPISAK TABELA	74
SPISAK SLIKA	74
SPISAK PREGLEDNIH KARATA	75